

**Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя**

Тернопільська міська рада

**Корпорація «Науковий парк «Інноваційно-
інвестиційний кластер Тернопілля»**

«Страхова компанія «ТАС»

**Вроцлавський економічний університет
Університет «Опольська Політехніка»
Університет прикладних наук в Нисі**

**Індо-Європейська освітня фундація
(Республіка Польща)**

**Університет Дунареа де Йос м. Галац
(Румунія)**

**Ternopil Ivan Puluj National Technical
University**

Ternopil City Council

**Corporation «Science Park «Innovation-
Investment Cluster of the Ternopil Region»**

Insurance company «TAS»

**Wroclaw University of Economics
Opole University of Technology
University of Applied Sciences in Nysa**

**Indo-European Education Foundation
(the Republic of Poland)**

**University Dunarea de Jos of Galati
(Romania)**

МАТЕРІАЛИ

***ХІІ Міжнародної науково-практичної конференції
«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У
ГЛОБАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ЛОКАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»***

***Proceedings of the 13 International Scientific-Practical Conference
“FORMATION OF THE MECHANISM OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS
COMPETITIVE POSITIONS STRENGTHENING IN
GLOBAL, REGIONAL AND LOCAL DIMENSIONS”***

УДК 330:336:338
ББК 65

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей, 25 листопада 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2024. 110 с.

ISBN 978-617-7875-87-0

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова – Марушак П.О., проректор з наукової роботи ТНТУ, д.т.н., професор

Співголова – Ціх Г.В., декан факультету економіки та менеджменту ТНТУ, к.е.н., професор

Співголова – Панухник О.В., завідувач кафедри економіки та фінансів ТНТУ, д.е.н., професор

Члени:

Дейнека Ю.П. – начальник управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (м. Тернопіль, Україна)

Демкура Т.В. – віце-президент з питань регіонального розвитку Міжнародної торгової палати ICC Ukraine (м. Тернопіль, Україна)

Колос О.С. – директор ТОВ «Торговий дім «Інтеграл» (м. Тернопіль, Україна)

Тимошик М.М. – директор ТОВ «МТ ПБС» (м. Тернопіль, Україна)

Химич Г.П. – директор Корпорації «Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»» (м. Тернопіль, Україна)

Яцишин Н.З. – директор Тернопільського представництва Страхова компанія «ТАС-life» (м. Тернопіль, Україна)

Зелінська Анетта – професор, кафедра перспективних досліджень менеджменту, Вроцлавський економічний університет, Dr.Hab (м. Вроцлав, Республіка Польща)

Клеменс Бригіда – доцент кафедри регіональної політики та ринку праці, голова педагогічної ради з економіки Університету «Опольська Політехніка», Ph.D (м. Ополе, Республіка Польща)

Опалка Анна – керівник відділу з міжнародних зв'язків Університету прикладних наук в Нисі, PhD (м. Ниса, Республіка Польща)

Вілімовська Зоф'я – директор інституту фінансів Університету прикладних наук в Нисі, Dr.Hab. (м. Ниса, Республіка Польща)

Рокіта-Поскарт Діана – професор кафедри регіональної політики та ринку праці Університету «Опольська Політехніка», Ph.D (м. Ополе, Республіка Польща)

Кумар Прадіп – голова Індो-Європейської освітньої фундації, PhD (м. Варшава, Республіка Польща)

Зека Єкатеріна Даніела – виконавчий директор Документаційного центру управління маркетингу в промисловості та сільському господарстві, Університет Дунареа де Йос м. Галац, PhD (м. Галац, Румунія)

Флоріна Оана Вірланута – професор, факультет економіки і бізнес-адміністрування, Університет Дунареа де Йос, PhD (м. Галац, Румунія)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – Панухник О.В., завідувачка кафедри економіки та фінансів ТНТУ, д.е.н., професор

Члени:

науково-педагогічні працівники кафедри економіки та фінансів ТНТУ:

Артеменко Л.Б., Винник Т.М., Зарічна Н.З., Крамар І.Ю., Крупка А.Я., Мариненко Н.Ю., Левицький В.О., Письменний В.В., Радинський С.В., Тимошик Н.С.

Науковий секретар

Маркович І.Б. – доцент кафедри економіки та фінансів ТНТУ, к.е.н., доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол №4 від 28 листопада 2024 р.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори.

ISBN 978-617-7875-87-0

© ФОП Паляниця В.А., 2024

ЗМІСТ	
<u>СЕКЦІЯ 1</u>	
<u>Розвиток соціально-економічних систем мікро-, мезо- і макrorівня: конфлікт традиційних моделей та економічних реалій 21 століття</u>	
Mykola Striletskyi CONTROL AND MANAGEMENT OF GREENHOUSE GAS EMISSIONS AT MICRO-, MESO- AND MACRO-LEVELS OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE	7
Крупка Андрій ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ФАКТОРІВ НА УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ	8
Маркович Ірина ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ НА ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ІНВЕСТИТОРІВ	10
Осадчук Аліна ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ	11
Письменний Віталій МИТНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	13
Провальна Юлія ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТА УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	15
Янчинський Ростислав, Панухник Олена ДОСВІД КРАЇН ІЗ ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ЩОДО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ	17
<u>СЕКЦІЯ 2</u>	
<u>Особливості інтеграції держави, бізнесу, науки, освіти в умовах цифровізації суспільства</u>	
Гермаківська Мирослава ВИЗНАЧЕННЯ НОВИХ ОРІЄНТИРІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	19
Жадан Катерина, Костенко Ганна ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ	21
Мартинів Павло ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: МІСЦЕ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ	23
Наливайчук Ірина ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РЕЗЕРВАМИ КОМПАНІЇ	25
Панухник Олена РЕОРГАНІЗАЦІЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ: ДОСВІД ДЛЯ ІНШИХ РЕГІОНІВ ДЕРЖАВИ	26
Стецюк Олеся БІЗНЕС І ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В УКРАЇНІ 2024	28
Федорович Володимир МЕТОДИКА «ВИРОЩУВАННЯ» КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ У ЦИФРОВІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	29
Черній Ігор ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	31

СЕКЦІЯ 3 <u>Роль і потенціал вітчизняного підприємництва у розвитку економічно стійкої держави</u>	
Амброзюк Василина ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»)	33
Артеменко Людмила ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	34
Баранов Костянтин, Гапон Вадим ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	37
Білий Юрій, Радинський Сергій УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	38
Боднар Артур МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ВІДНОСИНАМИ ІЗ КЛІЄНТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПРАТ «ТЕРА»	40
Галилуйко Вікторія ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	43
Демчук Яна, Малюта Людмила ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	45
Дикий Юрій РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	46
Зелінська Лілія СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	49
Конечна Валерія, Малюта Людмила ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	51
Корнійчук Вікторія ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ	53
Крамар Ірина, Потюк Василь ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КАТАЛІЗАТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	55
Маліцький Володимир ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	56
Маліцький Володимир ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	58
Околіта Світлана-Марія КЛАСИФІКАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА	59
Парій Олег, Радинський Сергій РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	62
Пасєка Віктор ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	64
Радинський Сергій, Радинська Софія NOWE PODEJŚCIA DO ZARZĄDZANIA PERSONELEM W PRZEDSIĘBIORSTWIE	66
Решетука Станіслав ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТЕПЛОВИХ МЕРЕЖ "ТЕРНОПІЛЬМІСЬКТЕПЛОКОМУНЕНЕРГО" ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	69
Суходольська Ірина ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ	71
Шаварин Сергій, Радинський Сергій ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	72

<u>СЕКЦІЯ 4</u> <u>Сучасний розвиток фінансового ринку України: можливості, виклики, загрози</u>	
Гуменюк Арсен СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	75
Гурзель Олександр ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В УМОВАХ ВІЙНИ	76
Маряш Микола ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА – МАРКЕТИНГ	77
Перепелиця Андрій СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	78
Петрик Анастасія ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ, ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ	80
Письменний Віталій, Голойда Олександр РИЗИКИ ІНВЕСТИВАННЯ В ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	82
Письменний Віталій, Долик Ірина ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ НАРАХУВАННЯ І СПЛАТИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	84
<u>СЕКЦІЯ 5</u> <u>Інновації у глобальній біржовій сфері та банківській діяльності</u>	
Письменний Віталій, Романюк Марія ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КРЕДИТНИЙ РИЗИК БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ	86
Черкашин Інна, Гапон Вадим ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВІЙ АНАЛІТИЦІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	89
<u>СЕКЦІЯ 6</u> <u>Страховий ринок України – каталізатор чи стримувач прогресивних змін у вітчизняній економічній системі?</u>	
Гнатюк Лідія, Тимошик Наталія ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ	91
<u>СЕКЦІЯ 7</u> <u>Майбутнє конкурентоспроможності: розумне управління, розумні території, розумний бізнес</u>	
Ерстенюк Тарас, Кутко Тарас РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ТОРГІВЛІ ТА ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАЇ	93
Зарічна Надія ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ	94
Столярчук Богдана ЗБІЛЬШЕННЯ ПРОДАЖІВ У МАГАЗИНІ ОДЯГУ ЗА РАХУНОК ПОКРАЩЕННЯ ОСВІТЛЕНOSTІ	95
Янчинський Володимир, Панухник Олена РОЛЬ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО ПОСТУПУ БІЗНЕСУ: НАПРЯМИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ СТРАТЕГІЇ «ЗЕЛЕНОЇ» ТРАНСФОРМАЦІЇ	97

<u>СЕКЦІЯ 8</u> Майбутнє конкурентоспроможності: розумне управління, розумні території, розумний бізнес	
Голич Степан, Панухник Олена ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	99
Яворський Андрій МАЙБУТНЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: РОЗУМНІ ТЕРИТОРІЇ	100
<u>СЕКЦІЯ 9</u> <u>Трансформація бізнес-процесів у контексті сталого розвитку</u>	
Джерелейко Юрій, Радинський Сергій ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА	102
Курах Олександр ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	104
Мариненко Наталія, Синовєрський Назар ПРИНЦИПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	105
Пастухевич Ігор ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ	106

СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МІКРО-, МЕЗО- і
МАКРОРІВНЯ: КОНФЛІКТ ТРАДИЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

Mykola Striletskyi
Postgraduate Student
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

**CONTROL AND MANAGEMENT OF GREENHOUSE GAS EMISSIONS AT MICRO-,
MESO- AND MACRO-LEVELS OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE**

Greenhouse gases have been the scourge of mankind for centuries and the prospects are not rosy. The main greenhouse gases of the Earth are known to be water vapor, carbon dioxide, methane, ozone and nitrogen oxide (in the order of their estimated impact on the heat balance). Potentially, anthropogenic halogenated hydrocarbons and nitrogen oxides can also contribute to the greenhouse effect, but due to low concentrations in the atmosphere, estimation of their contribution is problematic. All greenhouse gases form two groups: long- and short-lived.

Long-lived greenhouse gases such as carbon dioxide, methane and nitrous oxide are chemically stable and persist in the atmosphere from ten years to several centuries or longer, so their atmospheric emissions have a long-term impact on climate. Because these gases are long-lived, they mix well throughout the atmosphere much faster than they are removed, and their global concentrations can be accurately estimated from data from several locations. Carbon dioxide is not known to have a specific lifetime, as it continuously cycles between the atmosphere, oceans and terrestrial biosphere, and requires a number of processes with different time scales to remove it completely from the atmosphere.

Short-lived gases (e.g. sulphur dioxide and carbon monoxide) are chemically active substances that are removed, usually by natural oxidation processes in the atmosphere, by removal at the surface or by precipitation; their concentrations are therefore highly variable. Ozone is an important greenhouse gas that is formed and destroyed by chemical reactions involving other constituents of the atmosphere. Confrontation of greenhouse gases is carried out by mankind in all directions, one of which is minimization of emissions into the atmosphere through continuous control and management of these processes.

Control and management of greenhouse gas emissions at an enterprise can be presented as a complex multilevel system, all components of which are interconnected and interdependent. In most cases, these are nano, micro, meso, macro and mega levels. In the presented research the system of control and management of greenhouse gas emissions at an industrial enterprise (hereinafter referred to as the system) is considered the composition, structure, and functioning of the system at three levels: control and management of greenhouse gas emissions at the enterprise as a whole - the highest macro level; functioning of individual units (generating greenhouse gases) including employees - micro level; integration of units into separate areas, laboratories, workshops, departments - meso level. The mesolevel occupies an intermediate position between micro- and macrolevels of the system. Sometimes (in case of deep research and expediency) there is a division of some levels into several components: for example, the meso level includes meso I and meso II; there may be other variants. Here the role and importance of nano- and mega levels are by no means diminished; however, in this case these directions are beyond the purpose of the work and are neither the object nor the subject of the presented research.

It is known that the distinction between micro- and macro in economic theory is not absolute and is flexible. Thus, when considering organizations as macrosystems, microsystems are groups (mesosystems) to solve certain tasks within the framework of effective achievement of macro objectives; in the framework of this study, it is the minimization of greenhouse gas emissions into the atmosphere. When studying the global system, its mesosystems are national corporations and their associations. When considering the system within a country as a macrosystem, its microsystems are economic entities (enterprises, organizations, etc.), and mesosystems are sectoral and/or territorial structures. Thus, the mesosystem level is defined as a set of ways to achieve the ultimate goal of macrosystem functioning at the scale under study. In our case (the object of study - the system of control and management of greenhouse gas emissions within the enterprise is considered as a macrosystem) the achievement of the ultimate goal at the production and auxiliary divisions of the enterprise.

It is advisable to start control over the state of greenhouse gas emissions at an industrial enterprise from the micro level: it provides minimum costs for the implementation of these procedures, the speed of the results obtained, and thus the decisions taken, and thus the efficiency of management. Control is carried out mainly on the basis of theoretical calculations; the basis for calculation - technical characteristics of units generating greenhouse gases and calculated theoretical dependencies according to methodological recommendations. For example, annual greenhouse

gas emissions from the energy activity of the enterprise (fuel combustion) include fuel demand, net calorific value, carbon oxidation and emission factors and carbon to carbon dioxide conversion.

Mesosystems are open systems, which means that they are open to self-organization (formation of new structures, new ways of evolution, bifurcations). The processes of information (resources) exchange with the environment external to the mesosystem pass both through the boundary of the mesosystem and through each point of this system. The effect of structure formation in a mesosystem is linked to the effect of localization due to the existence of non-equilibrium, openness and flows through it (among them nonlinear ones that form non-stationary evolutionary structures). Nonlinearity of mesosystems (nonlinearity of mesosystem reaction to external influence, impact) and their environment leads to increased fluctuations, change of the system's sensitivity threshold, discreteness of its evolution paths. Mesosystems, as it is known, have significant characteristics: multidimensionality; variety of system structure; multi-connectedness of system elements (vertical and horizontal links of subsystems; diversity of the nature of structural elements; multifariousness of changes in the composition of the system and its states; multi-criteriality of the system (differences of local criteria for subsystems and global criteria for the system as a whole, their inconsistency, such as transboundary mesosystems); multidimensionality in the scientific aspect. As can be seen from the presented list of characteristics, the meso-level of the control and management system at an industrial enterprise occupies a key position in achieving the set goal - minimization of greenhouse gas emissions into the atmosphere by a particular industrial enterprise. Transition to the meso-level provides for automation of the control and management process.

Hierarchically, the system automation system usually consists of two levels. The value of the measured parameter from process sensors, secondary converters in the form of analog or digital signals goes to the lower level - the controller. The controller performs the following main functions: collection and processing of analog measurements; collection and processing of digital signals of alarms, warning alarms and states of process equipment; control of units and other actuators; automatic regulation of system parameters; detection and registration of the root cause of emergency situations; information exchange with the second level of control.

The upper control level is realized on the basis of a personal computer, which is located in the operator's room and performs the following functions: provides round-the-clock exchange of information with controllers; performs processing of the received information, formation of databases of measurements, as well as the history of current events; displays the received information in the form of tables and on mnemonic diagrams with the ability to show both the full list of parameters and parameters for a particular technological subsystem; plotting of trends in the development of technological processes. Communication between the lower and upper levels is realized via serial interface.

In fact, the proposed automated system of control and management of greenhouse gas emissions at an industrial enterprise (meso-level) is based on a programmable logic controller. The meso-level is the core in the control and management of greenhouse gas emissions at an industrial enterprise; it is the connecting component in the transition to the macro-level within the enterprise and the construction of the entire control and management hierarchy in improving environmental safety.

УДК 336.1:330.1

Крупка Андрій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Andrii Krupka

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ФАКТОРІВ НА УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ

THE IMPACT OF BEHAVIORAL FACTORS ON PERSONAL FINANCE MANAGEMENT IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY: ANALYSIS OF TRENDS AND FEATURES

Фінансова система будь-якої країни значною мірою залежить не лише від макроекономічних чинників, але й від поведінки окремих домогосподарств та індивідуальних учасників ринку. Поведінкові фактори, що включають емоції, звички, переконання та вплив соціального середовища, суттєво впливають на управління особистими фінансами, що, у свою чергу, формує певні тенденції в економіці. Ці фактори можуть як посилювати фінансову стабільність, так і створювати ризики для економічної системи, особливо в умовах нестабільності.

Емоції, такі як страх перед невизначеністю чи оптимізм у періоди зростання, можуть визначати, як люди розподіляють свої доходи, ухвалюють інвестиційні рішення чи управляють заощадженнями. Наприклад,

під час криз люди часто схильні накопичувати готівку або робити поспішні рішення, обумовлені бажанням уникнути втрат. Це, своєю чергою, впливає на банківську систему, обіг капіталу і споживчу активність.

Звички й переконання також відіграють важливу роль у формуванні фінансової поведінки. Наприклад, рівень фінансової грамотності в суспільстві значною мірою впливає на те, наскільки раціонально люди інвестують чи витрачають кошти. У країнах із низьким рівнем фінансової грамотності або слабкими традиціями фінансового планування спостерігається більший вплив спонтанних рішень, що може підривати стійкість фінансової системи. Водночас позитивні звички, такі як регулярне заощадження чи диверсифікація активів, сприяють довготривалій економічній стабільності [1].

Актуальність дослідження поведінкових факторів в Україні значно зростає в умовах війни, яка створила безпрецедентні виклики для фінансової стабільності як на рівні окремих громадян, так і на рівні держави. Військові дії, економічна невизначеність та зростання інфляції кардинально вплинули на фінансову поведінку населення. Люди стали більше заощаджувати на випадок надзвичайних ситуацій, змінили пріоритети витрат, а також стали схильні до короткострокових, часто емоційно обумовлених рішень. Для держави та суспільства розуміння таких поведінкових змін є критично важливим, оскільки це дозволяє прогнозувати макроекономічні наслідки, розробляти заходи підтримки економічної активності та формувати стратегії збереження фінансової стабільності. У контексті війни особливо важливо передбачати реакції громадян на зміни в податковій, соціальній чи монетарній політиці, аби запобігти паніці, нераціональному розподілу ресурсів і, відповідно, уникнути подальшого посилення кризи.

Тема впливу поведінкових факторів на управління фінансами не є новою і вже знайшла широке відображення у фінансовій літературі. Особливу увагу цьому питанню приділяли інституціоналісти, які досліджували вплив культурних, соціальних і психологічних факторів на економічну поведінку.

Теорія інституціоналізму підкреслює, що економічна поведінка не є лише результатом раціонального вибору окремих індивідів, а формується під впливом соціальних норм, звичок, переконань і загальної інституційної структури суспільства. Це особливо актуально в умовах економічної нестабільності, коли традиційні моделі раціональної поведінки часто дають збій. Інституціоналісти наголошують, що поведінкові фактори, такі як довіра до фінансових установ, роль держави в управлінні економікою, вплив соціального середовища і культурних норм, значною мірою визначають, як люди розподіляють свої фінансові ресурси [2].

У контексті України ця теорія особливо актуальна, оскільки економічна поведінка населення значною мірою залежить від історично сформованих переконань. Врахування цього підходу у фінансовій політиці може стати ключем до підвищення стійкості економіки в умовах тривалих викликів. Відтак, основних до основних поведінкових факторів українців в сучасних реаліях можна віднести:

- недовіра до фінансових інституцій – українці обирають альтернативні способи зберігання грошей через історичний досвід криз і банкрутств банків;
- схильність до заощадження на «чорний день» – в умовах невизначеності люди обмежують витрати, щоб сформувати фінансову «подушку»;
- накопичення в іноземній валюті – попит на долар і євро зростає через побоювання девальвації гривні;
- панічна купівля товарів – під впливом страху дефіциту люди скуповують продукти й товари першої необхідності.
- ефект стадної поведінки – рішення людей часто наслідують дії більшості, навіть без раціонального обґрунтування;
- благодійність і волонтерство – значна частина доходів перенаправляється на підтримку армії та гуманітарні потреби;
- ризиковані інвестиції – деякі громадяни готові вкладати кошти у високоризикові активи для швидкого прибутку;
- реакція на інформацію – фінансові рішення залежать від новин, заяв уряду чи економічних прогнозів;
- культурні та сімейні традиції – колективний підхід до фінансів впливає на розподіл і заощадження ресурсів у сім'ях;
- вплив релігійних переконань – деякі українці керуються релігійними цінностями, спрямовуючи кошти на благодійність, допомогу громадам чи підтримку церковних ініціатив.

Варто підкреслити, що наведені поведінкові фактори не є унікальними для українців чи свідченням особливостей саме української нації. Усі люди, незалежно від країни проживання, піддаються впливу емоцій, звичок та соціального середовища, особливо в умовах кризи чи невизначеності. Економічна нестабільність, викликана війною, пандеміями чи фінансовими потрясіннями, посилює універсальні поведінкові реакції, такі як прагнення безпеки, накопичення ресурсів або панічні дії. Ці закономірності є загальнолюдськими й спостерігаються в різних країнах та культурах. Тому важливо розуміти, що сучасні глобальні виклики впливають на фінансову поведінку не лише українців, але й інших націй, і ці тенденції слід враховувати при розробці економічної політики та соціальних ініціатив.

Дослідження поведінкових факторів у фінансовій сфері доцільно проводити як через традиційні експерименти, так і через польові дослідження, що дозволяють отримати реалістичні дані. Польові дослідження, зокрема, включають спостереження за реальними діями людей в побутових умовах, дозволяють фіксувати поведінкові тенденції в конкретному соціально-економічному контексті. Комбінація методів забезпечує глибше розуміння взаємодії індивідуальних і колективних чинників, що впливають на управління фінансами.

Розуміння поведінкових факторів є важливим, адже вони значно впливають на фінансову стабільність як окремих людей, так і економіки загалом. Це актуалізує подальші дослідження цієї тематики, які допоможуть краще прогнозувати економічну поведінку та розробляти ефективні стратегії в умовах нестабільності.

Перелік використаних джерел:

1. Ілляшенко П. О. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади. *Вісник Національного банку України*. 2016. № 239. С. 30–57.
2. Вонсович С. Теорія інституціоналізму: рефлексії ретроспективного дискурсу. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2021. Т. 24, № 9. С. 54–64.

УДК 338.12.017

Маркович Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Markovych

PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ НА ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ІНВЕСТИТОРІВ

THE INFLUENCE OF COGNITIVE BIAS ON THE FINANCES OF INVESTORS' DECISIONS

Поведінкова економіка дозволяє зрозуміти, чому інвестори часто приймають ірраціональні рішення, що можуть суперечити їхнім власним фінансовим інтересам. Одним із ключових аспектів, що впливають на поведінку інвесторів, є когнітивні упередження – систематичні відхилення у мисленні, які знижують якість прийнятих рішень.

Когнітивні упередження – це систематичні моделі відхилень від раціональності чи об'єктивного судження, що є наслідком психічних скорочень або спотворень сприйняття, які призводять до прийняття неточних або ірраціональних рішень [1].

В основі цих упереджень лежать психічні скорочення або "ментальні ярлики", які допомагають швидше ухвалювати рішення, але можуть призводити до помилок в аналізі ринку.

Одним із найбільш поширених упереджень є ефект якоря, коли інвестори надмірно зосереджуються на початковій інформації, такій як ціна акції при купівлі, і не реагують належним чином на нові дані. Це може призводити до неправильних оцінок вартості активів або відсутності гнучкості у перегляді портфеля. У цьому контексті важливо наголосити, що багато інвесторів можуть приймати рішення, базуючись на історичних даних, ігноруючи нові ринкові сигнали.

Іншим поширеним когнітивним упередженням є підтверджувальне упередження – тенденція шукати або інтерпретувати інформацію, що підтверджує вже існуючі переконання, а не шукати альтернативні точки зору. У фінансовому світі це проявляється у тому, що інвестори можуть ігнорувати попередження або негативні сигнали, якщо вони суперечать їхнім оптимістичним очікуванням щодо конкретного активу. Це упередження часто призводить до надмірного ризику та втрат.

Емоції також грають важливу роль у поведінці інвесторів. Схильність до надмірного самовпевненості – ще одне когнітивне упередження, що може стати причиною надмірної активності на ринку, коли інвестори переоцінюють свої можливості або вірять, що їхні знання унікальні. Водночас страх втрати (loss aversion) змушує інвесторів уникати ризику навіть тоді, коли він обґрунтований, або затримуватися з продажем активів, щоб не зазнати фіксованих збитків.

Когнітивні упередження можуть мати суттєвий вплив на стабільність фінансових ринків і на результати індивідуальних інвесторів. Усвідомлення їхньої ролі, активна робота з інвестиційними консультантами і використання структурованих інвестиційних підходів можуть зменшити їх негативний вплив. Інвесторам важливо розуміти свої слабкості і активно шукати об'єктивну інформацію для ухвалення рішень, знижуючи ризики, пов'язані з когнітивними викривленнями.

Перелік використаних джерел:

1. Вітомський Ю. Л. Упередженість прийняття рішень і евристика в аналізі розвідувальних даних під час війни. *Два роки війни: наслідки та перспективи: тези доповідей учасників (15.05.2024)*, Київ, 2024, 312

Осадчук Аліна

студентка групи ПФ-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна**Науковий керівник: Крупка Андрій**

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна**Alina Osadchuk**

Student of the group PF-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine**Scientific supervisor: Andrii Krupka**

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ****TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE DURING WAR:
COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL SYSTEMS**

Фінансова система держави представляє собою сукупність взаємопов'язаних фінансових інститутів, що перебувають у постійній взаємодії. Вона охоплює як процеси формування і використання грошових фондів, так і мережу державних органів та установ, що здійснюють фінансову діяльність. Її значення для держави є надзвичайно важливим, особливо в контексті забезпечення фінансової стабільності та стійкості. Попри критичну роль фінансової системи за сучасних умов, її стан не можна назвати задовільним. У ситуації повномасштабної війни деструктивні фактори мають надзвичайно потужний вплив на економіку. Відтак, у період російсько-української війни відбувається активна трансформація фінансової системи, спрямована на стабілізацію ситуації в державі. Для вдосконалення та оптимальної адаптації фінансової системи України в сучасних умовах доцільно провести порівняльний аналіз із фінансовими системами інших країн. Це дозволить визначити важливі кроки для поліпшення фінансової системи України під час війни.

Фінансова система України є комплексом взаємопов'язаних елементів, які мають однорідні характеристики, це усі ланки та сфери, у яких має місце потік фінансових ресурсів. До неї належать фінанси суб'єктів господарювання, державні фінанси, страхування, фінансовий ринок та ін. Крім того, до її складу на рівні держави входять: бюджетна система, кредитна система, обов'язкове державне страхування та фінанси підприємств. Від того, наскільки розвиненим та збалансованим є розвиток цих сфер, залежить рівень розвитку та збалансованості усієї фінансової системи держави. До початку повномасштабної війни фінансова система України характеризувалась загальною нестійкістю, тобто її стан характеризувався низкою проблем, зокрема [1]:

- відсутність належного державного і громадського контролю;
- неефективність фінансових інституцій у сфері залучення інвестицій та функціонування фінансового ринку спричинила ;
- незбалансованістю у видатках та надходженнях бюджету, значним зростанням державної заборгованості та нераціональним розподілом витрат тощо.

Трансформація фінансової системи України до початку повномасштабної війни виявилася недостатньою, і в її структурі залишалися суттєві проблеми, які стримували розвиток як самої системи, так і економіки держави загалом. Ці проблеми зберігаються й досі, ускладнюючись викликами, безпосередньо пов'язаними з війною. Значно зросла потреба у збільшенні фінансування стратегічно важливих секторів, таких як оборонно-промисловий комплекс і безпекові інституції, які забезпечують захист держави. Паралельно залишилися на високому рівні обсяги фінансування секторів охорони здоров'я, освіти, зросли витрати пов'язані із відновлення держави та стабілізацією її функціонування в сучасних умовах. Серед основних аспектів сучасних змін у фінансовій системі України слід виділити такі ключові моменти [2]:

- колосальні збитки економіки України, що знижує рівень доходів державного бюджету та рівень ВВП держави вцілому;
- збільшення витрат з державного бюджету та зниження доходів до державного бюджету;
- недостатній стан ліквідності банківської системи, що негативно впливає на стан фінансової системи України;

- невизначеність, яку спричинила війна, наявність великої кількості ризиків та загроз для фінансового сектору, що знижує його стійкість;
- фінансовий ринок України втратив ефективність та стабільність функціонування, особливо в умовах обмежень, спричинених воєнним станом.

Водночас, вчасно приймаються ефективні законодавчі акти, які дають можливість стабілізувати стан фінансової системи держави, забезпечуючи виконання нею завдань фінансового забезпечення сфери оборони і безпеки, захисту фінансових інтересів держави, органів місцевого самоврядування тощо [4]. Крім того, було зміцнено контроль над валютним ринком, збільшилось фінансування військових витрат, розвивається також цифровізація та розвиток фінансових технологій, завдяки чому держава намагається стабілізувати стан фінансової системи.

Для того, аби забезпечити вдосконалення сучасних трансформацій фінансової системи України, доречно звернутись до закордонного досвіду, здійснивши порівняльний аналіз фінансової системи України та зарубіжних фінансових систем. Для цього доречно порівняти фінансові системи України, Франції та США – країн, які є важливими партнерами України в умовах війни.

Фінансова система Франції характеризується високою централізацією. Її структура є схожою на ту, яка має місце в Україні. Основа фінансової системи – державний бюджет, з якого здійснюється низка витрат на вирішення важливих питань держави. У такому випадку вона має схожі проблеми на проблеми України, пов'язані з недостатнім фінансуванням різних сфер, у контексті Франції – пенсійного забезпечення та державних навчальних закладів. Також в країні функціонують приєднані бюджети – бюджети організацій, які не є юридичними особами. Країна має розвинений державний сектор та велику кількість підприємств, які забезпечують її бюджет необхідним рівнем прибутку. Також Франція в умовах світової економічної кризи 2020 року виділяла значні кошти на підтримку комерційних банків та провідних підприємств, не допустивши високого рівня безробіття. В Україні сьогодні немає можливості це зробити, оскільки усі видатки держави спрямовані на сферу оборони, а також відновлення держави. Досвід Франції демонструє, що для стабілізації фінансової системи важливо підтримувати найбільші підприємства, які після покращення ситуації будуть збагачувати державний бюджет [5, С. 36-51].

Фінансова система США є складною, розгалуженою та багаторівневою системою управління фінансовим сектором національної економіки. Державну фінансову політику контролюють усі гілки влади, забезпечуючи контроль за її законністю, доцільністю та раціональністю. Важливу роль відіграє президент США. Враховуючи особливості державного устрою, органи влади окремих штатів володіють значним обсягом повноважень, що дає їм можливість самостійно вирішувати питання фінансового характеру, і при цьому вони не беруть участь в управлінні загальною федеральною фінансовою системою. В Україні органи місцевого самоврядування хоч і мають деяку фінансову автономію, завдяки реформі місцевого самоврядування, проте це не дає їм можливість у повній мірі локально вирішувати питання фінансового характеру. Крім того, в Україні недостатнім є контроль за функціонуванням фінансової системи, що стає причиною багатьох сучасних проблем, а також створює умови для існування корупції [6].

Порівняння фінансових систем досліджуваних країн свідчить про те, що фінансова система України має деякі недоліки, які спричинені повномасштабною війною. Її сучасна трансформація не передбачає деякі важливі аспекти, які враховані у фінансових системах Франції та США. Тому можна зазначити наступні шляхи вдосконалення сучасного стану фінансової системи України, спираючись на досвід Франції та США, як провідних країн світу:

- забезпечити надання фінансової допомоги та підтримки великих підприємств та комерційних банків, діяльність яких дозволить стабілізувати стан фінансової системи держави;
- надати більшу фінансову автономію регіональній владі з метою вирішення питань фінансового характеру на локальному рівні;
- вдосконалити контроль за використанням бюджетних коштів – за доцільністю, ефективністю та законністю їх використання;
- продовжувати діалог з партнерами щодо надання фінансової допомоги та реструктуризації наявних боргових зобов'язань.

Таким чином, сучасні зміни у фінансовій системі України супроводжуються численними проблемами, викликами та ризиками, зумовленими повномасштабною війною. Досвід Франції та США свідчить про необхідність проведення відповідних реформ у фінансовій системі України, що сприятиме її позитивному розвитку в умовах сучасної кризи. Це питання потребує подальшого моніторингу та глибокого вивчення для забезпечення ефективних змін.

Перелік використаних джерел:

1. Когут Ю. М. Сучасні проблеми та шляхи вдосконалення фінансової системи України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. №28. Ч. 1. С. 153-158
2. Татарин Н., Чорний Р. Фінансова система України під час війни. Галицький економічний вісник. 2022. № 5-6. С. 75-83
3. Дудник В. М., Гарбінська-Руденко А. В., Яценко Ю. Г. Правові проблеми функціонування фінансової системи України в період дії воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. №2.

4. Дмитренко Е. С. Фінансова система України у воєнний та повоєнний періоди: правовий та безпековий вимір. Київський часопис права. 2023. № 2. С. 143-148
5. Карлін М. І. Фінансові системи країн Європейського Союзу: підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 384 с.
6. Кобзева Т. А. Зарубіжний досвід управління фінансовою системою та можливості його використання в Україні (на прикладі Сполучених Штатів Америки). Верховенство права. 2017. №1. С. 172-177.

УДК 339.543

Письменний Віталій
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Pysmennyi
Doctor of Sciences (Economics), Docent
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МИТНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

CUSTOMS TOOLS OF STIMULATING DEVELOPMENT AND ENVIRONMENT OF THE CAR MARKET IN UKRAINE

За останні десятиліття парк автотранспорту в Україні демонструє один з найвищих в Європі темпів зростання. Автомобіль з предмета розкоші став частиною комфортного та зручного способу життя, що спонукало багатьох його придбати. Власний автотранспорт дозволяє забезпечити гнучкість і незалежність у плануванні подорожей та ефективно використовувати час. З покращенням економічної ситуації в державі, зростанням доходів населення, у тому числі в іноземній валюті, розвитком автокредитування, пом'якшенням імпорتنних обмежень і зниженням ставок митних платежів громадяни стали більше зацікавлені в купівлі автомобілів, зокрема з-за кордону.

Водночас рівень автомобілізації в Україні досить низький і становить 245 одиниць на 1000 осіб [1]. У 2022 році середня кількість автомобілів на 1000 жителів ЄС становила 560. Найбільший показник з 684 автомобілями на 1000 осіб мала Італія, за нею йшли Люксембург (678), Фінляндія (661) і Кіпр (658), а найнижчі показники були у Латвії (414), Румунії (417) й Угорщині (424) [2]. Ці дані свідчать про потенційні можливості для подальшого росту та розвитку автомобільного парку в Україні, що попри відсутність внутрішньої автомобільної індустрії базується переважно на імпорті з Європи та США. Проте підвищення рівня автомобілізації має враховувати світові стандарти, які містять низку екологічних обмежень.

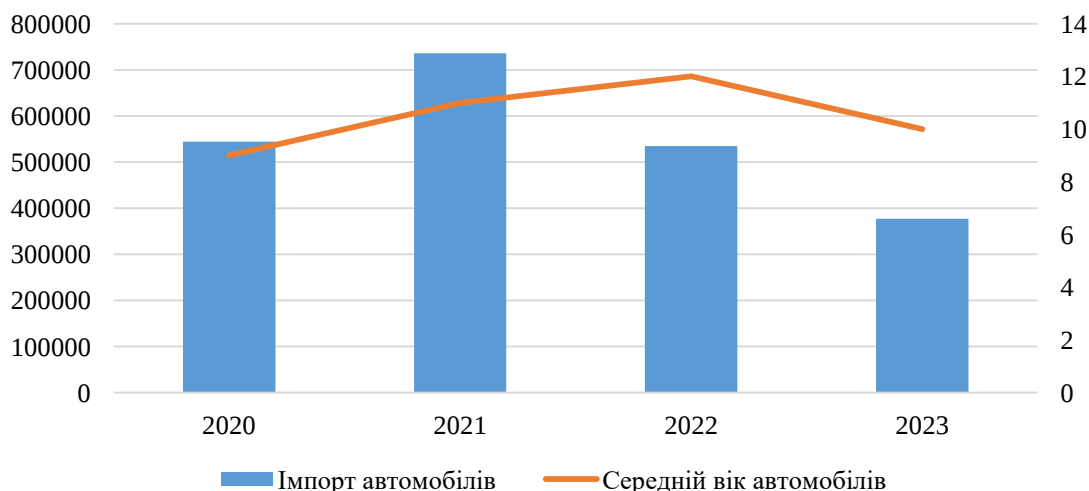

Рис. 1 Динаміка імпорту та середнього віку автомобілів*

* Побудовано на основі [3].

Російсько-українська війна внесла корективи щодо імпорту автомобілів в Україну, який пережив часткове відновлення після зміни умов перетину кордону і роботи сервісних центрів МВС України під час пандемії COVID-19 (рис. 1). Якщо у 2021 році було ввезено 735 тисяч транспортних засобів (більше на 191 тисячу або 35%), то у 2022 році – 534 тисячі (менше на 201 тисячу або 27%), у 2023 році – 377 тисяч (менше на 157 тисяч або 30%) [3]. При цьому середній вік ввезених автомобілів склав 10 років, а понад 50% з них мали 10 і більше років. Ці зміни пов'язані з дестабілізацією економіки, зниженням купівельної спроможності населення та логістичними труднощами.

Оскільки вибір автомобіля визначається купівельною спроможністю, то більшість імпортованих транспортних засобів, зокрема вживаних, купується в ціновому діапазоні від 5 до 10 тисяч доларів США (нові – до 20 тисяч доларів США). Значну частину вартості складають митні платежі, а саме: акцизний податок (розраховується як добуток ставки на об'єм двигуна та кількість повних років автомобіля), мито (10% від заявленої вартості транспортного засобу і 0% – для електрокарів) і ПДВ (20% від суми вартості автомобіля, мита й акцизного податку). Відтак при середній митній вартості вживаних автомобілів 4264 доларів США, податкове навантаження становить 2483 доларів США або 58% [4].

Очевидно, що питання лібералізації імпорту автомобілів в Україну, зокрема в частині звільнення від митних платежів, є на часі. Адже після повномасштабного російського вторгнення значна частина населення втратила транспортні засоби через мародерство, знищення ракетними обстрілами або залишення на тимчасово окупованій території, тому потребує їх поновлення. Також звільнення від митних платежів заохочуватиме громадян замінити старі автомобілі новими, більш екологічно чистими, технологічно кращими та безпечними моделями. Насамкінець, дешеві (внаслідок зменшення податкового навантаження) транспортні засоби будуть цінним інструментом у бізнесі, забезпечуючи його рентабельність і конкурентоспроможність.

Аргументи проти звільнення від митних платежів імпорту автомобілів в Україну вагоміші. По-перше, акцизний податок, мито та ПДВ – це бюджетоутворювальні джерела доходів, зокрема на безмитному імпорті автомобілів на початку повномасштабного вторгнення бюджетні втрати оцінюються в сумі 10 мільярдів гривень [5]. По-друге, збільшення парку автотранспорту в Україні посилять й без того складні проблеми з паркуванням, дорожніми «корками» тощо. По-третє, через великий попит на автомобілі зросте вартість палива і виникатиме його дефіцит. По-четверте, з огляду великий вік ввезених автомобілів (рис. 1), їх перенасиченість призведе до збільшення викидів CO₂ й екологічних загроз.

Вважаємо, що митні платежі варто не скасовувати, а переформатувати у напрямку поширення низьковуглецевих й екологічних транспортних засобів. Перші кроки, що включали несплату акцизного податку і нульову ставку мита на імпорту електрокарів, були вже зроблені. «Екологізувати» митні платежі можна шляхом внесення змін до механізму розрахунку на основі вартості транспортного засобу і викидів CO₂. Це дасть змогу зменшити негативний вплив на навколишнє середовище й заохотити до економного споживання палива [6, с. 215]. Водночас у післявоєнний період, коли зменшиться навантаження на оборонний бюджет, певним категоріям громадян і суб'єктам економічної діяльності держава може компенсувати суми «екологічних» (більших за розміром) митних платежів.

Перелік використаних джерел:

1. Passenger cars – per thousand inhabitants. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/road_eqs_carhab__custom_9275964/default/table?lang=en.
2. Кількість авто в Києві перевищила 400 на 1000 жителів. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/309073-killist-avto-v-kievi-perevischila-400-na-1000-zhiteliv>.
3. Імпорт авто в Україну скоротився майже на 50% у 2023 році. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/auto-import-2023>.
4. Аналітика: імпорту легкових авто у 1 кварталі 2021 року – тенденції та індикатори. URL: <https://eauto.org.ua/news/19-import-legkovih-avto-u-1-kvartali-2021-roku-tendenciji-ta-indikatori>.
5. На безмитному імпорті автомобілів держава втратила 10,5 млрд грн. URL: <https://finclub.net/ua/news/na-bezmytnomu-importi-avtomobiliv-derzhava-vtratyla-10-5-mlrd-hrn.html>.
6. Письменний В. В. Екологізація збору за першу реєстрацію транспортного засобу. П'яті регіональні та муніципальні читання «Влада і бізнес: актуальні проблеми партнерства»: наук.-практ. конф. з міжнар. участю (17–18 жовт. 2013 р., смт. Форос). Тернопіль: В-во «Крок», 2013, С. 215–217.

Провальна Юлія
студентка групи ПФМ-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Крупка Андрій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yuliia Provalna
Student of PFm-61group
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Andrii Krupka
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТА УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSMENT AND MANAGEMENT OF ENTERTAINMENT OF SELF-GOVERNMENT

Оцінка та управління ефективністю діяльності органів місцевого самоврядування є ключовим завданням у забезпеченні стійкого розвитку територіальних громад і підвищенні якості життя населення. У сучасних умовах децентралізації влади, зростання автономії місцевих органів управління та їх відповідальності перед громадою, питання раціонального використання ресурсів, забезпечення прозорості та підзвітності діяльності стають надзвичайно актуальними.

Результативність роботи органів місцевого самоврядування має не лише соціально-економічний, а й стратегічний характер, оскільки впливає на реалізацію регіональних та національних програм розвитку, формування інвестиційної привабливості та підвищення довіри громадян до влади. З огляду на це, систематична оцінка ефективності діяльності є не лише необхідним інструментом моніторингу, але й основою для розробки управлінських рішень, спрямованих на підвищення результативності та ефективності управління.

У рамках дослідження особливого значення набуває комплексний підхід до оцінювання результатів діяльності місцевих органів влади, який базується на використанні науковообґрунтованих показників, сучасних методик аналізу та прогнозування. Зокрема, український науковець В. С. Куйбіда сутність теоретико-методологічного підходу управління результатами діяльності органів влади розділяє на три блоки:

- теоретичний – містить світоглядні положення, концепції і теоретичні принципи, які становлять зміст пізнання;
- методичний – методичні прийоми, котрі відповідають специфіці предмету, що вивчається;
- технічний – прийоми, які застосовуються для фіксації фактів, спрямування ходу дослідження, оформлення його результатів [1, С. 47].

У контексті оцінки результатів діяльності органів місцевого самоврядування, методичний та технічний блок має найбільшу вагу.

У сучасних умовах децентралізації управління в Україні важливим інструментом забезпечення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування є оцінка результатів службової діяльності посадових осіб. З цією метою було ухвалено наказ від 20.03.2024 № 51-24 «Про затвердження Типового порядку оцінювання результатів службової діяльності службовців місцевого самоврядування». Цей нормативно-правовий акт запроваджує єдиний підхід до оцінювання службовців, базуючись на чітко визначених критеріях, що забезпечує об'єктивність і прозорість процесу.

Відповідно до зазначеного порядку, оцінка результатів службової діяльності здійснюється на основі п'яти рівнів, які відображають різний ступінь виконання службових завдань. Перший рівень стосується випадків, коли виконання завдання було об'єктивно неможливим через зовнішні обставини, що не залежали від службовця, включаючи тимчасову непрацездатність чи інші причини, які унеможлилювали виконання посадових обов'язків. У таких ситуаціях результат не підлягає оцінюванню.

Другий рівень («0» балів) фіксує невиконання завдання, тоді як третій рівень («1» бал) характеризується виконанням завдання частково, однак із суттєвими недоліками, що унеможливають практичне використання результату. Основними причинами такого оцінювання можуть бути формальний підхід до роботи чи

неспроможність забезпечити своєчасне і якісне виконання обов'язків. Четвертий рівень («2» бали) передбачає виконання завдання з порушенням строків або із залученням сторонньої допомоги. Це може свідчити про недостатню самостійність службовця, потребу в коригуванні його роботи чи низький рівень знань нормативно-правових актів. П'ятий рівень («3» бали) відповідає своєчасному виконанню завдання з досягненням результату, який повністю може бути використаний у роботі. На цьому рівні акцентується ефективність виконання обов'язків. Шостий рівень («4» бали) характеризується високою якістю виконаної роботи, демонстрацією ініціативності, самостійності та внесенням пропозицій щодо вдосконалення відповідних процесів чи документів. Також враховується професійне навчання, за результатами якого службовцем здобуто визначені компетенції [2].

Запровадження такого підходу до оцінювання сприяє підвищенню мотивації службовців, вдосконаленню системи управління їхньою діяльністю та забезпеченню вищої якості адміністративних послуг на місцевому рівні.

Отже, окрім традиційних підходів, оцінювання якості виконання завдань органами місцевого самоврядування відтепер здійснюватиметься відповідно до положень новоприйнятого нормативного акту. Разом із тим, варто детальніше зупинитися на методичному та технічному забезпеченні, яке на даний час використовується органами місцевої влади для оцінювання та управління ефективністю власної діяльності. Ці інструменти забезпечують структурований і системний підхід до аналізу результатів, сприяють підвищенню якості управлінських рішень і створюють умови для запровадження сучасних стандартів у діяльності місцевого самоврядування.

До методичного блоку відносимо такі загальні визначники, як індукція, дедукція, аналіз, синтез, аналогія, експеримент, спостереження, порівняння.

У межах технічного блоку, який забезпечує можливість об'єктивного оцінювання стану та ефективності результатів діяльності фінансових органів управління, застосовуються такі підходи та методи, як:

- економічний та статистичний аналіз показників;
- аналіз планових розрахунків, бюджетних запитів, рішень органів місцевого самоврядування в частині формування та виконання бюджету;
- аналітичне тестування – порівняння інформації та числових даних, що характеризують об'єкт як у абсолютних величинах, так і у відносних (індекси, коефіцієнти, відсотки);
- документальна перевірка записів, зокрема: візуальна перевірка правильності записів, виявлення безпідставних виправлень, підчисток, дописувань у тексті й цифрах;
- перевірка документів на предмет правильності розрахунків, законності та доцільності операцій вмісту [3].

Таким чином, впровадження сучасних підходів до оцінювання ефективності діяльності органів місцевого самоврядування є важливим інструментом для підвищення якості управління та досягнення стратегічних цілей територіальних громад. Однак, актуальність подальших досліджень у напрямку вдосконалення механізмів оцінювання залишається незаперечною, оскільки постійні зміни соціально-економічних умов та потреб громад вимагають адаптації існуючих методик до нових викликів і перспектив розвитку.

Перелік використаних джерел:

1. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія. Київ : МАУП, 2004. 47 с.
2. Про затвердження Типового порядку оцінювання результатів службової діяльності службовців місцевого самоврядування : Закон України від 26.04.2024 р. № z0491-24.
3. Про затвердження Методики проведення перевірки загальних положень податкового та іншого законодавства України, контроль за дотриманням якого покладено на податкові органи : Наказ Державної Податкової Служби України від 22.06.24 р. № 444

Янчинський Ростислав

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Rostyslav Yanchynskyi

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДОСВІД КРАЇН ІЗ ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ЩОДО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

EXPERIENCE OF COUNTRIES WITH TRANSITION ECONOMY REGARDING ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES: RECOMMENDATIONS FOR UKRAINE

У сучасних нестабільних умовах ринку інноваційні процеси виконують ключову роль щодо забезпечення конкурентоспроможності й ефективності функціонування підприємств. Вважаємо, що у процесі розробки антикризових процедур для управління суб'єктами господарювання в Україні необхідно враховувати досвід провідних країн світу, а особливо з перехідною економікою, котрі пройшли складний шлях трансформації і становлення [1]. Однак варто пам'ятати, що жодна із закордонних практик не може бути цілковито імплементована без врахування національних особливостей при розробці державної політики антикризового управління. Пріоритетним має залишатись збереження життєздатності бізнесу та створення передумов для співіснування підприємницьких структур. Держава повинна адаптовувати досвід для створення потенційних можливостей щодо прогресивних соціально-економічних змін.

Країни Центральної та Східної Європи, такі як Польща, Чехія, Естонія та ін., демонструють, що успішна реалізація антикризових стратегій залежить від здатності держави створювати сприятливе середовище для інноваційного розвитку. До прикладу, Польща активно інтегрувала європейські фонди для підтримки малого та середнього бізнесу, зосередившись на цифровізації та модернізації виробничих процесів. Естонія стала прикладом успішної цифрової трансформації, що дозволила підприємствам швидко адаптуватися до нових умов навіть під час кризи. Цей досвід доводить, що інноваційні інструменти є ефективним механізмом подолання економічних труднощів. Ізраїль, своєю чергою, активно підтримує стартапи через венчурний капітал та державні програми, що створюють сприятливе середовище для інновацій (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові аспекти порівняння антикризових стратегій в інноваціях

Країна	Ключові антикризові заходи	Результати	Рекомендації для України
Польща	Використання європейських структурних фондів для підтримки МСП, програми цифровізації	Стійке економічне зростання, підвищення рівня інноваційності МСП	Активація співпраці з міжнародними фінансовими установами; підтримка цифрових ініціатив для підприємств
Естонія	Цифрова трансформація економіки (е-уряд, е-резиденція), активне залучення інвестицій в технології	Створення конкурентного бізнес-середовища, здатного оперативного пристосовуватись до криз	Інтеграція цифрових технологій у державне управління; стимулювання технологічного підприємництва
Чехія	Розвиток наукових парків, програми грантової підтримки інноваційних стартапів, орієнтація на експорт технологій	Зростання експорту високотехнологічної продукції, підвищення конкурентоспроможності економіки	Створення інноваційних кластерів; стимулювання експорту інноваційної продукції через державні програми
Ізраїль	Система підтримки стартапів через фонди венчурного капіталу, державно-приватне партнерство у сфері НДДКР	Перетворення країни на «стартап-націю», зростання частки інноваційного експорту	Розвиток системи венчурного фінансування; стимулювання НДДКР через консолідацію зусиль держави, науки і бізнесу
Південна Корея	Інвестиції у технологічні дослідження, державні програми з реструктуризації економіки, стимулювання високотехнологічних галузей	Перехід до економіки знань, створення інноваційних корпорацій світового рівня	Пріоритизація технологічних інновацій; довгострокові інвестиції у НДДКР для стратегічних галузей

Примітка: сформовано автором самостійно

Отже, на основі вищерозглянутих практик для України можна запропонувати такі рекомендації, як розробка ефективних механізмів підтримки бізнесу в умовах кризи, стимулювання інноваційної діяльності через податкові пільги, гранти, сприяння технологічного підприємництва, залучення довгострокових інвестицій у НДДКР для стратегічно важливих галузей та ін. Така інтеграція потужних антикризових стратегій, з урахуванням національної специфіки України, дозволить державі не лише забезпечити стабільність економіки, а й зміцнити її позиції на міжнародній арені у майбутньому.

Перелік використаних джерел:

1. Кушнір Н.Б., Войтович Д.С. Особливості антикризового управління та економічної діагностики підприємства в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4954>

СЕКЦІЯ 2
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ, НАУКИ,
ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

УДК 330

Гермаківська Мирослава
студентка групи ППЗс-41
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Myroslava Hermakivska
Student of the group PPzs-41
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ВИЗНАЧЕННЯ НОВИХ ОРІЄНТИРІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

**DETERMINATION OF NEW LANDMARKS FOR DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF
UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBAL DIGITALIZATION OF SOCIETY**

Цифрова економіка — це інноваційна динамічна економіка, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій, тобто так звана діджиталізація усіх видів економічної діяльності, що дозволяє підвищити ефективність і конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення. Створення сучасного цифрового бізнес-простору та відповідної інфраструктури — вигідне для всіх: громадян, підприємців, держави та зовнішніх інвесторів. Сьогодні ми спостерігаємо, що діджиталізація виступає ключовою прерогативою перманентних змін у розвитку підприємств. Вона дозволяє застосовувати новітні цифрові форми комунікаційного зв'язку, використовувати можливості через набуті компетенції і адаптовувати їх до вимог навколишнього середовища. В Україні процеси створення цифрової економіки не набули ще повноцінного рівня, в порівнянні із розвинутими зарубіжними країнами, однак, держава активно працює в цьому напрямі та розробляє законодавчу базу: Закон України «Про Національну програму інформатизації», Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. №67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації», Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні».

У період економічних та технологічних змін процес діджиталізації набуває неабиякого інтересу, оскільки при його вмілому застосуванні він надає підприємству неабияку перевагу у конкурентному середовищі. Очевидно, що характер таких змін продукує пошук альтернативних варіантів, сценаріїв і визначення нових орієнтирів. Застарілі технології, способи комунікації, системи мотивації і необдумані рішення, призводять до необхідності діджиталізованого розвитку промислових підприємств. Тому, застосування діджиталнапрямую у життєдіяльності підприємств є ключем успіху сьогодення. Діджиталізація визначає конкурентне становище промислових підприємств, що характеризується не тільки ефективністю і продуктивністю, але й рівнем інноваційного розвитку. Всесвітня організація інтелектуальної власності (World intellectual property organization) оприлюднила Глобальний інноваційний індекс 2024, який представляє останні світові інноваційні тенденції та щорічний рейтинг інновацій 133 економік світу. у 2023 році Україна покращила свій рейтинг та посіла 55 позицію (у 2022 році посідала 57 позицію) у рейтингу Глобального інноваційного індексу (із 133 країн), а також посіла 34 місце серед 39 економік Європи. У 2024 році відбулося погіршення, Україна посіла 60 позицію із 133 країн та 34 позицію серед 39 економік Європи. Борис Старинський, підприємець та засновник АВМ Cloud зазначає, що необхідно змінювати не лише функції, а й саму філософію бізнесу, адже цифрова трансформація - це не просто автоматизація, це зміна парадигми, яка може привести до

збільшення прибутків у два-три рази. Технологічна революція, що відбувається сьогодні, відкриває нові можливості. Інвестиції в розробку нових орієнтирів розвитку підприємств в напрямку діджиталізації можуть суттєво підвищити продуктивність бізнесу на 30-50%, зменшити помилки до менше 0,1% та в цілому змінити його моделі роботи. Це може бути особливо актуально в умовах економічної нестабільності. Стратегічні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності будь-якого економічного суб'єкта повинні реалізовуватися в площині його цифрового виміру. Штучний інтелект повинен бути інтегрований у такі сфери, як продажі, маркетинг та організація офісних процесів, щоб досягти максимальних результатів. Працівників варто навчати новим технікам і способам роботи, щоб у майбутньому команда могла вирішувати питання на місці, не втрачаючи часу. Наприклад, навчання з Power BI та фінансової грамотності підвищить професійну компетентність команди. Головна мета підприємців - не економити savings (кошти), а усувати losses (втрати), які безпосередньо впливають на P&L. Замість того, щоб зосереджуватися на заощадженнях, важливо змінити парадигму мислення та впроваджувати стандарти, зокрема через LEAN менеджмент. За даними McKinsey & Company, компанії, що працюють на ринку продовольчих товарів, маючи доступ до якісних даних, здатні підвищити точність своїх прогнозів у середньому до 20%.

Визначення нових орієнтирів розвитку підприємств через діджиталізацію є першочерговим завданням, яке зумовлене викликами сьогодення. Водночас проблематика щодо впровадження і постановки нових орієнтирів є об'єктом трансформаційних змін на рівні держави, підприємств і особистісного розвитку, що базуються на симбіозі інновацій 4-ї промислової революції, стратегії розвитку промислового комплексу до 2025 року та енергетичній стратегії України на період до 2035 року.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
2. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року». URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&lang=uk-UA&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiRozvitkuPromislovogoKompleksuUkrainiNaPeriodDo2025-Roku>
3. Коробка С. В. Діджиталізація підприємницької діяльності. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія економічна. 2021. № 100. С. 88–96.
4. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності в Україні. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb>
5. Варламова М., Дем'янова Ю. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі. Галицький економічний вісник. 2020. № 2 (63).

Жадан Катерина
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Бердянський державний педагогічний університет
м. Запоріжжя, Україна
Костенко Ганна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту та фінансів
Бердянський державний педагогічний університет
м. Запоріжжя, Україна

Kateryna Zhadan
Second (master's) level of higher education Applicant
Berdyansk State Pedagogical University
Zaporizhzhia, Ukraine
Ganna Kostenko
PhD (Economics), Associate Professor
Associate Professor of the Department of Economics, Management and Finance
Berdyansk State Pedagogical University
Zaporizhzhia, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ

SPECIFICS OF THE INTRODUCTION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES FOR IMPROVING THE FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT OF THE ORGANISATION

Технологія блокчейн, спочатку розроблена для цифрових валют, розвинулася, щоб запропонувати трансформаційні перспективи для підвищення фінансової безпеки та ефективності за межі її початкового застосування. Блокчейн в основному складається з трьох найважливіших елементів: блоків, вузлів і майнерів. Кожен блок у ланцюжку містить три основні компоненти:

- дані, що включають всі деталі транзакцій, що зберігаються в блоці;
- нонс/nonce (number only used once – число, яке застосовується лише один раз): 32-розрядне ціле число, згенероване під час створення блоку, яке потім генерує унікальний хеш заголовка блоку;
- хеш: 256-бітне число, прив'язане до nonce, яке повинно починатися з великої кількості нулів, що робить його надзвичайно малим. Хеш має вирішальне значення для безпечного та незмінного зв'язку блоків.

Після створення першого блоку ланцюжка одноразовий номер генерує криптографічний хеш, і якщо блок не буде успішно видобуто, дані в ньому назавжди будуть прив'язані до одноразового номера та хешу. Це забезпечує безпеку та цілісність блокчейну.

Майнери відіграють вирішальну роль в екосистемі блокчейну, додаючи нові блоки до ланцюга. Коли блок успішно видобуто, усі вузли в мережі схвалюють оновлення, і майнер отримує фінансову винагороду. Ця система гарантує, що до блокчейну додаються лише перевірені та безпечні дані, забезпечуючи додатковий рівень довіри та надійності для роздрібного ланцюжка поставок.

Однією з найважливіших переваг технології блокчейн є її децентралізований характер [1]. У роздрібній торгівлі це означає, що жоден суб'єкт, будь то магазин чи партнер у ланцюжку постачання, не контролює весь ланцюг. Натомість вузли, підключені до блокчейну, утворюють розподілену книгу. Кожен вузол, яким може бути будь-який електронний пристрій, що містить копію блокчейну, допомагає підтримувати мережу. Така децентралізація є особливо корисною для компаній роздрібною торгівлі, оскільки вона запобігає маніпулюванню даними та гарантує, що всі зацікавлені сторони мають доступ до однієї інформації в режимі реального часу.

Застосування технології блокчейн у фінансових послугах вирішує критичні проблеми, пов'язані з традиційними банківськими системами, включаючи запобігання шахрайству, зниження транзакційних витрат і підвищення швидкості обробки. Забезпечуючи однорангові транзакції без потреби в посередниках, технологія блокчейн сприяє більш інклюзивній фінансовій системі, підвищуючи доступність і знижуючи витрати, пов'язані з фінансовими послугами. Завдяки своєму незмінному реєстру технологія блокчейн гарантує, що після запису транзакції її неможливо буде змінити або видалити, що забезпечує безпрецедентний рівень прозорості та безпеки.

Блокчейн, який спочатку використовувався для організації транзакцій у криптовалюті, розвивується для підтримки доступу до даних, безпечного обміну інформацією, захисту ідентифікаційної інформації та відстеження платежів. Пандемія COVID-19, яка значно порушила логістику та міжнародну торгівлю, підкреслила необхідність надійних рішень щодо фінансової безпеки, особливо з урахуванням російської агресії

у бік України з 24 лютого 2022 року. Цей контекст підкреслює зростаючу актуальність технології блокчейн для вдосконалення методів управління фінансами для роздрібних компаній.

Інтеграція технології блокчейн в управління фінансовою безпекою є значним прогресом у секторі роздрібної торгівлі [2]. Традиційні методи фінансового розрахунку, такі як акредитиви, передбачають значні витрати та адміністративний тягар, часто до 1% від вартості транзакції. Ці процеси можуть бути громіздкими та обмежувати динамічне зростання бізнесу. Технологія блокчейн вирішує ці проблеми шляхом автоматизації фінансових транзакцій, зниження пов'язаних витрат і підвищення безпеки. Використовуючи блокчейн, компанії роздрібної торгівлі можуть оптимізувати фінансові операції, усунути потребу в великій документації та зменшити ризик шахрайства. Здатність технології сприяти більш ефективним і безпечним транзакціям має вирішальне значення для підтримки надійних ділових відносин і забезпечення точних і захищених фінансових розрахунків.

Розумні, або смарт-контракти (Smart contracts), ключова функція технології блокчейн, в більшому ступені сприяють вдосконаленню фінансового менеджменту в роздрібній торгівлі. Децентралізований характер блокчейну гарантує, що смарт-контракти працюють автономно, без втручання людини, тим самим знижуючи ризик помилок і шахрайства. Компанії роздрібної торгівлі отримують вигоду від підвищеної точності та ефективності транзакцій, оскільки смарт-контракти оптимізують різні процеси, включаючи платежі та перевірку відповідності. Ця автоматизація підвищує прозорість і прискорює транзакції, що є особливо вигідним для компаній, які керують численними транзакціями та партнерствами.

Здатність підвищити прозорість і ефективність у всьому ланцюжку постачання є значною перевагою. Ця технологія забезпечує прозорий і незмінний реєстр, який записує кожну транзакцію. Ця можливість має важливе значення для запобігання шахрайству та помилкам і підтримки цілісності продукту. Компанії роздрібної торгівлі можуть досягти кращої видимості своїх ланцюгів постачання, зменшити витрати, пов'язані з документацією та адмініструванням, і забезпечити відповідність галузевим стандартам. Вплив технології поширюється на зменшення втрат від підроблених продуктів і підвищення довіри кінцевих користувачів шляхом покращення відстеження та прозорості в ланцюжку постачання.

Потенціал блокчейна для зниження посередницьких витрат є додатковою помітною перевагою для роздрібних компаній. Завдяки автоматизації фінансових процесів і оптимізації транзакцій технологія блокчейн може значно знизити витрати на організацію торгової діяльності. Це особливо актуально для транскордонної торгівлі, де традиційні методи можуть бути як дорогими, так і неефективними.

Перелік використаних джерел:

1. Wankhade, M., Balakrishnan S., Chaudhari M., Agarwal Dr., Bahadur Dr. Challenges in Implementing Blockchain Technology in Banking Sector. *Harbin Gongcheng Daxue Xuebao/Journal of Harbin Engineering University*. 2023. № 44. PP. 1459-1471
2. Shoetan P., FAMILONI B. Blockchain's Impact on Financial Security and Efficiency Beyond Cryptocurrency Uses. *International Journal of Management & Entrepreneurship Research*. 2024. № 6. PP. 1211-1235. DOI:10.51594/ijmer.v6i4.1032

Мартинів Павло
студент групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Крупка Андрій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Pavlo Martyniv
Student of the group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Andrii Krupka
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: МІСЦЕ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

DIGITIZATION OF INTERNATIONAL TRADE: UKRAINE'S PLACE IN GLOBAL TRANSFORMATIONS

У сучасному світі цифровізація міжнародної торгівлі зосереджена навколо впровадження інноваційних технологій, що сприяють спрощенню, пришвидшенню та безпеці торговельних процесів. Одним із ключових напрямків є використання електронних торгових платформ, які забезпечують доступ до глобальних ринків для малих і середніх підприємств. Крім того, міжнародні організації, такі як Світова організація торгівлі та Організація економічного співробітництва та розвитку, активно працюють над створенням стандартів і регуляторних рамок для цифрової торгівлі, включаючи електронні сервіси обміну митними документами та гармонізацію правил електронної комерції.

Іншим важливим аспектом є інтеграція новітніх технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект та Інтернет речей, для оптимізації логістичних ланцюгів постачання та забезпечення прозорості транзакцій. Наприклад, блокчейн дозволяє автоматизувати процеси контрахтування за допомогою смарт-контрактів, знижуючи ризики шахрайства та скорочуючи транзакційні витрати. Паралельно, розвиток цифрових платежів, зокрема впровадження фінансових технологій (fintech) та криптовалют, сприяє швидкому та безпечному проведенню міжнародних розрахунків. Ці напрямки стають основою для переформатування традиційної торгівлі, створюючи нові можливості для інтеграції та зростання на глобальному ринку [1].

Україна має значний потенціал для інтеграції в глобальні процеси цифровізації міжнародної торгівлі завдяки своїй стратегічній географічній позиції, висококваліфікованій ІТ-спільноті та прагненню до адаптації європейських стандартів. У країні вже активно розвиваються платформи електронної комерції. Крім того, Україна має всі шанси стати регіональним лідером у сфері цифрових послуг завдяки потужному сектору ІТ та розвитку фінансових технологій. Розробка інструментів для електронних платежів, захищених платформ обміну даними та цифрових рішень для логістики може стати конкурентною перевагою країни. Важливим є також розвиток цифрової грамотності серед підприємців та стимулювання участі малого і середнього бізнесу в міжнародній торгівлі. Створення сприятливого середовища, орієнтованого на інтеграцію у глобальні торговельні системи, дозволить Україні максимально реалізувати свій потенціал у цифровізації торгівлі [2].

Успішна інтеграція в цифрову міжнародну торгівлю потребує системного вирішення низки внутрішніх викликів. Вони охоплюють технологічні, регуляторні, фінансові та освітні аспекти. Нижче розглянуто основні перешкоди, що стримують цифровізацію міжнародної торгівлі в Україні:

- нестача технологічної інфраструктури. Інфраструктурна база країни не відповідає вимогам сучасного цифрового середовища. Особливо це стосується віддалених регіонів, де відсутній доступ до швидкісного інтернету та сучасних ІТ-рішень. Також бракує платформ для електронної обробки даних та інтеграції у міжнародні мережі, що обмежує можливість використання таких інновацій, як блокчейн для смарт-контрактів або цифрові митні сервіси;
- бюрократичні бар'єри. Попри впровадження окремих цифрових сервісів, бюрократизованість митних процедур залишається суттєвою проблемою. Значна частина процесів, зокрема подання документів, потребує ручної обробки, що уповільнює та ускладнює експортно-імпорتنі операції. Складність взаємодії між державними відомствами також створює додаткові перешкоди для бізнесу;

- невідповідність законодавчої бази міжнародним стандартам. Правові механізми, які регулюють цифрову торгівлю, залишаються фрагментарними. Відсутність законодавчих норм щодо використання новітніх технологій, таких як блокчейн, електронні контракти та цифрові валюти, знижує конкурентоспроможність України. Застарілі регуляції не дозволяють ефективно інтегрувати українську економіку у глобальні цифрові платформи;

- недостатній розвиток фінансового ринку. Фінансова система України не забезпечує повною мірою потреб бізнесу в доступних і сучасних фінансових інструментах для міжнародної торгівлі;

- недостатнє фінансування інновацій. Інвестиції у цифрову інфраструктуру та інноваційні проєкти залишаються низькими. Як держава, так і приватний сектор стикаються з обмеженням ресурсів для впровадження сучасних технологій у торговельні процеси. Відсутність державних програм підтримки цифровізації бізнесу значно гальмує розвиток у цій сфері;

- низький рівень цифрової грамотності серед підприємців. Значна частина представників малого та середнього бізнесу не володіє достатніми знаннями для використання цифрових інструментів;

- відсутність інтеграції з міжнародними цифровими платформами. Україна досі недостатньо інтегрована у глобальні цифрові мережі торгівлі, такі як eBay, Amazon чи SWIFT. Ця ізоляція обмежує доступ українського бізнесу до міжнародних ринків, стандартизованих даних та сучасних платформ, що ускладнює співпрацю із закордонними партнерами.

Ці виклики вимагають системного підходу до їхнього подолання шляхом розробки відповідних стратегій, реформування нормативно-правової бази та залучення міжнародної допомоги для побудови сучасної цифрової економіки.

Для подолання існуючих викликів та інтеграції України у глобальну цифрову екосистему міжнародної торгівлі необхідно почати з комплексної стратегії цифрової трансформації, яка базуватиметься на трьох ключових напрямках: модернізація інфраструктури, удосконалення нормативно-правової бази та стимулювання інновацій. Пріоритетом має стати розвиток національної цифрової інфраструктури. На законодавчому рівні потрібне гармонізування українських стандартів із міжнародними практиками, включаючи впровадження норм для цифрових контрактів, смарт-технологій та транскордонних електронних платежів. Крім того, важливим кроком стане запуск національних програм підтримки малого та середнього бізнесу в їхньому переході на цифрові моделі торгівлі, що включатиме навчання цифровій грамотності, пільгове фінансування інноваційних проєктів та інтеграцію з глобальними цифровими платформами. Ці заходи повинні супроводжуватись активним залученням міжнародних інституцій та партнерів для обміну досвідом, залучення інвестицій і забезпечення технологічного партнерства. Лише системна та координована робота на всіх рівнях дозволить Україні зайняти гідне місце у цифровій міжнародній торгівлі.

Попри виклики, зумовлені війною, цифровізація міжнародної торгівлі є стратегічним пріоритетом, який не можна відкладати. Навпаки, в умовах кризи важливо закласти основу для майбутнього відновлення та розвитку економіки через створення стратегії цифрової трансформації. Ця стратегія має включати конкретні етапи, цілі, механізми впровадження та оцінки результатів, з урахуванням актуальних викликів і потреб бізнесу. Піднята проблематика потребує подальшого наукового дослідження для вивчення міжнародного досвіду, оцінки найкращих практик і адаптації їх до українських реалій. У період війни та економічної нестабільності саме цифрові рішення можуть стати драйвером для інтеграції України у світові ринки, а їх впровадження забезпечить довгострокову конкурентоспроможність і стійкість економіки в посткризовий період.

Перелік використаних джерел:

1. Литвиненко А. О., Литвиненко О.Д. Міжнародна торгівля в умовах цифровізації глобальної економіки. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука. Серія : Економічні науки*. 2022. № 9. С. 110-116.
2. Антонюк К., Ситніков М., Шаталова А. Роль цифровізації в розвитку зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС. *Управління змінами та інновації*. 2024. № 9. С. 85-90.

Наливайчук Ірина
студентка групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Nalyvaichuk
Student of the group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РЕЗЕРВАМИ КОМПАНІЇ

DIGITALIZATION AND OPTIMIZATION OF MANAGEMENT OF THE COMPANY'S INSURANCE RESERVES

Сучасний ринок страхових послуг вимагає від компаній підвищеної оперативності, точності та прозорості управлінських процесів для забезпечення фінансової стабільності та конкурентних переваг. Впровадження цифрових платформ для автоматизації процесів управління страховими резервами відкриває нові можливості для вдосконалення управління фінансовими ресурсами, зниження ризиків і підвищення ефективності діяльності страхових компаній. Одним із ключових аспектів такого підходу є автоматизація ключових бізнес-процесів, включаючи розрахунок і моніторинг страхових резервів, інтеграцію з фінансовими та обліковими системами, а також використання алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування майбутніх виплат.

Впровадження цифрової платформи для автоматизації управління страховими резервами дозволяє суттєво скоротити час на розрахунок та оновлення резервів, зменшити операційні витрати та мінімізувати ризики, пов'язані з людським фактором. Замість трудомістких ручних операцій, система автоматично здійснює розрахунки на основі історичних даних, ринкових показників та прогнозних моделей. Це дає змогу оперативно реагувати на зміну страхових портфелів та своєчасно коригувати розмір резервів. Зокрема, автоматичний розрахунок технічних резервів, резервів премій та збитків забезпечує більш точне планування фінансових потоків і дозволяє уникнути дефіциту коштів у випадку значних виплат.

Сучасні цифрові платформи інтегрують дані з різних джерел, забезпечуючи їх узгодженість із внутрішніми бізнес-процесами компанії. Це включає зв'язок із системами фінансового обліку, управління ризиками та клієнтським обслуговуванням, що дозволяє отримувати комплексну аналітику для прийняття стратегічних рішень. Прозорість і доступність даних підвищується завдяки впровадженню персоналізованих дашбордів для керівництва, що дає змогу швидко отримувати інформацію про стан страхових резервів, фінансові потоки та ефективність управління.

Оптимізація бізнес-процесів управління страховими резервами включає декілька ключових етапів. Спочатку здійснюється збір і аналіз вхідних даних про страхові премії, збитки та ризики клієнтів, що дозволяє оцінити поточний стан страхового портфеля. Далі відбувається автоматизований розрахунок резервів з використанням сучасних математичних моделей, таких як метод Монте-Карло, логістична регресія та алгоритми машинного навчання. На основі зібраних і проаналізованих даних система прогнозує майбутні страхові випадки та можливі зміни в портфелі. Це забезпечує не лише підвищення точності розрахунків, але й можливість оперативного коригування резервів у разі зміни умов ринку чи структури страхових договорів.

Крім автоматизації процесів управління страховими резервами, важливу роль відіграє оптимізація інвестиційної діяльності компанії. Інвестиційний портфель страхових компаній повинен бути диверсифікованим та враховувати інструменти з різним рівнем ризику і дохідності. Державні облігації, корпоративні облігації та банківські депозити є ключовими елементами портфеля, що дозволяють забезпечити стабільний дохід і знизити ризики. Модель оптимізації інвестиційного портфеля на основі підходу Марковіца дозволяє знаходити оптимальне співвідношення між дохідністю та ризиком, що є важливим для підтримки фінансової стійкості компанії.

Для оцінки ризиків інвестиційного портфеля компанії можуть використовувати інструменти, такі як Value at Risk (VaR), який дозволяє оцінити максимальні можливі втрати за певний період. Зокрема, для портфеля, що включає державні та корпоративні облігації та банківські депозити, VaR допомагає визначити

допустимий рівень ризику і приймати обґрунтовані рішення щодо структури портфеля. Використання похідних фінансових інструментів, таких як опціони та ф'ючерси, дозволяє додатково хеджувати ризики та захищати інвестиції від негативних ринкових змін.

Ефективність управління інвестиційним портфелем можна оцінювати за допомогою показника Sharpe Ratio, який відображає співвідношення дохідності до ризику. Це дозволяє порівнювати різні варіанти інвестування та приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації структури портфеля. Змішана стратегія управління інвестиційним портфелем, яка поєднує активне управління для високоризикових інструментів та пасивне управління для стабільних активів, є оптимальним підходом для забезпечення довгострокової фінансової стабільності та максимізації дохідності.

Таким чином, впровадження цифрових платформ для автоматизації управління страховими резервами та оптимізація інвестиційної діяльності є важливими елементами стратегії розвитку страхових компаній. Це дозволяє знизити операційні витрати, підвищити точність прогнозування, мінімізувати ризики та забезпечити стабільний дохід. Реалізація таких підходів сприяє підвищенню фінансової стійкості, конкурентоспроможності та адаптивності компаній до змін ринкових умов.

Перелік використаних джерел:

1. Семенча Ілона. Методика оцінки стану управління фінансово-економічними результатами діяльності страхової компанії. *Економіка та суспільство*, 2022, 35.

УДК 352.07:336.143.2

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РЕОРГАНІЗАЦІЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ: ДОСВІД ДЛЯ ІНШИХ РЕГІОНІВ ДЕРЖАВИ

REORGANIZATION OF LOCAL AUTHORITIES IN WESTERN REGIONS OF UKRAINE: EXPERIENCE FOR OTHER REGIONS OF THE STATE

Адміністративно-територіальна реформа в Україні є ключовим компонентом процесу децентралізації, спрямованого на підвищення ефективності місцевого самоврядування, покращення економічної стабільності громад і забезпечення якісних адміністративних послуг. Її ключовими характеристиками є децентралізація влади, субсидіарність та орієнтація на сталий розвиток, що сприяє оптимізації адміністративної структури, зниженню рівня бюрократії, ліквідації дублювання функцій та росту спроможності територіальних громад. Сьогоднішні результати реформи проявляються у значному скороченні кількості адміністративних одиниць, зокрема районних державних адміністрацій (РДА), районних рад та рад громад, що сприяє гармонізації місцевих функцій та формуванню потужного територіального управління.

Західні та області України демонструють високий потенціал впровадження реформи завдяки підтримці міжнародних партнерів, зокрема через грантове фінансування від європейських інституцій, що дає змогу застосовувати інноваційні підходи до реформування. Одночасно, зараз регіони зустрічаються із певними труднощами, такими як недостатня економічна спроможність деяких громад, нестача кваліфікованих кадрів, проблеми в координації між державним і місцевим рівнями під час передачі функцій, а також затримки в адаптації управлінців до сучасних цифрових інструментів.

Сьогодні процес реорганізації РДА в Україні проходить завершальний етап – з 488 ліквідованих районів передбачено реорганізацію 358, що становить 73 % від загальної їхньої кількості. Тим часом, на тимчасово окупованій території, зокрема, в Автономній Республіці Крим, а також у частині Донецької та Луганської областей, процес реорганізації залишається заблокованим – 17 нереформованих РДА. Для розв'язання цього питання Міністерство розвитку громад та територій України подало на розгляд проект розпорядження щодо реорганізації РДА на території Автономної Республіки Крим відповідно до новоутворених адміністративних одиниць, що стане основою майбутнього відновлення територіального управління [1].

Повномасштабна війна суттєво вплинула на перебіг реформи: відповідно до указу Президента України, станом на жовтень 2024 року було створено 195 військових адміністрацій в населених пунктах, які охоплюють територію кількох областей, зокрема, Донецької (36), Житомирської (1), Запорізької (47), Київської (1), Луганської (26), Миколаївської (3), Сумської (2), Харківської (27), Херсонської (49), Хмельницької (1) та Чернігівської (1) зон [2]. Водночас, у західних областях України, зокрема таких, як Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Рівненська та інші, реформа просувалася з меншим опором завдяки сприятливій безпековій ситуації, що дозволило ефективно провести місцеві вибори та зберегти високу стабільність управління шляхом реалізації послуг з цифровізації та посилення кадрової ефективності в громадах, зокрема, в умовах викликів, пов'язаних із ВПО та відновленням економічної активності.

Таблиця 1

Забезпечення реорганізації РДА, рад громад, райрад в областях Західної України [2]

Область	1**	2**	3**	4**	5**	6**	7**	8**	9**	10**	11**	12**
Волинська	12	3	9	75%	54	54	211	156	12	4	8	67%
Закарпатська	7	1	6	86%	64	64	166	61	7	-	7	100%
Івано-Франківська	9	6	3	33%	62	62	131	31	9	3	6	67%
Львівська	15	-	15	100%	73	73	370	296	15	6	9	60%
Рівненська	13	13	-	0%	64	64	104	28	13	11	2	15%
Тернопільська	14	-	14	100%	55	55	183	61	14	2	12	86%
Хмельницька	17	1	16	94%	60	60	225	164	17	4	13	77%
Чернівецька	9	2	7	78%	52	52	108	8	9	1	8	89%

Примітка: * без урахування окупованої території станом на 24.02.2022 р.;

** 1 – кількість РДА, реорганізація (шляхом приєднання) яких передбачена розпорядженням КМУ № 1635; 2 – кількість РДА, що перебувають у стані припинення (станом на 22.11.2023); 3 – кількість РДА, реорганізацію яких завершено (станом на 22.11.2023); 4 – реорганізацію РДА завершено, (%); 5 – кількість територіальних громад; 6 – кількість місцевих рад, вибори депутатів яких відбулися у 2020 році; 7 – кількість місцевих рад, відомості про які містяться в ЄДРПОУ станом на 22.11.2023; 8 – кількість місцевих рад, які станом на 22.11.2023 перебували в процесі припинення; 9 – кількість райрад ліквідованих районів, вибори до яких у 2020 році не проводилися; 10 – кількість райрад, що перебувають у стані припинення (станом на 22.11.2023); 11 – кількість рад, реорганізацію яких завершено (станом на 22.11.2023); 12 – реорганізацію райрад завершено, (%).

Сільські, селищні та міські ради забезпечують важливу роль у представництві своїх громад, утворюючи відповідні виконавчі органи. Відповідно до проведеної реформи, кількість районних рад має скоротитись пропорційно до кількості новоутворених районів. У 2020 році в Україні відбулися перші вибори депутатів місцевих рад для 1420 територіальних громад, що стало значним кроком у процесі децентралізації. Проте вибори не були повністю проведені через військові дії у 49 місцевих радах громад, зокрема в Донецькій (30) та Луганській (19) областях. Також у 2020 році було організовано вибори депутатів до 119 райрад, що стало важливою віхою в процесі місцевих виборів після проведення реформи, за винятком 17 районів – це райони Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської області, де вибори не було здійснено.

Загалом, реформа адміністративно-територіального устрою стала потужним успіхом у модернізації системи управління в Україні, потребуючи, попри значний прогрес, все-таки свого завершення у найкоротші терміни з метою забезпечення ефективної децентралізації та подальшого зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування. Досвід західних областей країни має стати основою для створення потужних уніфікованих підходів до реалізації реформи, які у майбутньому могли б адаптуватися до умов інших регіонів України. Це дозволить створити потужну систему державного управління, спрямовану на сталий поступ та надання високоякісних послуг населенню відповідно до нових реалій.

Перелік використаних джерел

1. Міністерство розвитку громад територій України. URL: <https://mtu.gov.ua/>
2. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на 01.10.2024 р. Міністерство розвитку громад територій України : сайт. URL: surl.li/lqylxj

Стецюк Олеся
студентка групи ППс-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olesia Stetsok
Student of the group PPM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

БІЗНЕС І ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В УКРАЇНІ 2024 **BUSINESS AND DIGITAL TRANSFORMATION IN UKRAINE 2024**

Цифрова трансформація в Україні є не лише трендом, а й нагальною потребою, особливо в умовах глобальних викликів та воєнного стану. Інтеграція цифрових рішень у бізнес-процеси дозволяє підвищити конкурентоспроможність, адаптивність і стійкість підприємств. Українські компанії активно впроваджують сучасні технології, зокрема хмарні обчислення, штучний інтелект (ШІ), інтернет речей (IoT) та блокчейн. Ці інструменти не лише оптимізують роботу, але й створюють можливості для розширення ринків і залучення інвестицій.

Наприклад, платформа «Дія» стала зразком ефективного цифрового рішення. Програми, такі як «Робота», надають гранти малому та середньому бізнесу (МСП), стимулюючи розвиток підприємницької активності навіть у складних умовах війни. Такі ініціативи свідчать про готовність України впроваджувати інноваційні підходи в економіку, використовуючи цифровізацію як ключовий інструмент [4].

Основні переваги цифрової трансформації для бізнесу в Україні:

- оптимізація процесів: впровадження цифрових технологій дозволяє автоматизувати рутинні операції, що значно знижує витрати та підвищує продуктивність. Наприклад, автоматизація логістичних процесів із застосуванням IoT зменшує людський фактор і збої у роботі;
- підвищення конкурентоспроможності: сучасні технології відкривають нові канали комунікації з клієнтами, полегшують вихід на міжнародні ринки та сприяють створенню інноваційних продуктів, які відповідають запитам споживачів;
- покращення безпеки: блокчейн і сучасні системи захисту даних допомагають зменшити ризики кібератак, забезпечують прозорість транзакцій і зберігання інформації.

Головні виклики цифрової трансформації:

- фінансові обмеження: малий і середній бізнес часто стикається з браком коштів на впровадження цифрових рішень. Інвестиції у технології вимагають довгострокової окупності, що може бути проблемою для компаній у кризових умовах;
- дефіцит кваліфікованих кадрів: відсутність достатньої кількості фахівців у сфері IT та цифрових технологій є однією з найбільших перешкод для трансформації. Необхідно більше інвестувати в навчання працівників;
- інфраструктурні проблеми: через військові дії багато регіонів втратили доступ до базових комунікацій. Ця проблема ускладнює впровадження новітніх технологій і перехід до онлайн-бізнесу [3].

Українські стартапи активно інтегруються у світову цифрову економіку завдяки розробці конкурентоспроможних продуктів, таких як Grammarly, GitLab, Reface, які мають глобальну популярність. Вони пропонують рішення для автоматизації та цифровізації бізнесу, наприклад, Reople.ai для підвищення ефективності продажів та Preply як платформу для дистанційного навчання.

Українські компанії активно залучають іноземні інвестиції та беруть участь у міжнародних заходах, посилюючи позиції країни в глобальній інноваційній екосистемі. В умовах війни вони адаптуються до викликів, спрямовуючи ресурси на розробку рішень для кібербезпеки, оборони та відновлення економіки.

Ці стартапи створюють не лише конкурентні продукти, але й формують нову генерацію фахівців, що забезпечує довгостроковий розвиток цифрового бізнесу в Україні та за її межами.

Використання цифрових інновацій у бізнесі є ключовим чинником для відбудови України, що

постраждала від війни. Цифрові технології забезпечують швидкість, прозорість та ефективність у процесах відновлення економіки, інфраструктури та соціальної сфери.

Цифрові інструменти сприяють оптимізації управління відбудовою. Наприклад, платформи для моніторингу стану інфраструктури з використанням дронів, штучного інтелекту та великих даних дозволяють швидко визначати пріоритетні об'єкти для відновлення. Це мінімізує витрати часу та ресурсів, сприяючи більш ефективному відновленню.

У бізнесі цифрові рішення стають основою прозорості фінансових операцій. Використання блокчейну забезпечує відслідковуваність витрат на відбудову, що зменшує ризики корупції. Такі технології вже застосовуються в проектах з міжнародною підтримкою.

Цифрові інновації також стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу, який є основою місцевої економіки. Платформи для електронної комерції, автоматизація обліку та управління ланцюгами постачання дозволяють підприємцям залишатися конкурентоспроможними навіть в умовах обмежених ресурсів [2].

У сфері працевлаштування цифрові інструменти сприяють розвитку дистанційної зайнятості. Це особливо важливо для людей, які втратили роботу через війну або змушені були переїхати. Онлайн-платформи, такі як Freelancehunt чи Upwork, дають змогу українцям працювати для клієнтів з усього світу.

Важливим аспектом є інтеграція цифрових рішень у міжнародні програми допомоги. Завдяки цьому український бізнес отримує доступ до фінансування, навчання та партнерств, які сприяють його адаптації до сучасних викликів.

Загалом, цифрові інновації є потужним інструментом, який допомагає українському бізнесу не лише відновлюватися, але й розвиватися, інтегруючись у глобальну економіку. Це робить бізнес одним із рушіїв відбудови країни [1].

Україна демонструє значний прогрес у цифровізації навіть в умовах кризи. Однак для подальшого успіху необхідно створити сприятливі умови для бізнесу, активніше підтримувати інноваційні стартапи та розвивати інфраструктуру. Це дозволить українським підприємствам інтегруватися у глобальну цифрову економіку та підвищити рівень національної конкурентоспроможності.

Перелік використаних джерел:

1. Міністерство економіки України. Операційний план розвитку бізнесу до 2027 року. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Економічний аналіз. Цифрова трансформація в Україні: сучасні реалії та перспективи. URL: <https://www.econa.org.ua> (дата звернення: 10.11.2024).
3. IPAG. Використання цифрових інновацій для розвитку бізнесу в Україні. URL: <https://ipag.com.ua> (дата звернення: 10.11.2024).
4. Платформа «Дія». Цифровізація малого бізнесу через програми підтримки. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua> (дата звернення: 10.11.2024).

УДК 37.018.43

Федорович Володимир

викладач

Тернопільський кооперативний фаховий коледж

м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Fedorovych

Lecturer

Ternopil Cooperative Vocational College

Ternopil, Ukraine

МЕТОДИКА «ВИРОЩУВАННЯ» КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ У ЦИФРОВІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

METHODOLOGY FOR DEVELOPING COMPETENT PROFESSIONALS IN THE DIGITAL SOCIETY

На ринку праці завжди присутні два протилежні погляди: роботодавці скаржаться на дефіцит бажаючих працювати та їх недостатню кваліфікацію [1], а працівники – на низький рівень заробітної плати та незадовільні умови праці [2]. Це актуально не тільки для України, а й для багатьох країн, наприклад для Польщі [3].

Обидві сторони мають рацію. Роботодавці змушені нескінченно «крутити» оголошення про найм і пропускати через себе велику кількість працівників-стажерів, а працівники у пошуку хорошої роботи змінюють її кілька разів на рік. Особливо нарікають молоді люди, студенти чи випускники закладів освіти, що їх роками

ніби вчили, а вони виявилися «нікому не потрібні» (регулярна риторика від студентів у практиці автора).

Разом з тим, практично для всіх професій і посад, фахівців можливо «виростити» нашими спільними зусиллями, приблизно як вазон, просто регулярно приділяючи їм невелику кількість часу, орієнтуючи у правильному напрямку.

Які ж завдання слід вирішити у процесі зближення роботодавця і працівника?

Молоду людину треба привчати до роботи. Це не жарт. Зараз у переважній більшості сімей одна дитина або двоє. Плекані батьками, до роботи не привчені, зате невідривні від месенджерів та відео розваг. Багато у чому інфантильні. Не абсолютно всі, звичайно, але таких значно більше, ніж суспільство може собі дозволити.

Як же це зробити? Як відірвати учня, студента від розваг у смартфоні і орієнтувати його на труд і навчання? Для цього потрібні спільні дії держави, батьків, закладів освіти і роботодавців. І чим раніше починати цей процес, тим краще.

Згідно статті 188 Кодексу Законів про працю України, допускається прийняття на роботу здобувачів освіти, починаючи з 14 років, для виконання легкої роботи, у вільний від навчання час. А стаття 51 цього ж Закону встановлює часові обмеження – до 12 годин на тиждень у навчальний період і до 24 годин у період канікул.

Але далеко не завжди потрібне саме працевлаштування. Для початку достатньо інформаційної співпраці. Що заважає роботодавцю передати навчальному закладу перелік теоретичних питань, які безпосередньо стосуються роботи підприємства? І вони легко будуть включені у навчальну програму. Чому не включити у навчальну програму ті види практичних завдань і лабораторних робіт, які відповідають технологічним процесам роботодавця?

Чому роботодавцю не прислати навчальній групі з 30-ти учнів-студентів перелік питань і завдань? Реальних, з життя підприємства. Хай вирішують! Пишуть, малюють, конструюють, фантазують, розв'язують. Не принципово, чи вирішать. Головне – зацікавити, мотивувати, показати, що від них очікують і яка у них може бути перспектива. А оригінальні і гідні роботи можна відзначити. Не обов'язково грошима чи грамотами. Достатньо, якщо керівник чи фахівець з підприємства прийде у школу, коледж чи університет і при всіх похвалить молоду людину. Можна й не приходити, а організувати відеоконференцію. Техніка ж дозволяє.

А ще краще, якщо такий керівник один раз на місяць за півгодини розповість, чим займаються на підприємстві, які науки потрібно знати, щоб працювати у них успішно, що треба знати, що вміти. І що штучний інтелект – це добре, але якщо він працює у підсилення свого, власного інтелекту. А не замість нього, поки «фахівець» дивиться у ютубі чергове відео.

З власної практики: студент і смартфон – речі нерозривні до абсурду. А реальний керівник підприємства авторитетно пояснить, що смартфон наприклад на виробництві – це по-перше, небезпека відволіктися і потрапити під колеса транспорту, уразитися електричним струмом тощо; а по-друге, платять зрештою за роботу, а не за приватні балачки чи переписку.

От керівники підприємств, буває, повідомляють, що студенти, які прийшли до них на виробничу практику, не хочуть працювати, не витримують 8-ми годинного робочого дня, лишайуть практику. Кажуть, шліть інших. А інших немає і не буде! Хтось вірить, що запросимо мігрантів, умовних філіппінців чи пакистанців, і ті замість наших будуть працювати? Смішно і гірко. Для початку треба вирішити, хто яку мову вчити буде? Вони нашу, чи ми їхню? Добре, знайдемо перекладачів. Але що далі? Мігранти будуть працювати, а наші що, бомжувати? Це несерйозно. Треба свою молодь привчати до роботи. Конкретно до тієї, яка реально зараз є.

Як взагалі відбувається привчання до будь-якої роботи? До нової, незвичної, а може на перший погляд й неприємної? Сьогодні робиш цю роботу півгодини, через тиждень 2 години на день, а через рік ти її вмієш робити, вже звик і навіть любиш.

Якщо ж поступово привчати молоду людину займатися не складанням академічних рефератів зі штучним інтелектом, а до вирішення практичних виробничих завдань по 1, 2, 4 години на день, тоді при приході на роботу і 8-ми годинний робочий день буде сприйматися як норма життя, і виробничі завдання будуть знайомі.

Є багато сфер ділової діяльності, коли саме у передвечірній та вечірній час є дефіцит робочих рук, а це той самий час, коли студенти відносно вільні: поштові оператори, заклади харчування, торгівля, думаю що у будь-якому офісі чи виробничому цеху знайдеться що робити студенту на пару вечірніх годин. Які треба й оплатити. Кілька тисяч чесно зароблених гривень на місяць – це і гігантська мотивація для 14-16-18-ти річного студента, і реальна допомога роботодавцю.

Можливо, роботодавці морально ще не готові до такої глибини пошуку, відбору і «виращування» кадрів – з 14-ти років. Але необхідність у цьому назріла. Це набагато краще, легше, приємніше і стратегічно важливіше, ніж «прокручувати» кризу кадрове сито масу далеких від життя кандидатів і жалітися, що «люди не хочуть працювати». Ще слід мати на увазі, що чим молодша людина, тим вона легше формує нові звички, в тому числі звички працювати. 20-ти чи 22-річного випускника, який не працював ні дня, набагато складніше адаптувати до роботи, ніж того, хто з 14-ти років уже «і в темі, і в долі».

Підсумуємо наше бачення: працездатного і працелюбного фахівця з молодої людини виростити можливо і потрібно. Всім потрібно. Йому самому у першу чергу. Батьки не вічні і не можуть тягнути на собі нове покоління, тим більше у нашій швидкозмінній ситуації. Чи є більша радість батьків, ніж побачити, що їх син чи донька навчилися жити і заробляти на себе самостійно? Всьому суспільству потрібно молоде компетентне покоління, яке не боїться ні вчитися, ні працювати, а навпаки, привчене до роботи, знає і любить свою справу.

Перелік використаних джерел:

1. НБУ очікує зниження безробіття через дефіцит кадрів унаслідок міграції та мобілізації. Forbes: веб сайт. URL: <https://forbes.ua/news/nbu-ochikue-znizhennya-bezrobittya-cherez-defitsit-kadriv-vnaslidok-migratsii-ta-mobilizatsii-03052024-20971> (дата звернення 10.11.2024).
2. Криза кадрів в Україні: чому українці не шукають роботу — нове дослідження. Фокус: веб сайт. URL: <https://focus.ua/uk/economics/661913-chomu-v-ukrajini-deficit-kadriv-i-chi-pragnut-ukrajinci-pracevlashtovuvatis> (дата звернення 10.11.2024).
3. Navigating the unpredictable: insights from Poland's labor market. Hill-international: веб сайт. URL: <https://www.hill-international.com/en-EU/blog-detail/navigating-the-unpredictable-insights-from-poland-s-labor-market> (дата звернення 10.11.2024).

УДК 338:28

Черній Ігор

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Ihor Chernii

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ CHALLENGES, OPPORTUNITIES AND PROSPECTS OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

Діджиталізація економіки є одним із найважливіших напрямів розвитку сучасних суспільств, що передбачає докорінну трансформацію бізнес-моделей, управлінських підходів і взаємодій між суб'єктами ринку. Використання цифрових технологій є стратегічно необхідним для досягнення конкурентоспроможності у глобальному економічному просторі. Пандемія COVID-19 та подальші кризи продемонстрували важливість швидкої адаптації підприємств і громад до нових умов через цифрові канали, що зумовило необхідність перегляду управлінських процесів та використання нових бізнес-практик.

Діджиталізація включає застосування цифрових технологій у всіх аспектах суспільства. На відміну від цифровізації, яка фокусується на перенесенні фізичних об'єктів у цифровий формат без глибоких змін функціонування, діджиталізація сприяє якісним змінам у бізнес-моделях та організації діяльності. Вона охоплює такі зміни, як оптимізація процесів, створення нових послуг, підвищення якості обслуговування клієнтів та зростання продуктивності працівників. Діджиталізація базується на використанні великих обсягів даних, які забезпечують гнучкість і ефективність управлінських рішень.

Відповідно до літературних джерел, діджиталізація або діджиталізаційна трансформація відноситься до «змін, пов'язаних із застосуванням цифрових технологій у всіх аспектах людського суспільства» [1].

Як зазначаються Коломієць Г. та Глушач Ю. [2, С. 140], в основі діджиталізації – інформація, а саме оцифрування значних обсягів знань і даних, що зумовлює якісні зміни в поведінці суб'єктів господарювання.

Сучасні цифрові технології створюють нові економічні можливості, відкривають ринки для нових видів продукції та сприяють трансформації галузей. Інтеграція цифрових інструментів у бізнес-процеси дозволяє підвищити швидкість і прозорість взаємодії між суб'єктами господарювання та державними органами. Діджиталізація дає змогу оптимізувати бізнес-процеси, знижуючи витрати та підвищуючи точність і швидкість виконання завдань. Це особливо важливо для громад, які прагнуть до сталого розвитку через створення нових робочих місць і залучення інвестицій.

Для досягнення ефективності процесів важливо забезпечити системний підхід до управління, впроваджуючи контрольні точки для оцінки виконання завдань та використовуючи автоматизовані системи

збору і аналізу даних. Діджиталізація також вимагає взаємодії між підприємствами, громадськими організаціями, освітніми установами та органами місцевого самоврядування для створення синергетичних ефектів.

Важливим аспектом є цифрова освіта і розвиток навичок, необхідних для роботи у цифровому середовищі. Підприємствам слід забезпечити підготовку кадрів до роботи з новими технологіями та адаптацію до змінних ринкових умов. Діджиталізація несе як виклики, так і можливості, зокрема необхідність забезпечення кібербезпеки, модернізацію технологічної інфраструктури та адаптацію правового середовища.

Таким чином, діджиталізація є потужним інструментом підвищення ефективності економічної діяльності, забезпечення сталого розвитку та поліпшення взаємодії між суб'єктами господарювання. Вона трансформує всі сфери життя і потребує стратегічного підходу для реалізації потенціалу цифрових технологій у суспільстві.

Перелік використаних джерел:

1. E. Stolterman and A. C. Fors. "Information Technology and the Good Life" in Information Systems Research: Relevant Theory and Informed Practice, B. Kaplan et al. (eds), London, UK: Kluwer Academic Publishers, 2004
2. Коломієць Г. М., Глушач Ю. С. Цифрова економіка: контроверсійність змісту і впливу на господарський розвиток. Бізнес Інформ. 2017. № 7. С. 137–143

СЕКЦІЯ 3

РОЛЬ І ПОТЕНЦІАЛ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНО СТІЙКОЇ ДЕРЖАВИ

УДК 658.8

Амброзюк Василина

студентка групи ППмз-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор

професор кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vasylyna Ambroziuk

Student of the group PPMz-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»)

FEATURES OF THE FORMATION OF BRANDING AT THE ENTERPRISE (ON THE EXAMPLE OF “TERNOPIL DAIRY”)

Важливою і невід’ємною складовою брендингу є бренд. Бренд – це ім’я, знак, символ (дизайн або комбінація зазначеного), призначені для ідентифікації товарів, послуг одного продавця чи групи продавців, а також для розрізнення їх товарів, послуг від товарів та послуг конкурентів. Бренд включає такі основні складові: ім’я; образ; легенда [1, с.176].

Успішне формування і управління брендовою стратегією є одним з основних факторів ефективної діяльності компанії в умовах сучасного ринку. Завдяки продуманій стратегії брендингу підприємство створює унікальний імідж, який виділяє його товари або послуги серед конкурентів.

Ключовим елементом цього процесу є розуміння потреб аудиторії та побудова емоційного зв’язку з брендом. Управління брендом включає регулярний аналіз ринкових тенденцій, адаптацію до нових умов та підтримку основних характеристик бренду. У результаті це сприяє не лише підвищенню лояльності споживачів, але й забезпечує конкурентні переваги на ринку.

Товарна політика ПрАТ «Тернопільський молокозавод» орієнтована на розвиток і посилення бренду, зокрема на закріплення позицій марки «Молокія» як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» забезпечує постійне зростання і зміцнення бренду через стратегічну комунікацію та регулярний моніторинг.

Завдяки вдалій стратегії брендингу, позитивний імідж закладу, його розташування та активна реклама у ЗМІ допомогли ресторану сформувати позитивний бренд і успішно розвиватися на ринку.

Бренд компанії, ТМ «Молокія», постійно вдосконалюється завдяки активному просуванню, впровадженню інновацій і високій якості продукції, що дозволяє йому утримувати лідерські позиції на ринку молочної продукції в Україні. Однією з важливих особливостей бренду є орієнтація на натуральність і безпеку, що відповідає попиту сучасних споживачів на здорові продукти харчування.

На створення сильного бренду ПрАТ «Тернопільський молокозавод» впливають кілька унікальних факторів:

1. Візуальна ідентифікація – це логотип, фірмові знаки та товарні елементи, розроблені з моменту заснування підприємства та вдосконалені з часом. Ці елементи відіграють ключову роль у формуванні візуального образу, що забезпечує впізнаваність бренду.

2. Впізнаваність і лояльність споживачів – головні складові бренду, що підтримуються через орієнтацію на високу якість продукції, створюючи міцний зв'язок із споживачами.

3. Імідж бренду – формується через позитивне сприйняття споживачами. Слоган компанії «Задоволений клієнт – це наш клієнт» підкреслює прагнення до задоволення потреб клієнтів та зміцнює репутацію.

4. Маркетингові комунікації – рекламні кампанії, PR-активності, пропагування та стимулювання збуту є важливими інструментами підтримки іміджу бренду та його популяризації. Ці методи сприяють не тільки ПрАТ «Тернопільський молокозавод», але і загалом допомагають галузі розвиватися.

5. Гудвіл – до нього належать ділові зв'язки, досвід персоналу, ефективність виробничих процесів. Разом ці фактори визначають загальну цінність і привабливість бренду на ринку.

Комплексний вплив цих елементів створює стійкий і конкурентоспроможний бренд ТМ «Молокія» як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках. Аналіз показує важливу роль брендингу в маркетинговій системі підприємства, адже він допомагає забезпечувати міцний зв'язок з ключовими групами споживачів завдяки відмінностям торгової марки. Концепція брендингу споживчих товарів полягає в просуванні продукції до споживача, що реалізується за допомогою рекламних заходів, акцій у місцях продажу, стимулювання попиту і формування дилерської мережі.

Перелік використаних джерел:

1. Мельник І. В. Бренд, брендинг, торгова марка як ключові терміни реклами. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Том 39. С.175 – 179.

УДК 664.14

Артеменко Людмила

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Liudmyla Artemenko

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF THE CONFECTIONERY INDUSTRY OF UKRAINE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Українська кондитерська галузь є однією з найбільш розвинутих у харчовій індустрії, задовольняє різноманітну палітру смаків, які охоплюють, як шанувальників солодощів, так й дослідників кулінарного мистецтва та традицій. Даний сегмент гнучкий, динамічний та характеризується високим рівнем конкуренції, що обумовлює наявність широкого асортименту продукції, який різниться за рецептурним складом та споживчими властивостями. За рівнем споживання кондитерських виробів держава займає 8-ме місце в світі, що становить 15 кг за рік.

У результаті непередбачуваних форс-мажорних обставин – збройної агресії РФ, протягом першого року війни близько п'ятої частини підприємств галузі були пошкоджені або припинили діяльність [1], водночас деякі економічні суб'єкти релакували бізнес та активно адаптувалися до змінених умов ринку, демонструючи позитивні результати. Нові малі регіональні виробники розширили асортимент та сприяли поглибленню конкурентного середовища. Поряд із цим вагомість галузі засвідчує і той факт, що Україна зберегла свої позиції на глобальному ринку і посіла 13-є місце [2].

На вітчизняному ринку кондитерських виробів наразі працюють близько 850 підприємств. Найпотужнішими серед них у відсотковому вираженні є: «Roshen», «ABK», «Konti», «Світоч», «Mondeliz», «Житомирські ласощі», «Vatsak». Частки найбільших виробників представлені на рис. 1.

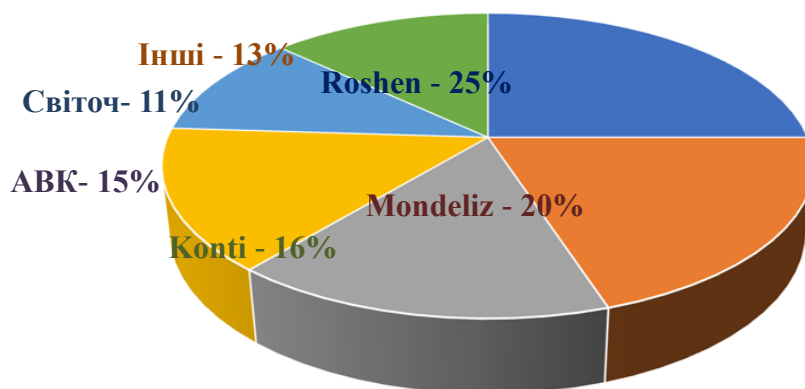

Рис. 1. Частки найбільших підприємств кондитерського ринку України [3]

Відповідно до поданих даних лідером виступає «Roshen», челенджером - «Mondeliz», індекс концентрації найбільших п'яти гравців становить 87%, обсяг їх виручки перевищує 90 % в сукупному виробництві, що свідчить про те, що ринок більше тяжіє до олігополії. Проте, найбільша кількість учасників ринкових відносин в загальній структурі різних видів виробників (біля 90 %) належить середнім, малим та мікропідприємствам [4], які паралельно створюють міксоване середовище.

Кризові ситуації спонукали до зміни трендів на ринку, що відображає мінливість смакових уподобань та створення нових сегментів. Високий рівень внутрішньої конкуренції змушує підприємства постійно шукати нові шляхи підвищення конкурентоспроможності, корисності, якості товарів та оновлення асортименту, спираючись при цьому на останні тенденції розвитку.

На нашу думку, серед ключових сучасних тенденцій та напрямків розвитку, притаманних кондитерській промисловості, можна виділити:

- використання оригінальних інгредієнтів (шоколад з перцем, сіллю; сало в шоколаді; батончики з насінням, горіхами та сухофруктами; акцент на способі виробництва «handmade»), що дозволяє розширити споживчу аудиторію за рахунок охоплення більшого сегменту ринку;
- розвиток нової концепції шоколаду – орієнтація на екологічне виробництво (використання збалансовано підібраних інгредієнтів – без цукру, глютену та консервантів, органічний шоколад);
- диверсифікація товарного асортименту шляхом розвитку перспективної інноваційної діяльності – крафтового виробництва, де використовується локальна сировина, що створює умови розвитку міні-підприємств. Вони спроможні адаптуватися в умовах невизначеності, не потребують значних інвестицій, краще розуміються на кон'юктурі регіонального ринку, підтримують високі стандарти авторської продукції. Важливою умовою функціонування такого сегменту є інформаційна складова. З цією метою в Україні створена онлайн-платформа крафтових продуктів харчування «PrivatCraft».

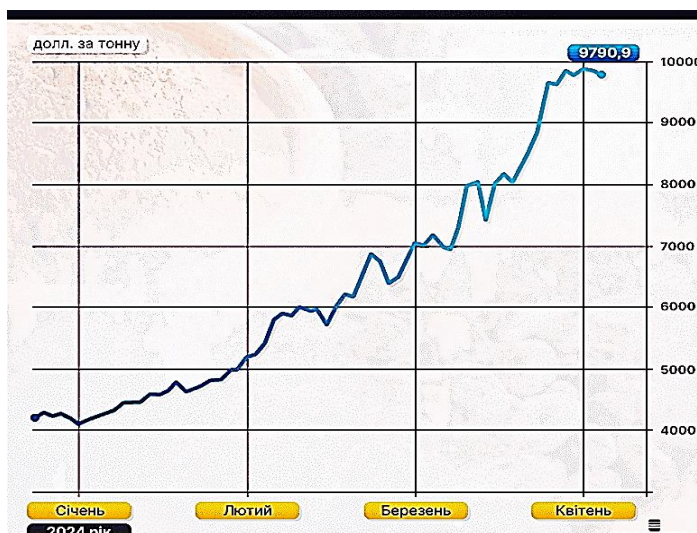

Рис. 2. Динаміка світових цін на какао [5]

В аспекті тенденцій потрібно вказати на зростання витрат, як домінуючого фактора, який чинить негативний вплив на сьогоденну кондитерську промисловість. Оскільки процес виробництва солодощів є матеріаломістким, тому ринок досить чутливий до стану цінової політики цукру та какао бобів. Останні – основна сировина для виробництва шоколаду. Цьогорічне зростання, відповідно до наведених даних (рис.2),

становило: із 2500 до понад 9000 доларів за тону і воно продовжується. Така ситуація обумовлена зменшенням врожайності світових виробників – країн Кот-д’Івуарі та Гани, що позначається на собівартості тих виробів, де питома вага шоколадної складової є достатньо вагомою. Альтернативні варіанти африканській сировині з Бразилії та Екватору не спроможні задовольняти запити усіх підприємців на такий інгредієнт. Збереженню зазначеної позиції посприяють нові підвищені вимоги до якісних характеристик культури в країнах ЄС, де передбачено заборону імпорту із територій, раніше охоплених лісовим покриттям. Відповідно, необхідність у здійсненні моніторингу ланцюгів постачання какао з місць його вирощування, потребуватиме додаткових затрат.

Вітчизняний ринок оперує дієвістю технічного регламенту, яким встановлено мінімальний вміст в шоколадній плитці 35% какао-продуктів. Отже, в найближчій перспективі слід очікувати зростання цін та падіння, як внутрішнього споживання, так і обсягів реалізації продукції галузі, що спровокує переорієнтацію частини покупців на споживання категорій виробів нижчого цінового сегменту.

Аналіз розвитку галузі засвідчив, що не зважаючи на стан невизначеності, вітчизняні кондитерські компанії найбільш затребувані та популярні серед об’єктів господарювання, демонструють відносно низький рівень вразливості. Україна має високий потенціал галузі для перспективної динаміки завдяки активізації власних концепцій розвитку бізнесу та механізму подолання підприємницьких ризиків - орієнтацію на здорове харчування, екологічність, розширення номенклатурного ряду, використання стратегії охоплення вільних ніш ринку. У підсумку, зазначені напрями формують умови для досягнення цілей – задоволення споживчих потреб та підвищення економічної функціональності.

Перелік використаних джерел:

1. Ринок кондитерських виробів: продукція повинна бути і смачною, і достойною Instagram. URL: <https://harch.tech/2023/04/12/rynok-kondyterskyh-vyrobiv-produkcia-povynna-butyi-smachnou-i-dostojmouinstagram/>
2. Потаєва О. Україна посіла 13-е місце серед світових експортерів солодошів *Агромаркет*, 17. 08. 2023. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/ukrayina-posila-13-e-misce-sered-svitovyh-eksporteriv-solodoshiv/>
3. Бочко О.Ю., Балик У.О., Карпій О.П. Дослідження ринку кондитерських виробів: вплив пандемії та війни. *The actual problems of regional economy development*. No. 2(18). P. 264–273. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/6124>
4. Дослідження ринку кондитерських виробів в Україні. 2023 рік. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-konditerskih-izdelij-v-ukraine-2023-god>
5. Жирій К. Кінець солодкого життя. Ціни на шоколад летять у космос 04.04.2024. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/cini-na-kakao-cini-na-shokolad-letyat-u-kosmos-12593322.html>

Баранов Костянтин

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Гапон Вадим

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Kostiantyn Baranov

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Vadym Hapon

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

SOME ASPECTS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR

У сучасному суспільстві важливість людських ресурсів зростає, оскільки якісна робоча сила відіграє фундаментальну роль в економічному розвитку країни та її конкурентоспроможності на світовому ринку. Аграрний сектор є одним із ключових для України й забезпечення продовольчої безпеки світу, у тому числі для досягнення цілей сталого розвитку ООН. Незважаючи на це, сьогодні помітною є соціальна девальвація сільського господарства та життя в сільській місцевості, що викликано, в першу чергу, викликами війни.

Варто зазначити, що аграрний сектор характеризується трудомісткими (сільськогосподарськими працівниками) та капіталомісткими процесами (машинами, технологіями), що призводить до високих витрат для власників бізнесу. Впровадження розумних технологій, таких як розумне сільське господарство та робототехніка, часто викликає опір працівників через ймовірну втрату ними роботи. Однак технологічний прогрес визнається як зміна парадигми зі здатністю відкривати нові шляхи, що сприяють сталому та ефективному веденню бізнесу (зокрема, компенсація сезонної нестачі робочої сили тощо). Незважаючи на це, старіння сільського населення, міграція та зниження інтересу до сільського господарства серед молодого покоління створюють перешкоди впровадженню технологій у аграрному секторі. Крім того, молоді загалом не вистачає основних сільськогосподарських знань і здібностей, що ще більше сприяє відсутності інтересу до діяльності, пов'язаної з аграрною індустрією.

При цьому, сільськогосподарські виробничі процеси, адаптуючись до ринку майбутнього, орієнтованого на впровадження технологічних інновацій, висуває нові вимоги до набору персоналу. Сучасні технології, які стрімко розвиваються, такі як штучний інтелект і точне землеробство, вимагають від аграріїв перегляду стилю ведення господарства та підбору персоналу для забезпечення ефективної операційної діяльності. Окрім того, концепція управління знаннями стає все більш популярною в усіх секторах економіки, у т.ч. й аграрному, через її значущість у створенні, збереженні та передачі знань, а також здатності покращити капітал знань організації [1, 2].

Динамічний розвиток, виклики сьогодення, що постають перед аграрним господарством, зокрема зміна клімату, продовольча безпека та виснаження ресурсів, а також численні ролі, які очікуються від аграрного сектору, вимагають більш інклюзивного й гнучкого способу створення, управління та обміну знаннями, так як від цього залежить успіх в галузі. У даному контексті особливого значення набуває якісна освіта, без якої складно уявити розвиток регіональної економіки чи інновацій, а ефективність співпраці між вищою освітою та регіональними органами управління в значній мірі визначають конкурентоспроможність регіону, його економічні показники та можливості для забезпечення соціального добробуту населення [2, 3].

Аграрні підприємства визнають, що їхній поточний успіх не гарантує таку ж ефективність у бізнес-середовищі у довгостроковій перспективі, беручи до уваги динамічність умов функціонування. Саме тому необхідний постійний перегляд та адаптація оперативних дій, спрямованих на підвищення внутрішніх можливостей, зміцнення слабких сторін в умовах змін і невизначеності. Як результат, одним із ключових факторів успіху є кваліфікована робоча сила, а стратегічний підхід до управління людськими ресурсами повинен бути більш інклюзивним і заснованим на співпраці, оскільки він узгоджує стратегію бізнесу через політики та процедури для покращення загальної продуктивності та створення культури, яка заохочує інновації та конкурентну перевагу. Фундаментальна мета стратегічного управління людськими ресурсами полягає в створенні організаційної спроможності шляхом забезпечення того, щоб бізнес мав кваліфікованих, зацікавлених, відданих справі та мотивованих співробітників.

Питання управління людськими ресурсами було одним із визначальних для забезпечення ефективної діяльності підприємств. Значущість даної проблеми в останні роки зросла у зв'язку із автоматизацією виробничих процесів з одного боку та повномасштабною війною росії проти України, з іншого. Саме ці фактори суттєво ускладнюють залучення кваліфікованого персоналу, а тому розуміння майбутніх тенденцій, прогнозування та розроблення адаптаційних механізмів до змінних умов функціонування агробізнесу повинно бути одним із пріоритетних завдань для підприємств, що працюють у даній галузі.

Перелік використаних джерел:

1. Human Resource Management in Agricultural Sector URL: <https://www.irejournals.com/formatedpaper/1702020.pdf> (дата звернення: 08.11.2024)
2. Human resource management in agricultural sector URL: https://www.researchgate.net/publication/256395313_Human_resource_management_in_agricultural_sector (дата звернення: 09.11.2024)
3. The Role of Human Resource Management in Agricultural Labor-Saving Technologies: An Integrative Review and Science Mapping URL: <https://www.mdpi.com/2077-0472/14/7/1144> (дата звернення: 09.11.2024)

УДК 65.011

Білий Юрій
студент групи ППмз-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Радинський Сергій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yuriy Bilyy
Student of the group PPMz-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Sergii Radynskiy
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

IMPROVING THE SYSTEM OF IDENTIFICATION AND NEUTRALIZATION OF RISKS AT THE ENTERPRISE

В умовах сучасної економіки ризики є невід'ємною частиною діяльності будь-якого підприємства. Постійні зміни на ринку, коливання валют, нові технологічні та екологічні вимоги створюють додаткові виклики для бізнесу. Ефективна система ідентифікації та нейтралізації ризиків дозволяє підприємствам зменшити ймовірність втрат, мінімізувати негативні наслідки непередбачуваних подій та швидко адаптуватися до змін. Важливою складовою успішного управління ризиками є розуміння природи та джерел ризиків, що загрожують діяльності компанії, та впровадження інструментів, здатних ефективно їх виявляти й усувати.

Сучасні підходи до управління ризиками надають можливість оперативно аналізувати потенційні загрози, що дозволяє підприємствам діяти на випередження. Крім того, вдосконалення системи ідентифікації та нейтралізації ризиків сприяє підвищенню фінансової стабільності підприємства, що є важливим фактором його конкурентоспроможності.

У даному науковому дослідженні розглянемо практичні аспекти вдосконалення цієї системи та її значення для успішного функціонування підприємства ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД».

Аналізуючи ризики діяльності підприємства ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД» нами відзначено те, що система нейтралізації ризиків підприємства не зазнала значних змін у воєнних умовах, оскільки здебільшого операційні та логістичні процеси на підприємстві залишилися стабільними. Управління економічними ризиками на досліджуваному підприємстві передбачає реалізацію взаємопов'язаних етапів, представлених на рис. 1.

Досліджуючи систему управління та нейтралізації економічних ризиків господарської діяльності на підприємстві ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД» в умовах війни необхідно відзначити наступні етапи управління: виявлення ризиків господарської діяльності, формування механізмів управління ризиками, ідентифікація впливу ризиків на діяльність підприємства, оцінка ступеня впливу ризику на підприємство, заходи нейтралізації ризиків підприємства, контроль виконання заходів нейтралізації, прийняття подальших управлінських рішень нейтралізації.

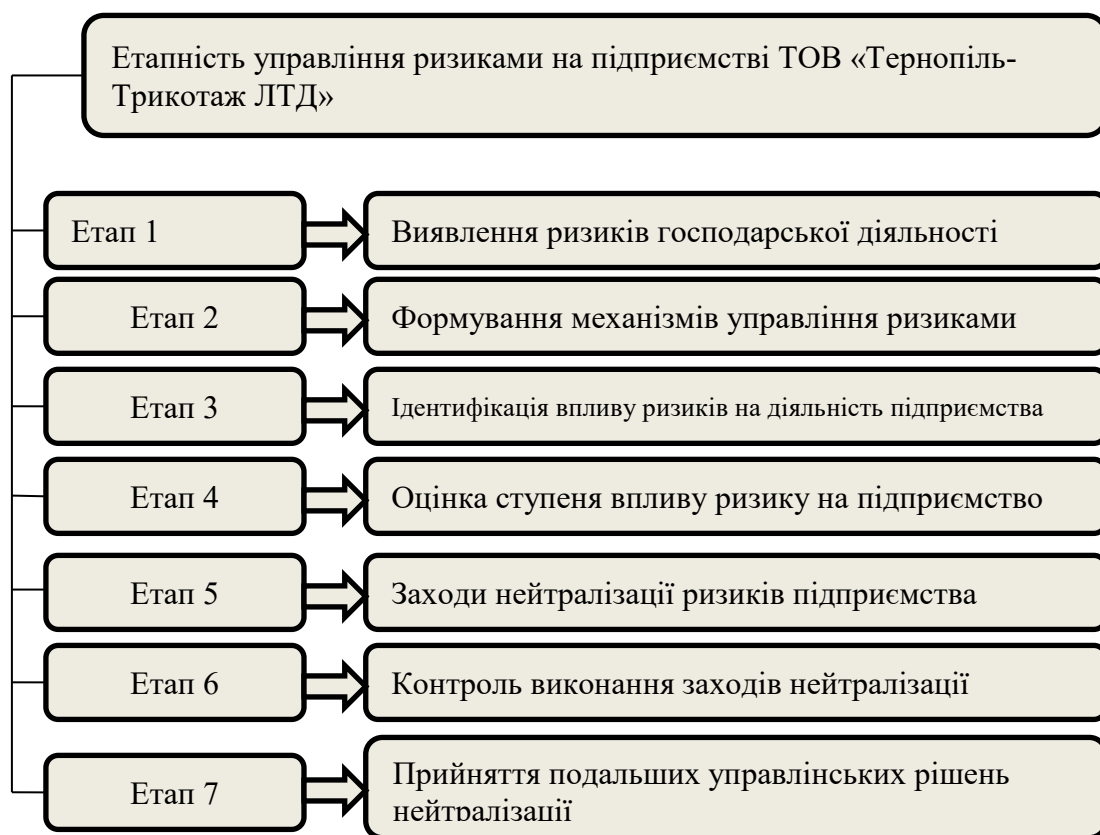

Рисунок 1. Основні етапи управління та нейтралізації економічних ризиків господарської діяльності на підприємстві ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД» в умовах війни [складено автором]

Дослідження системи управління та нейтралізації економічних ризиків господарської діяльності на підприємстві ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД» в умовах війни передбачає вивчення низки етапів, кожен з яких виконує важливу роль у забезпеченні стабільності та ефективності діяльності підприємства. Розглянемо ці етапи більш детально:

1. Виявлення ризиків господарської діяльності. На першому етапі необхідно ідентифікувати всі потенційні ризики, які можуть виникнути в результаті зміни внутрішніх та зовнішніх умов. Зазначене включає аналіз різних факторів, таких як економічна нестабільність, коливання валютних курсів, зміни у законодавстві, а також військові ризики, які можуть впливати на виробничі та фінансові процеси підприємства.

2. Формування механізмів управління ризиками. Після виявлення основних загроз для підприємства необхідно розробити та впровадити механізми для їх ефективного управління. В даному аспекті можуть бути стратегії, методи та інструменти, що дозволяють не лише мінімізувати негативний вплив ризиків, але й забезпечити гнучкість у реагуванні на зміни зовнішнього середовища.

3. Ідентифікація впливу ризиків на діяльність підприємства. На цьому етапі проводиться детальний аналіз того, яким чином виявлені ризики можуть вплинути на конкретні аспекти діяльності підприємства, такі

як фінансова стабільність, виробничі потужності, збутова мережа та репутація, що дозволяє зрозуміти, які саме області потребують найбільшої уваги та адаптації.

4. Оцінка ступеня впливу ризику на підприємство. Після того, як ризики і їх вплив на діяльність підприємства були ідентифіковані, наступним кроком є оцінка ступеня цього впливу. Визначається, які ризики є критичними для підприємства, а які можуть мати менший вплив, що дозволяє зосередити ресурси та увагу на найбільш важливих загрозах.

5. Заходи нейтралізації ризиків підприємства. На цьому етапі підприємство розробляє та реалізує конкретні заходи для нейтралізації або мінімізації виявлених ризиків, що може включати зміну технологічних процесів, диверсифікацію постачальників, укладання нових договорів, страхівку або інші методи, спрямовані на зменшення можливих втрат.

6. Контроль виконання заходів нейтралізації. Важливим етапом є контроль за виконанням заходів нейтралізації ризиків. Підприємство повинно регулярно оцінювати ефективність вжитих заходів та в разі необхідності коригувати їх, що дозволяє вчасно виявляти недоліки та оптимізувати процеси.

7. Прийняття подальших управлінських рішень нейтралізації. Останнім етапом є прийняття управлінських рішень, що базуються на оцінці результатів попередніх етапів. У разі зміни умов або нових викликів підприємство повинно оперативнo коригувати свою стратегію управління ризиками, приймаючи нові рішення для адаптації до нових реалій.

Представлені етапи взаємопов'язані та є основою для ефективного управління економічними ризиками на підприємстві ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД», що дозволяє зберігати стабільність та адаптуватися до змінливих умов, в тому числі й у складних військових обставинах.

В цілому, система управління та нейтралізації економічних ризиків на підприємстві ТОВ «Тернопіль-Трикотаж ЛТД» в умовах війни продемонструвала свою ефективність завдяки чітко розробленим етапам управління ризиками. Виявлення ризиків, їх аналіз, оцінка та реалізація заходів нейтралізації дозволяють підприємству зберігати стабільність навіть у складних умовах. Застосування контролю за виконанням заходів та оперативне прийняття управлінських рішень дає можливість швидко реагувати на нові виклики. Впровадження цієї системи вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін зовнішнього середовища для забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

УДК 658

Боднар Артур

студент групи ППм-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Artur Bodnar

Student of the group PPM-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ВІДНОСИНАМИ ІЗ КЛІЄНТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПРАТ «ТЕРА»

SIMULATION OF CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT PROCESSES AT THE ENTERPRISE PJSC «TERA»

Моделювання процесів управління клієнтськими відносинами на підприємстві ПрАТ «ТерА» є ключовим етапом для підвищення ефективності бізнесу та вдосконалення обслуговування клієнтів. Впровадження CRM-системи сприяє оптимізації основних процесів взаємодії, покращенню аналізу клієнтської поведінки та персоналізації обслуговування, що позитивно впливає на рівень задоволеності клієнтів та рентабельність підприємства. Це також сприяє підвищенню ефективності управління даними та прийняттю

обґрунтованих рішень на основі аналітичних показників, що є важливим у сучасному конкурентному середовищі.

Систематичне дослідження та оцінювання рівня задоволеності споживачів є важливим інструментом для компаній, який забезпечує низку переваг, зокрема налагодження стабільного зворотного зв'язку з цільовою аудиторією.

Як зазначає Шарапа О. [1, с.175], вивчення задоволеності споживачів не лише дозволяє отримати цінну інформацію для покращення продукту, але й підвищує загальну якість клієнтського досвіду. Представлене дослідження дає можливість виявити слабкі місця в пропозиції компанії, що, у свою чергу, сприяє усуненню недоліків та адаптації продукції до потреб споживачів.

Крім того, задоволеність клієнтів є важливим фактором у зменшенні рівня відтоку клієнтів, що є критичним для довготривалої стабільності бізнесу. Лояльні споживачі, які отримали позитивний досвід взаємодії з брендом, з більшою ймовірністю повертаються до компанії для здійснення повторних покупок. Така клієнтська поведінка підвищує коефіцієнт утримання та забезпечує стабільніший дохід підприємству.

Дослідження задоволеності клієнтів також надає можливість ідентифікувати найбільш лояльних споживачів, які можуть стати неформальними «адвокатами» бренду, активно рекомендувати його своїм знайомим та сприяти формуванню позитивного іміджу компанії на ринку. Рекомендації таких клієнтів здатні залучити нових споживачів та посилити конкурентні позиції підприємства.

Оцінювання задоволеності споживачів надає суттєву інформацію для ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію бізнес-процесів та підвищення конкурентоспроможності. Аналітичні дані, отримані в процесі досліджень, дозволяють керівникам підприємств глибше розуміти поточні потреби і очікування клієнтів, а також виявляти приховані тенденції та поведінкові патерни, що сприяє оперативному реагуванню на зміни ринкової ситуації.

Дослідження задоволеності клієнтів також забезпечують можливість сегментації споживачів на основі їхнього рівня задоволеності, що дозволяє застосовувати диференційовані стратегії маркетингу та обслуговування для різних груп. Крім того, дані про задоволеність клієнтів є основою для формування програм лояльності, що сприяє зниженню відтоку клієнтів та підвищенню рівня їхньої прихильності до бренду.

Інформація, отримана в результаті таких досліджень, стає основою для розробки стратегічних ініціатив, спрямованих на вдосконалення якості продукції та послуг, оптимізацію процесів обслуговування, а також розширення асортименту відповідно до потреб цільових сегментів ринку. Завдяки прогнозуванню змін у поведінці клієнтів керівники можуть адаптувати свої стратегії, аби випереджати конкурентів та створювати додаткову цінність для споживачів.

Таким чином, оцінка задоволеності клієнтів стає інструментом стратегічного управління, що дозволяє досягати сталого розвитку та довгострокового зростання бізнесу, водночас зміцнюючи позиції компанії на ринку. Отже, оцінка задоволеності споживачів є невід'ємним елементом сучасної управлінської практики, оскільки вона сприяє розвитку компанії, зміцненню її позицій на ринку, покращенню досвіду клієнтів та підвищенню рівня їхньої лояльності. Інформаційна база для оцінювання задоволеності споживачів формується із непрямих і прямих даних оцінки (рис. 1).

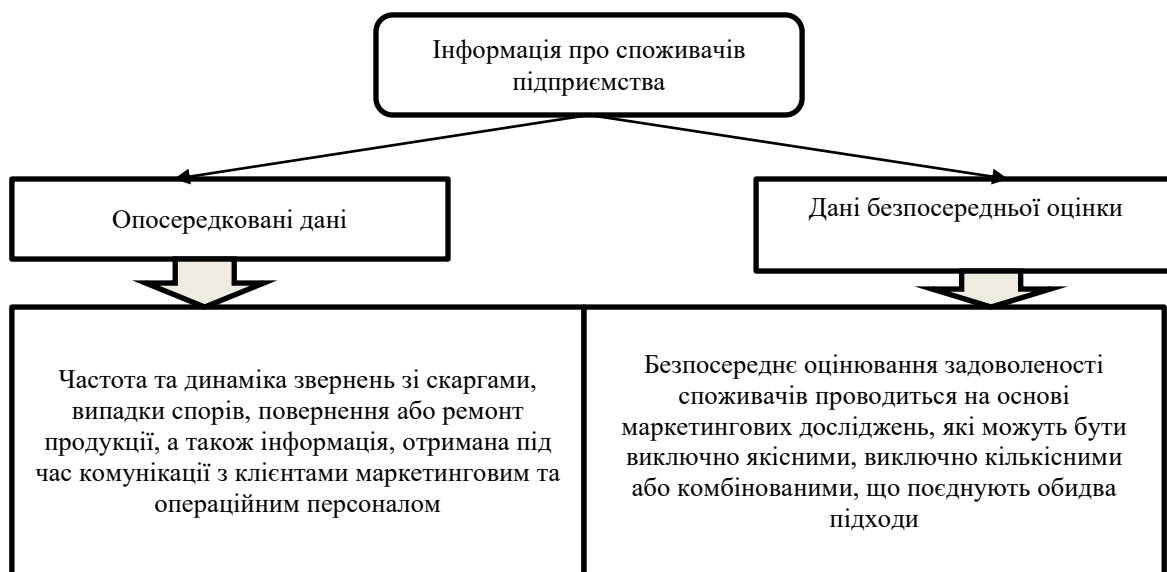

Рисунок 1. Формування інформаційної бази задоволеності споживачів щодо продукції (послуг) підприємства ПрАТ «ТерА»

Для прогнозової оцінки рівня задоволеності клієнтів товарами та послугами підприємства ПрАТ «ТерА» запропоновано методику, що містить рекомендації для підвищення їхнього задоволення, орієнтовані на досягнення цільових показників за мінімального економічного ризику.

Запропонована економіко-математична модель задачі має вигляд:

$$\sum_i k_i z_i x_i \geq \Delta; \sum_i b_i x_i \leq B; \sum_i \sigma_i x_i \rightarrow \min, \quad (1)$$

Економіко-математичну модель задачі сформульовано таким чином, що сукупний приріст рівня задоволеності споживачів, отриманий від реалізації оптимального набору планових заходів, повинен дорівнювати або перевищувати запланований цільовий приріст. Водночас витрати на впровадження заходів не можуть перевищувати затвердженого бюджету.

Пріоритетно для реалізації обираються ті заходи, ефективність яких підтверджується найвищою узгодженістю оцінок респондентів. Якщо задача виявляється нерозв'язною за заданих умов, це вказує на неможливість досягнення запланованого приросту рівня задоволеності в межах виділеного бюджету. У такому випадку рекомендується розширити перелік можливих заходів, збільшити бюджет на їх реалізацію або переглянути цільовий показник рівня задоволеності, зменшивши його.

Модель прогнозного оцінювання задоволеності споживачів ТМ «ТерА» дозволяє встановити цільові показники та економічно обґрунтовані заходи для їх досягнення. Економіко-математична модель враховує змінні, що відображають витрати на реалізацію заходів, приріст задоволеності та їх вплив на загальний рівень клієнтської задоволеності. Оцінка рівня задоволеності споживачів якістю продукції та обслуговування підприємства ПрАТ «ТерА» здійснюється через анкетування респондентів із використанням інструментів MSEXCEL для визначення рейтингу задоволеності основними складовими комплексу маркетингу.

Для підвищення рівня задоволеності споживачів на підприємстві ПрАТ «ТерА» пропонуються конкретні заходи. У рамках товарної політики рекомендується оновити продуктовий асортимент і вдосконалити сервіс. Цінова політика потребує впровадження програм лояльності та знижок для постійних клієнтів. Вдосконалення логістичних процесів і підвищення доступності товарів через різні канали збуту сприятимуть ефективнішій збутовій політиці. Поліпшення комунікаційної стратегії через ефективне використання соціальних мереж та індивідуальний підхід до клієнтів має на меті підвищення загального рівня задоволеності.

Реалізація цих заходів дозволить значно підвищити рівень задоволеності клієнтів продукцією та послугами підприємства, що в свою чергу сприятиме капіталізації бренду «ТерА». Очікується, що активізація маркетингових заходів призведе до збільшення цільового значення інтегрального показника задоволеності споживачів до 8 балів.

Перелік використаних джерел:

1. Шарапа О. М. Управління відносинами з клієнтами через впровадження CRM-систем як складова ефективного ведення бізнесу. *Економіка та управління підприємствами: актуальні проблеми економіки*. 2019. № 7(97). С. 175-183.

Галилуйко Вікторія
студентка групи ПФмз-51
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Письменний Віталій
доктор економічних наук, професор
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Viktoriia Halyluyko
Student of the group PFmz-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Research supervisor: Vitalii Pysmennyi
Doctor of Sciences (Economics), Docent
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF FINANCIAL PLANNING AT THE ENTERPRISE IN CONDITIONS OF INSTABILITY

З розвитком ринкових відносин в економіці України роль фінансового планування на підприємствах значно зростає, оскільки саме завдяки плануванню забезпечується підтримка їх ліквідності та прибутковості. Проте більшість вітчизняних підприємств наразі не мають чіткої методики оперативного фінансового планування, що обмежує їхні можливості ефективно управляти фінансовими ресурсами. Без цього вони не здатні забезпечити стійкий фінансовий стан і досягти стабільного розвитку.

Практичний досвід свідчить, що недооцінка значення фінансового планування на підприємствах призводить до суттєвих економічних втрат і, у кінцевому підсумку, до банкрутства. Професійно складені фінансові плани не лише допомагають уникнути кризових ситуацій, а й створюють основу для успішного розвитку, забезпечуючи чітке розуміння майбутніх доходів і витрат, а також необхідних інвестицій. Ігноруючи фінансове планування, підприємства фактично відмовляються від можливості будувати стабільний бізнес.

Фінансове планування на підприємствах – це динамічний процес управління фінансовими ресурсами, спрямований на забезпечення стабільності, підвищення рентабельності та досягнення стратегічних цілей [1, с. 216]. Воно включає в себе розробку, аналіз та коригування фінансових планів, прогнозування фінансових потоків, оцінку й управління фінансовими ризиками. При цьому фінансове планування на підприємствах виконує такі основні завдання:

- визначення обсягу та джерел фінансових ресурсів, а також їх розподіл між виробничою сферою та сферою послуг;
- максимальна мобілізація внутрішніх фінансових ресурсів і скорочення видатків для ліквідації дефіциту;
- узгодження основних параметрів фінансових планів з іншими показниками економічного розвитку та забезпечення збалансованості;
- стимулювання зростання виробництва і підвищення його ефективності, покращення якості та конкурентоспроможності продукції;
- визначення фінансових взаємовідносин між іншими підприємствами, а також із фінансово-кредитною системою;
- здійснення всіх етапів фінансового контролю для забезпечення ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Значення фінансового планування на підприємствах полягає у визначенні та розподілі фінансових ресурсів, що дозволяє досягати стратегічних цілей, зберігаючи фінансову стійкість навіть за умов економічної нестабільності. Воно сприяє підвищенню ефективності діяльності, підтримує ліквідність, оптимізує витрати та мінімізує фінансові ризики. Це дає змогу підвищити конкурентоспроможність і адаптивність підприємств до змін у зовнішньому середовищі [2, с. 205].

Сучасне нестабільне середовище функціонування вітчизняних підприємств пов'язане із після COVID-19 викликами та повномасштабним вторгненням в рф в Україну обумовили значні ризики та загрози в контексті здійснення фінансового планування. Основні серед них:

- економічна нестабільність спричинила значні коливання економіки, високий рівень інфляції та валютні ризики, що ускладнюють прогнозування доходів і витрат, знижуючи точність фінансових планів;
- логістичні труднощі пов'язані з перебоями в ланцюгах постачання та обмеженим доступом до ресурсів і сировини, що призводить до збільшення витрат на виробництво;
- зниження платоспроможності населення через падіння доходів громадян веде до зменшення їх купівельної спроможності, що негативно впливає на обсяги продажів і доходи підприємств.
- зростання вартості кредитів через нестабільність фінансових ринків призводить до підвищення відсоткових ставок, що ускладнює залучення фінансування для підтримки діяльності та розвитку підприємств.
- регуляторні обмеження, такі як нові норми та обмеження на імпорт і експорт, впливають на фінансове планування, збільшуючи витрати на адаптацію до змін.

Представлені ризики вимагають від українських підприємств більш гнучкого та адаптивного підходу до фінансового планування, з урахуванням непередбачуваності зовнішнього середовища. Для подолання викликів сучасного нестабільного середовища та мінімізації фінансових ризиків підприємствам нами рекомендуються наступні заходи:

- запровадження сценарного планування, що передбачає розробку кількох варіантів розвитку подій (оптимістичний, базовий та песимістичний) для швидкої адаптації та коригування фінансових планів у разі зміни умов;
- диверсифікація джерел доходів, що включає розширення асортименту продукції або послуг, пошук нових ринків збуту та клієнтських сегментів, дозволяючи зменшити залежність від одного джерела доходу;
- посилення контролю за витратами завдяки регулярному перегляді витратних статей, оптимізації використання ресурсів, перегляді умов співпраці з постачальниками та впровадженні більш ефективних технологій для зниження витрат;
- резервування коштів, що передбачає створення фінансових резервів для підтримки ліквідності та покриття непередбачених витрат у разі виникнення непередбачуваних кризових ситуацій;
- моніторинг макроекономічних показників, зокрема постійне відстеження змін економічних індикаторів (інфляції, обмінного курсу, процентних ставок), щоб своєчасно коригувати фінансові плани та підготуватися до можливих ринкових коливань;
- оптимізація управління ризиками, що включає використання страхування, хеджування валютних ризиків та інших фінансових інструментів для захисту активів і зниження впливу нестабільності на фінансовий стан.

Завдяки запропонованим заходам підприємства зможуть не лише підвищити гнучкість фінансового планування, а й більш ефективно управляти ризиками, зберігаючи стійкість у непередбачуваних умовах. Це дасть змогу оперативніше адаптуватися до економічних змін, підтримуючи належний рівень ліквідності та зменшуючи залежність від зовнішніх факторів, знизити ймовірність фінансових втрат і зберегти конкурентні позиції на ринку, навіть за умов складної економічної ситуації.

Перелік використаних джерел::

1. Сіренко Н.М., Бурковська А.В., Бузнік А.О. Фінансове планування – складова сталого розвитку підприємства. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2011. Вип. 3, Т.2. С. 214–217.
2. Гетьман О.О., Дудкіна Т.В. Обґрунтування вибору методів фінансового планування для сільськогосподарських підприємств. *Таврійський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. № 9. С.202–209.

Демчук Яна
студентка групи БМ-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна
Малюга Людмила
доктор економічних наук, професор
професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Yana Demchuk
Student of the group BM-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Liudmyla Maliuta
Dr. Sc. (Economics), Professor
Professor of the Management of Innovative Activities and the Sphere of Services Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

THE IMPACT OF MARTIAL LAW ON THE FINANCIAL STABILITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Військова агресія з боку росії спричинила нестабільність економічної ситуації на території України, це, своєю чергою, значно вплинуло на фінансове становище малого та середнього бізнесу. Варто зазначити, що саме він є основним джерелом для забезпечення та створення нових робочих місць, стимулює розвиток інновацій та сприяє зростанню економічного та соціального сектору в державі [1]. З огляду на це, так важливо підтримувати та створювати сприятливі умови для відновлення даного сектору національної економіки для забезпечення перспектив сталого розвитку України у майбутньому.

Під фінансовою стійкістю, слід розуміти здатність підприємства ефективно керувати своїми фінансовими ресурсами, забезпечувати безперервну діяльність, зростання та розвиток. Таким чином, підприємство має достатню кількість коштів для покриття своїх поточних витрат та інвестування в майбутнє. Прибуток, ефективне використання коштів, платоспроможність та можливість залучення додаткового фінансування – є ключовими ознаками фінансової стійкості [2].

Військовий стан в Україні серйозно підриває фінансову стійкість малого та середнього бізнесу через суттєву зміну структури попиту та виробництва, втрату ринків збуту; перебої в ланцюгах постачання, руйнування економічної зв'язності через порушення логістики та ланцюжків створення доданої вартості, втрату та дефіцит кадрів, зростання витрат і збільшення податкового навантаження [3]. Разом ці фактори призводять до зменшення доходів, підвищення операційних витрат та ускладнюють підтримку стабільної роботи. Підприємства змушені адаптуватися до нових умов, що потребує перегляду бізнес-стратегій, зокрема шляхом оптимізації витрат, пошуку нових ринків та способів доставки, а також впровадження антикризового управління для збереження фінансової стійкості та виживання в умовах кризи.

Малі та середні підприємства можуть використовувати можливості розвитку за рахунок адаптації та інновацій. Розвиток нових напрямів бізнесу стає важливою стратегією для підприємств, даючи їм змогу реагувати на мінливі потреби ринку шляхом створення нових продуктів і послуг здатних задовольнити попит навіть в умовах кризи. Водночас цифрова трансформація відкриє можливості для оптимізації процесів і підвищення ефективності. Переходячи на онлайн-платформи та впроваджуючи цифрові інструменти компанії можуть скоротити витрати, розширити доступ до нових клієнтів і зменшити залежність від фізичної інфраструктури [4].

За думкою Ю. Чалюка, для ефективного відновлення та розвитку малого та середнього бізнесу державне регулювання та економічна політика, є основою. Автор також підкреслює важливість формування такого підприємницького середовища, яке б стимулювало створення нових компаній завдяки спрощенню адміністративних процедур та зниженню податкового навантаження. На думку автора, такий підхід є ключовим для стимулювання сталого економічного зростання [5].

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що військова агресія росії спричинила значну нестабільність в економіці України, особливо вплинувши на малий і середній бізнес, який відіграє ключову роль у створенні робочих місць, розвитку інновацій та сприянні економічному зростанню. Через війну ці підприємства зазнали значних фінансових труднощів, таких як зниження попиту, перебої в постачанні та

зростання витрат. Для відновлення цього сектора важливо забезпечити сприятливі умови через державне регулювання, стимулювання адаптації, впровадження інновацій та цифрових рішень. Це стане основою для сталого економічного розвитку України у майбутньому.

Перелік використаних джерел:

1. Ключковська В.О., Ключковський О.В., Трегубов О.С. (2023). Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. Економіка і організація управління. Вип.1(49). С.89-98.
2. Леонова Б., Островська О., Круш, В. (2023). Підвищення стійкості фінансового стану суб'єктів малого бізнесу. Економіка та суспільство, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-65>.
3. Малюта Л., Коваленко А., Сорокопуд Г. Економічне становище вітчизняного бізнесу в сучасних умовах воєнного стану. Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, академіка НАН України Миколи Григоровича Чумаченка: «Соціальна відповідальність як основа інноваційного розвитку бізнесу», (Тернопіль, 18 листопада 2022 року). Тернопіль: ТНТУ. 2022. С. 49-50.
4. Мурована Т. (2023). Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. Економіка та суспільство, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.
5. Чалюк Ю. О. Сценарії соціально-економічного розвитку ЄС після BREXIT та COVID. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31(70). № 4. С. 25-32.

УДК 658.5

Дикий Юрій
аспірант 1 року навчання
Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Юрик Наталія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yurii Dykyi
1st year Postgraduate Student
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine
Scientific supervisor: Nataliia Yuryk
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Management and Administration Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ROLE AND SIGNIFICANCE OF INNOVATION STRATEGY IN ENTERPRISE ACTIVITIES

Сучасні умови економічної нестабільності та кризових явищ суттєво впливають на підприємницьку діяльність як на національному, так і на міжнародному рівні. Часті економічні, політичні, та соціальні кризи змушують підприємства адаптувати свої стратегії управління для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності на ринку. У контексті таких викликів інноваційні підходи до управління набувають особливої важливості, оскільки вони дозволяють підприємствам не лише реагувати на зміни, але й проактивно розробляти нові моделі діяльності.

Економічна нестабільність призводить до змін у попиті, збоїв у постачанні, зростання витрат на ресурси, що створює загрозу виживанню та розвитку бізнесу. Традиційні підходи до управління вже не можуть повною мірою відповідати викликам часу, тому виникає необхідність у пошуку та впровадженні новітніх управлінських рішень. Інноваційні стратегії дозволяють швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, знаходити нові можливості для росту і розвитку навіть у складних умовах.

Інноваційні стратегії управління стають потужним інструментом для підприємств, оскільки вони сприяють не лише адаптації до зовнішніх змін, але й забезпечують проактивний підхід до ринкових коливань. Впровадження цифрових технологій, автоматизація процесів, а також застосування сучасних методів аналізу великих даних допомагають бізнесу швидше оцінювати ризики та приймати зважені рішення. Крім того, інноваційний підхід сприяє розвитку креативності в організації, мотивує персонал до створення нових ідей, покращує внутрішні комунікації та оптимізує робочі процеси.

У сучасних умовах особливо важливим стає стратегічний підхід до управління змінами, який дозволяє підприємствам розробляти довгострокові плани дій і вчасно реагувати на нові виклики. Адаптація бізнесу до умов глобалізації, збільшення використання онлайн-платформ та вихід на нові ринки – це лише деякі із стратегій, які сьогодні активно використовуються для забезпечення стабільності. Такі заходи дозволяють компаніям не тільки зберігати конкурентоспроможність, а й знаходити нові можливості для зростання, навіть у нестабільні часи.

Крім того, все більше компаній впроваджують інноваційні стратегії стійкого розвитку, що враховують екологічні, соціальні та економічні аспекти. Прагнення до екологічної відповідальності не лише сприяє позитивному іміджу бренду, але й допомагає залучати клієнтів та партнерів, які поділяють цінності сталого розвитку.

Відповідно, інноваційні стратегії в умовах кризи можуть стати не лише інструментом виживання, але й потужною основою для успішного та стійкого розвитку бізнесу в довгостроковій перспективі.

Інноваційна стратегія слід визначити, як комплексний підхід до управління підприємством, спрямований на впровадження нових ідей, технологій, продуктів або процесів з метою підвищення конкурентоспроможності та стійкості бізнесу. Вона включає розробку та реалізацію унікальних рішень, які дозволяють компанії ефективно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, швидко адаптуватися до нових ринкових умов, а також створювати нові можливості для росту.

Інноваційна стратегія охоплює різноманітні напрямки діяльності:

- продуктові інновації – розробка нових або вдосконалення існуючих продуктів, які краще задовольняють потреби споживачів;
- процесні інновації – оптимізація виробничих або управлінських процесів для підвищення ефективності, зниження витрат та покращення якості;
- маркетингові інновації – впровадження нових методів просування, комунікації та взаємодії з клієнтами для кращого охоплення цільової аудиторії;
- організаційні інновації – зміна структури управління, запровадження гнучких моделей роботи, які підвищують продуктивність та мотивацію співробітників.

Загалом, інноваційна стратегія дає можливість підприємству бути проактивним, формувати нові тенденції на ринку та знаходити нестандартні рішення для подолання кризових ситуацій. Вона є важливим фактором успішного розвитку бізнесу у швидкоплинному та конкурентному середовищі. Сучасна інноваційна стратегія підприємства повинна бути гнучкою, і в разі ринкових змін вона швидко трансформується в іншу стратегію [1, С.30]. Чинники, що суттєво впливають на формування гнучкості будь-якої стратегії представлено та узагальнено на рисунку 1.

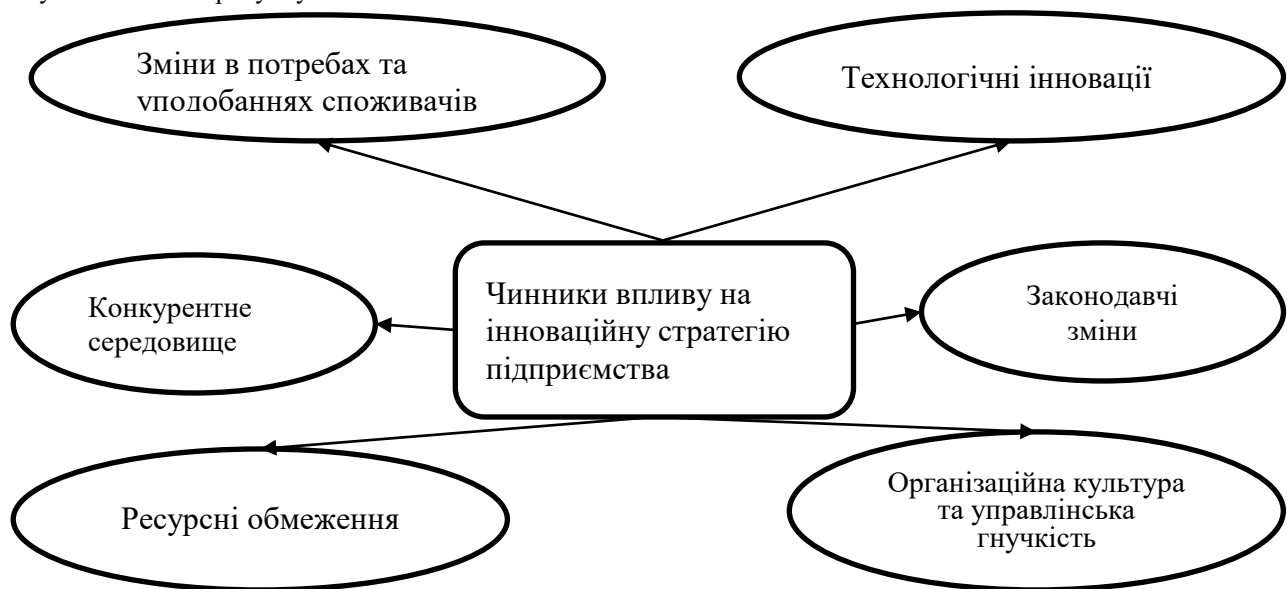

Рисунок 1. Чинники впливу на інноваційну стратегію підприємства

Розглянемо більш детально основні чинники, які впливають на формування гнучкості стратегії підприємства:

1. Зміни в потребах та уподобаннях споживачів. Сучасний споживач стає все більш вимогливим і очікує від компаній адаптації під власні потреби та індивідуальні уподобання. Цей аспект вимагає від підприємства постійного моніторингу ринку, аналізу змін у поведінці клієнтів і швидкого впровадження нових продуктів або послуг, які відповідають актуальним трендам. Успішна адаптація до цих змін дозволяє підприємству зберегти лояльність споживачів і розширювати клієнтську базу.

2. Технологічні інновації. Технологічний розвиток диктує необхідність впровадження нових інструментів і підходів у бізнес-процеси. Інноваційні технології, такі як автоматизація, штучний інтелект,

аналіз великих даних (Big Data) та хмарні обчислення, сприяють підвищенню ефективності, зниженню витрат і забезпечують конкурентні переваги. Компанії, які не встигають інтегрувати нові технології, ризикують втратити свою частку ринку через відставання від конкурентів.

3. Конкурентне середовище. Суттєвий вплив на гнучкість стратегії має інтенсивність конкуренції в галузі. Для збереження конкурентоспроможності компанія повинна бути здатною швидко адаптуватися до дій конкурентів, змінювати ціни, удосконалювати якість продукції, розробляти нові маркетингові стратегії. Динамічна адаптація до ринкових умов дозволяє утримувати та навіть зміцнювати позиції на ринку.

4. Законодавчі зміни. Постійне оновлення законодавчої бази та нормативних вимог створює нові виклики для бізнесу. Компанії повинні швидко реагувати на зміни в податковому, трудовому або екологічному законодавстві, щоб відповідати новим стандартам і уникати можливих штрафів або обмежень. Це також стосується впровадження міжнародних стандартів, особливо для тих підприємств, які прагнуть працювати на глобальних ринках.

5. Ресурсні обмеження. Компанії часто працюють в умовах обмеженості ресурсів, як-от фінансові, матеріальні, кадрові та інші. Ефективне управління ресурсами допомагає максимально використовувати їх для досягнення цілей. Це може включати оптимізацію витрат, перерозподіл ресурсів, інвестування в розвиток персоналу чи автоматизацію. Підприємства, які вміють адаптивно керувати ресурсами, здатні ефективніше реалізовувати стратегію, незважаючи на зовнішні та внутрішні обмеження.

6. Організаційна культура та управлінська гнучкість – здатність підприємства впроваджувати зміни всередині компанії, залежно від рівня відкритості до інновацій та готовності персоналу до адаптації. Компанії з гнучкою організаційною культурою легше переходять на нові моделі роботи, швидше приймають рішення і сприяють розвитку творчих ідей, що є критично важливим для успішної інноваційної стратегії.

Отже, щоб інноваційна стратегія залишалася гнучкою, підприємства повинні постійно аналізувати зовнішнє середовище, прогнозувати можливі зміни та підтримувати здатність адаптуватися до нових умов господарювання і постійно продукувати інновації.

Узагальнюючи результати дослідження, слід відмітити те, що інноваційні стратегії відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах нестабільності. Гнучкість у реагуванні на зміни в потребах споживачів, впровадження новітніх технологій і здатність адаптуватися до конкурентного середовища є важливими факторами успішного розвитку підприємства. Ефективне управління ресурсами та організаційна культура, відкритість до змін і підтримка інновацій допомагають підприємствам швидко пристосовуватися до нових ринкових умов та викликів.

Перелік використаних джерел:

1. Прушківська Е. В., Авраменко К. О. Інноваційні стратегії розвитку міжнародних компаній в умовах глобалізації. *Economics Bulletin*. 2020. №4. С. 28 -35.

Зелінська Лілія
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Зарічна Надія
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Liliya Zelins'ka
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Nadiia Zarichna
PhD (Economics)
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

SPECIFICATIONS OF THE IMPLEMENTATION OF CORPORATE MANAGEMENT ENTERPRISE IN MODERN CONDITIONS

Корпоративне управління відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та ефективності підприємства, особливо в умовах невизначеності, спричиненої війною та економічними викликами. У складних умовах сучасного середовища управлінські рішення стають критично важливими для підтримки довіри інвесторів, захисту активів, збереження кадрів і адаптації до нових ризиків. Завдяки чітким механізмам контролю, прозорості та відповідальності, корпоративне управління сприяє підвищенню стійкості підприємства, допомагає адаптувати стратегію до змін, мінімізувати ризики та зберегти конкурентоспроможність. Зазначений аспект особливо є актуальним для українських компаній, які прагнуть не тільки вижити, але й продовжувати працювати та розвиватися, незважаючи на виклики війни.

Сучасне корпоративне управління – це система відносин, процесів і механізмів, які забезпечують баланс інтересів між різними учасниками бізнесу, такими як акціонери, керівництво, співробітники та інші зацікавлені сторони. Воно визначає правила і процедури прийняття рішень, що стосуються управління компанією, розподілу прав і обов'язків, а також механізми контролю за діяльністю підприємства. Головною метою корпоративного управління є забезпечення стійкого розвитку підприємства, захист інтересів інвесторів і сприяння ефективності та прозорості його роботи.

Особливості корпоративного управління підприємством визначаються об'єктом управління – корпорацією, що відповідно характеризується особливостями [1, с.271]: – корпоративною формою правління (рада директорів, виконавчі органи управління, колегіальні органи управління – загальні збори акціонерів); – підприємницькою діяльністю, заснованою на специфічній особливості формування статутного капіталу – власності багатьох осіб; – особливостями залучення інвестицій через придбання акцій, які визначають частку власника у статутному капіталі; – відокремленням власності від процесу управління; – залежністю участі в контролі за діяльністю корпорації від частки в акціонерному капіталі; – обмеженою відповідальністю власників.

В науковій літературі також виділяють різноманітні моделі корпоративного управління, які представлено у таблиці 1.

Основні моделі корпоративного управління на підприємстві

Модель корпоративного управління	Загальна характеристика моделі
Англо-американська	Орієнтована на максимізацію вартості для акціонерів. Відзначається високим рівнем захисту прав акціонерів та прозорістю у прийнятті рішень. Ключову роль у нагляді за діяльністю менеджменту відіграє рада директорів.
Німецька	Включає дворівневу структуру управління: наглядову раду та правління. Характеризується більшою участю працівників у прийнятті рішень і взаємодією між зацікавленими сторонами, включаючи працівників та акціонерів.
Японська (азіатська)	Орієнтована на довгострокові відносини між підприємством і його зацікавленими сторонами. Характеризується значним впливом банків і груп акціонерів, а також великою роллю довгострокової зайнятості та збереження кадрів.
Сімейна	Управління переважно зосереджено в руках членів родини. Характеризується тісними зв'язками та спадковістю в управлінні. Основна увага приділяється стабільності та передачі бізнесу наступним поколінням.

Джерело: складено автором на основі [2, С. 70]

Проте, для побудови сучасної системи корпоративного управління потрібно реалізувати наступні заходи:

- посилення прозорості та звітності – створення чітких процедур звітності, що забезпечують інформування акціонерів та інших зацікавлених сторін про фінансові результати та стратегічні рішення компанії, що підвищує рівень довіри та підтримує репутацію підприємства.

- забезпечення гнучкості в управлінні ризиками – розробка адаптивних механізмів для швидкого реагування на економічні та ринкові виклики, що дозволяє компанії зменшувати ризики та стабілізувати діяльність у складних умовах.

- впровадження соціальної відповідальності в корпоративну культуру – інтеграція принципів сталого розвитку, екологічної відповідальності та соціальної етики в управлінські процеси, що підвищує довіру суспільства та покращує імідж компанії;

- адаптація до технологічних змін – інвестування в нові технології та модернізацію процесів управління, що включає автоматизацію, цифрову трансформацію та підвищення кібербезпеки, що забезпечує конкурентоспроможність компанії на сучасному ринку;

- розвиток та підтримка людського капіталу – створення сприятливих умов для залучення та утримання талановитих працівників, включаючи можливості професійного розвитку, підвищення кваліфікації та покращення умов праці, що сприяє створенню позитивної корпоративної культури та підвищує ефективність команди.

Таким чином, застосування запропонованих заходів дозволяє підприємствам адаптуватися до викликів сучасного середовища, створюючи стійкі, гнучкі та відповідальні системи корпоративного управління, які здатні підтримувати стабільний розвиток навіть у нестабільні часи. Такі системи управління допомагають компаніям швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та економічної ситуації, забезпечуючи гнучкість у прийнятті стратегічних рішень. Стійке корпоративне управління також дозволяє створювати довгострокові переваги, посилюючи позиції підприємства як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Перелік використаних джерел:

1. Боковець В.В. Особливості корпоративного управління на підприємствах. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2019. Вип. 2(22). С. 268-279.

2. Атаманчук З.А., Макогін З.Я. Моделі корпоративного управління: світовий досвід та проблеми формування в Україні в умовах сучасних викликів та загроз. Економіка і організація управління. 2022. № 2 (46). С. 67-75.

Конечна Валерія
студентка групи БМ-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Малюга Людмила
доктор економічних наук, професор
професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Valeriya Konechna
student of group BM-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Liudmyla Maliuta
Dr. Sc. (Economica), Professor,
Professor of Management
of Innovative Activities and the Sphere of Services Department
Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

FINANCIAL DIMENSION OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

Оцінка економічної безпеки підприємства останнім часом має велику актуальність, адже цьому питанню не надавалось належної уваги з сторони вчених та практиків. Під поняттям економічної безпеки підприємства пропонують розуміти економічний стан системи внутрішнього середовища, який здатний без істотних ресурсних втрат нейтралізовувати як зовнішні, так і внутрішні загрози [1]. Для підтримання належного рівня економічної безпеки в практичній діяльності підприємство має забезпечувати максимальну ефективність та безпеку кожної функціональної частки своєї діяльності і ефективно запобігати матеріалізації загроз [2].

Серед усіх функціональних складових економічної безпеки найбільш значущою є фінансова, оскільки фінансове підґрунтя є основою діяльності будь-якого підприємства. Призначення даної складової полягає у забезпеченні фінансової стійкості підприємства, недопущення банкрутства, зростання прибутковості та рентабельності виробництва, поточної й абсолютної ліквідності, платоспроможності і кредитоспроможності, тощо [3]. Світова фінансова та економічна криза, невдалі реформи, нестабільність в економіці є факторами зниження рівня економічної безпеки, і як наслідок, як зазначає Васькова Ю. виникає потреба у застосуванні інструментарію антикризового управління на підприємстві [4].

Провідну роль фінансової складової економічної безпеки підприємства Петренко Л. обґрунтовує так [5]:

- фінансова діяльність забезпечує основну форму ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства;
- операції, пов'язані з фінансовою діяльністю, мають стабільний характер, здійснюються постійно;
- фінансова діяльність відіграє пріоритетну роль у забезпеченні стабілізації економічного розвитку підприємства в цілому;
- ризики, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики), за своїми негативними наслідками належать до категорії найбільш небезпечних.

У сучасному світі, головною метою ефективного функціонування підприємства є зростання його ринкової вартості та максимізація прибутку його власників. У розвинутих країнах саме ця концепція отримала найбільше поширення.

Згідно наукових досліджень, проведених Бланком І.О., концепція максимізації ринкової вартості підприємства має наступні особливості, які відрізняють її від інших моделей визначення головної мети підприємства за рахунок наявності певних переваг [6]:

- вона визначає власників як головних суб'єктів в системі економічних відносин, пов'язаних з діяльністю підприємства, гармонізує їхні економічні, включаючи фінансові, інтереси, а також поточні і перспективні цілі розвитку;
- інтегрує основні цілі і задачі ефективного функціонування різних служб і підрозділів підприємства у вигляді місії;
- критерій зростання ринкової вартості підприємства має більш широкий спектр і більш глибокий потенціал росту у порівнянні з іншими цільовими критеріями;
- забезпечує можливість оцінки більш віддаленої перспективи функціонування підприємства у порівнянні з іншими моделями;

- реалізує найбільш повну інформацію щодо функціонування підприємства у порівнянні з іншими моделями;
- повністю відображає увесь спектр фінансових відносин і основних фінансових рішень підприємства;
- виступає оптимальним критерієм ефективності використання капіталу підприємства;
- моніторинг ринкової вартості підприємства слугує одним з найбільш ефективних засобів контролю інвесторів за діями менеджерів.

Реалії української економіки не дозволяють імплементувати таку концепцію, тому що сьогодні головним завданням України є створення систем економічної безпеки підприємств, які забезпечуватимуть захищеність від протиправної діяльності, кримінальних формувань та інших внутрішніх та зовнішніх загроз. Такі системи безпеки повинні бути орієнтовані на збереження функціонування та розвитку підприємств відповідно до їх цілей, підтримки стану юридичних і економічних відносин, за яких гарантується стабільність діяльності, комерційний успіх та розвиток підприємства [7].

Фінансова стійкість відіграє ключову роль на підприємства, оскільки вона забезпечує ресурс для стабільності роботи підприємств та захищає від ризиків. Фінанси є основою для антикризового управління та підтримки стабільності у сучасних умовах, коли зовнішні та внутрішні загрози посилюються. Проте концепція максимізації ринкової вартості не є настільки актуальною в Україні у порівнянні з розвинутими країнами світу через економічну нестабільність. Натомість, основна увага повинна бути приділена створенню системи економічної безпеки, що забезпечить захист і розвиток підприємства.

Перелік використаних джерел:

1. Андрушків Б.М., Малюта Л.Я. Економічна та майнова безпека підприємства та підприємництва. Антирейдерство : монографія. Тернопіль: Тернограф, 2008. 368с.
2. Малюта Л.Я. Парадигма забезпечення економічної безпеки промислових підприємств в умовах інституційних трансформацій суспільства : монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця ВА, 2018. 585 с.
3. Малюта Л.Я. Фінансова складова в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2015. Вип.2. С. 108-114.
4. Васькова Ю. І. Фінансова безпека підприємства – провідна складова економічної безпеки та засіб попередження кризи підприємств / Ю. І. Васькова // *Наука й економіка*. - 2014. - Вип. 1. - С. 230-234. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2014_1_39.
5. Петренко Л.М. Взаємозв'язок фінансової безпеки та фінансової стійкості підприємства. *Економіка та підприємництво : зб. наук. праць молодих учених та аспірантів*. Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». 2010. Вип. 24. С.232–243.
6. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 784 с.
7. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. монографія. К. : Національна академія управління, 2010. 128 с.

Корнійчук Вікторія
студентка групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Химич Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Viktoriia Korniiuchuk
Student of the group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Khymych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Innovation Activity and Services Management Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

LIFE CYCLE OF THE ENTERPRISE: ESSENCE AND FEATURES

Кожна організація в своїй діяльності й розвитку проходить певні етапи, які можна трактувати з позиції їх дослідження як «життєвий цикл» (ЖЦ). Адже відомо, що бізнес виступає як певна взаємозв'язана система, яка не дивлячись на свої масштаби та різновиди діяльності проходить певний шлях розвитку, тобто підпорядковується так званим законам циклічності життєдіяльності, які, у свою чергу, характеризуються повторюваністю, а також відображають найкращі та найкритичніші моменти за увесь період її функціонування. На основі дослідження динаміки життєвого шляху підприємства справді можна визначити як найкращі, так і найкритичніші періоди в його діяльності. Такі моменти виступають свого роду як каталізатори. Адже, вони відображають, по-перше, успішність функціонування підприємства з точки зору правильно сформованої та реалізованої в дію його загальної стратегії, по-друге, вказують на ефективність управління даним бізнесом в цілому, по-третє, – це найкращі періоди в «житті» підприємства на основі отримання значного рівня доходності, прибутковості, ділової активності, оборотності, фінансової незалежності, фінансової стабільності та фінансової спроможності. Що ж стосується критичних та найкритичніших періодів у функціонуванні підприємства, то вони також займають вагомий позицію в його діяльності, адже, на основі дослідження таких даних можна виявити саме ті слабкі сторони та наявність загроз, що присутні в його «житті», та які надають всю вичерпну інформацію про необхідність впровадження певного роду коректуючих дій, нововведень, вдосконалень, переорієнтації, перегляду, оновлення тощо. Тобто, в підсумку позитивні та негативні періоди в діяльності підприємства відображають його злет та падіння на основі успішності застосування власне можливостей, а також вказують на присутність загроз, на які слід негайно акцентувати найбільше уваги щодо їх виправлення, мінімізації, усунення та ліквідації.

Дослідження та всебічне вивчення практичної сторони щодо процесів життєвої циклічності в діяльності та розвитку підприємства дозволяє:

- 1) встановити реальний стан щодо власне діяльності підприємства;
- 2) виявити наявний фінансово-економічний стан підприємства на основі його ресурсного забезпечення, зокрема, фінансово-організаційного;
- 3) виявити основні можливості для подальшої діяльності та розвитку підприємства;
- 4) виявити наявні загрози для подальшої діяльності та розвитку підприємства;
- 5) побудувати ефективний план-прогноз щодо діяльності підприємства на майбутнє із врахуванням змін в його бізнес-середовищі, що піддається впливу різного роду ризиків, викликів та інших негативних факторів;
- 6) зрозуміти те, яким чином необхідно розвивати, вдосконалювати та підтримувати власний бізнес на майбутнє, що характеризується швидкозмінністю бізнес-середовища;
- 7) сприймати кризові умови та умови невизначеності зовнішнього бізнес-середовища підприємства як кардинально нові можливості для його розвитку та забезпечення лідерської позиції з точки зору стану конкурентності в сучасному бізнес-світі;
- 8) навчитися приймати та ефективно реалізовувати в дію нестандартні обґрунтовані управлінсько-організаційні та інноваційні рішення;
- 9) зрозуміти, що найнегативніші періоди в діяльності підприємства є віддзеркаленням його кардинально нового майбутнього, яке необхідно забезпечувати для його розвитку, а не орієнтуватися лише на показник стабільності.

Фази ЖЦ підприємства представлено на рис. 1 [1], за основу взято модель Д. Міллера та П. Фрізена (1984 р.), які визначили такі основні стадії діяльності й розвитку підприємства як: 1) створення або народження; 2) зростання; 3) зрілість; 4) спад або занепад; 5) відродження, за допомогою чотирьох основних взаємопов'язаних управлінських параметрів: 1) стратегія; 2) структура; 3) організаційне середовище; 4) стиль прийняття та ухвалення бізнес-рішень.

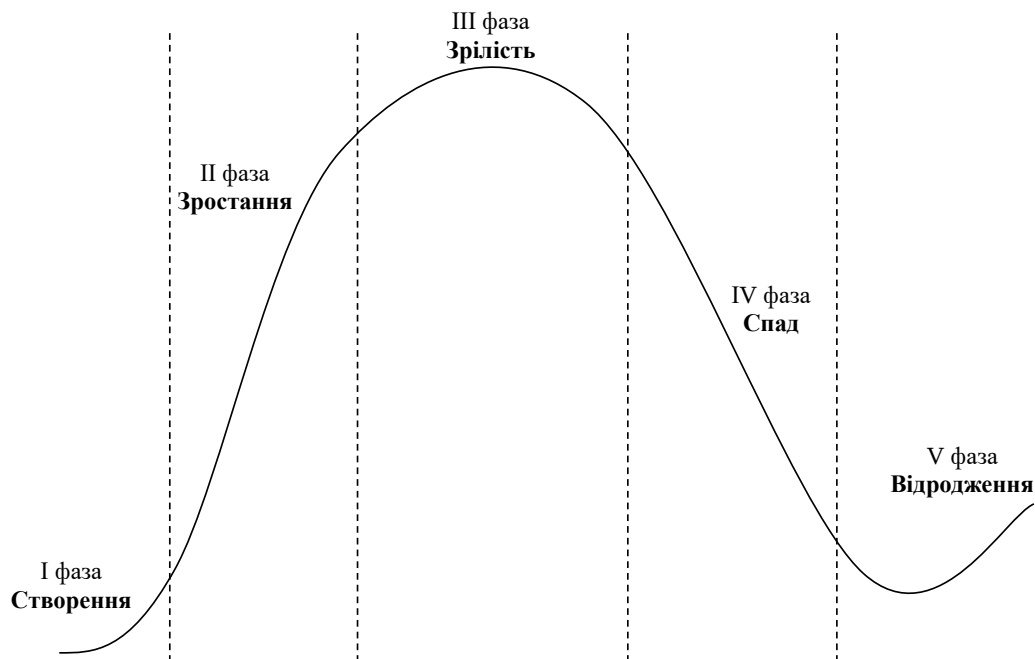

Рис. 1. Фази життєвого циклу діяльності та розвитку підприємства

В процесі дослідження та аналізування основних моментів змін, що відбувалися в життєвому циклі підприємства, необхідним є розуміння успішності реалізації комплексу наявних та прогнозованих можливостей щодо напрямів модифікації його майбутньої діяльності. Крім цього, варто пам'ятати, що як і перехід підприємства на вищі стадії розвитку, так, і навпаки, його потрапляння в кризове бізнес-становище, є саме тими викликами для нього, які відображають необхідність перегляду та вдосконалення загальних мети та цілей діяльності, оновлення та розширення загальної стратегії, а також перегляду власне умов його діяльності на перспективу тощо.

Перелік використаних джерел:

1. Тюріна Н.М., Назарчук Т.В., Карвацка Н.С. Життєвий цикл організації: сутнісні характеристики, структуризація та методи оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. С. 167-174. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/33-1.pdf>.

Крамар Ірина

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Потюк Василь

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Vasyl Potiuk

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КАТАЛІЗАТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A CATALYST FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY SYSTEM

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та трансформації бізнес-середовища безпека підприємства набуває принципово нових характеристик. Інтенсивний розвиток штучного інтелекту (ШІ) за останні десятиліття став визначальною тенденцією у сфері науки та технологій, що суттєво впливає на всі аспекти діяльності підприємств, включаючи систему їх економічної безпеки [1]. За оцінками міжнародних експертів, саме впровадження технологій штучного інтелекту стане ключовим фактором економічного зростання у найближчі роки.

Економічна безпека сучасного підприємства є комплексною системою заходів, спрямованих на захист від внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечення стабільного функціонування та розвитку в умовах невизначеності. При цьому, впровадження технологій штучного інтелекту дозволяє вивести цю систему на якісно новий рівень, забезпечуючи більш ефективний моніторинг загроз, аналіз ризиків та прийняття управлінських рішень [3, с. 324].

Особливої актуальності питання інтеграції штучного інтелекту в систему економічної безпеки набуло в умовах глобальної цифровізації та переходу значної частини бізнес-процесів у віртуальне середовище. Технології ШІ дозволяють не лише автоматизувати рутинні процеси безпеки, але й забезпечують превентивне виявлення потенційних загроз, що суттєво підвищує рівень захищеності підприємства.

У вітчизняному бізнес-середовищі розвиток та впровадження технологій штучного інтелекту отримали додатковий імпульс після схвалення Кабінетом Міністрів України концепції розвитку штучного інтелекту [2], що сприяло створенню сприятливих умов для інтеграції ШІ в різні сфери економічної діяльності, включаючи системи безпеки підприємств. Позитивна динаміка розвитку ринку ШІ в Україні свідчить про зростаючий інтерес бізнесу до цих технологій та їх потенціалу у сфері забезпечення економічної безпеки.

Штучний інтелект створює для підприємств нові можливості у сфері захисту від кіберзагроз, які стають все більш складними та різноманітними. Сучасні системи ШІ здатні аналізувати величезні масиви даних у режимі реального часу, виявляючи підозрілі активності та потенційні загрози ще до того, як вони встигнуть завдати шкоди підприємству [4, с. 60]. Це особливо важливо в умовах зростання кількості та складності кібератак, які можуть призвести до значних фінансових втрат та репутаційних ризиків. Досвід провідних компаній свідчить, що використання штучного інтелекту в системі економічної безпеки дозволяє суттєво підвищити ефективність протидії загрозам при одночасній оптимізації витрат на забезпечення безпеки. ШІ допомагає автоматизувати рутинні процеси, вивільняючи ресурси для вирішення більш складних стратегічних завдань.

Варто також зазначити, що важливим аспектом впровадження ШІ в систему економічної безпеки є його здатність до самонавчання та постійного вдосконалення алгоритмів захисту. На відміну від традиційних систем безпеки, які працюють за заздалегідь визначеними правилами, системи на основі штучного інтелекту здатні адаптуватися до нових видів загроз та вдосконалювати методи захисту на основі накопиченого досвіду.

В контексті сучасних глобальних викликів особливого значення набуває здатність систем штучного інтелекту аналізувати та прогнозувати макроекономічні тенденції, які можуть впливати на економічну безпеку підприємства. ШІ допомагає виявляти приховані взаємозв'язки між різними економічними показниками та передбачати потенційні ризики, пов'язані зі змінами у глобальному економічному середовищі.

Разом з тим, впровадження ІІІ в систему економічної безпеки вимагає від підприємств значних інвестицій не лише в технологічну інфраструктуру, але й у розвиток відповідних компетенцій у персоналу. Успішна інтеграція таких технологій можлива лише за умови системного підходу, який враховує технічні та організаційні аспекти впровадження.

Особливу увагу при впровадженні ІІІ в систему економічної безпеки слід приділяти питанням етики та захисту персональних даних, а його використання повинно відбуватися з дотриманням усіх правових норм та етичних принципів, забезпечуючи баланс між ефективністю захисту та правами особистості. Важливим аспектом є також інтеграція систем штучного інтелекту з існуючими механізмами забезпечення економічної безпеки підприємства, що вимагає ретельного планування та поетапного впровадження, щоб уникнути порушення поточних процесів безпеки та забезпечити плавний перехід до нових технологій.

Перспективним напрямком розвитку систем економічної безпеки на основі ІІІ є створення інтегрованих платформ, які об'єднують різні аспекти безпеки - від фізичного захисту до кібербезпеки. Такі платформи забезпечують комплексний підхід до управління ризиками та дозволяють більш ефективно координувати заходи з забезпечення безпеки.

Таким чином, штучний інтелект виступає потужним каталізатором інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства, забезпечуючи якісно новий рівень захисту від сучасних загроз та викликів. Успішна інтеграція ІІІ вимагає системного підходу, належного ресурсного забезпечення та постійного розвитку компетенцій персоналу. В умовах зростання кількості й рівня впливу загроз економічній безпеці підприємств, впровадження технологій штучного інтелекту стає не просто конкурентною перевагою, а необхідною умовою виживання та розвитку бізнесу.

Перелік використаних джерел:

1. Колесніков А. П., Карапетян О. М. Штучний інтелект: переваги та загрози використання. *Ефективна економіка*. 2023. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.9> (дата звернення 08.11.2024)
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 08.11.2024)
3. Гапєєва О. М., Головка Р. С., Вітютин В. Є. Економічна безпека підприємства в умовах діджиталізації. *Наукові перспективи*. 2023. №9 (39). С. 322-333.
4. Будник Л. А., Будник І. М. Вплив цифрових технологій на економічну безпеку бізнесу. *Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти*. Збірник тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (25 квітня 2024 р.), м. Тернопіль, 2024. С. 59-62.

УДК 330

Маліцький Володимир

студент групи ППм-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Науковий керівник: Винник Тетяна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Volodymyr Malitskyi

Student of the group PPM-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Scientific supervisor: Tetiana Vynnyk

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

ON THE QUESTION OF THE FORMATION OF THE FINANCIAL SECURITY SYSTEM OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF WAR

Система фінансової безпеки є важливим інструментом захисту, який сприяє стійкості та стабільному функціонуванню підприємств навіть у кризу. На діяльність підприємств впливають зовнішні фактори, як-от економічна ситуація, інфляція та конкуренція, а також внутрішні чинники, такі як кваліфікація персоналу,

технічний розвиток і фінансове забезпечення. Після 2022 року важливими стали готовність підприємств до викликів і наявність стратегії розвитку [4].

Для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства в умовах воєнного стану рекомендують використовувати традиційні та нетрадиційні підходи (рис. 1).

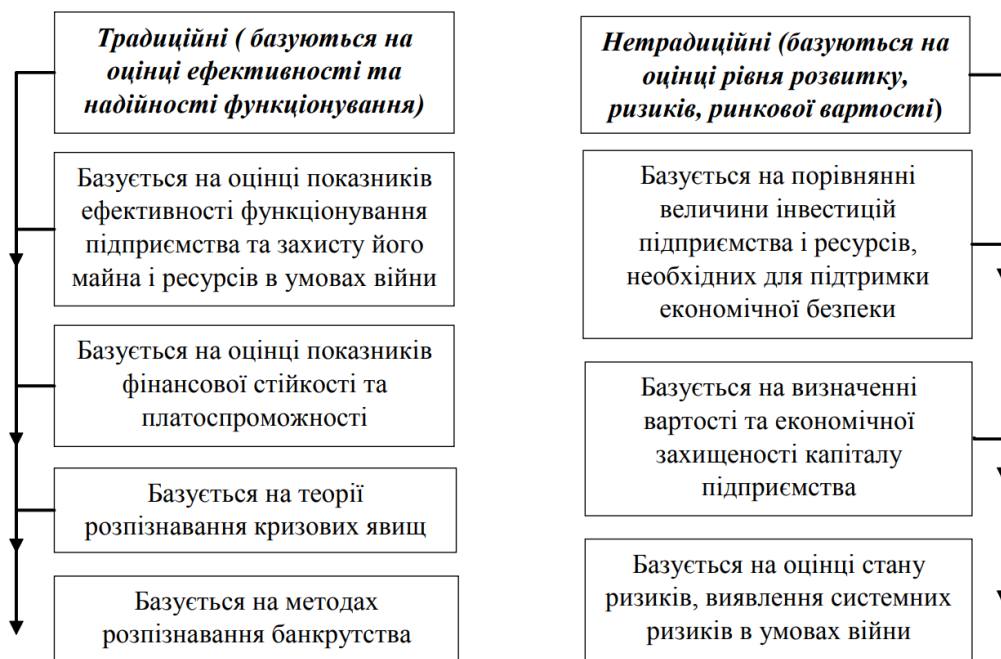

Рис. 1. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства в умовах воєнного стану
Джерело: [2]

Вважаємо, що для забезпечення життєздатності підприємства в умовах війни необхідно налаштувати фінансову систему з новими підходами до ліквідності, фінансової автономії, оборотності та рентабельності. Управління ліквідністю під час війни стало критичним через вилучення коштів з обігу, що призвело до погіршення показників. Щодо фінансової незалежності, багато компаній були вимушені залучати додаткові кошти, щоб продовжувати свою роботу, що призвело до збільшення заборгованості. Оборотність підприємств також зменшилась через зміну попиту. Однак компанії, що змогли адаптуватися до нових умов і налагодити гнучкі канали збуту, мали змогу вийти на нові ринки [2]. Рентабельність стала критичною для виживання бізнесу. Багато підприємств працюють на межі збитковості, підтримуючи свої позиції на ринку та допомагаючи армії, щоб зберегти штат і продовжувати діяльність [1].

У сучасних умовах, зокрема під час війни, підприємства стикаються з викликами, що потребують оновлених підходів до управління фінансовою безпекою. Нестабільне середовище, економічні потрясіння та військові дії ускладнюють бізнес, вимагаючи адаптаційних стратегій. Система фінансової безпеки, яка оптимізує управління ресурсами, мінімізує ризики та підтримує ліквідність, стає критично важливою для конкурентоспроможності.

Фінансова безпека підприємства є багатогранною та динамічною категорією, яка вимагає системного підходу та швидкої реакції на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Тільки завдяки ефективному управлінню фінансовими ресурсами, підприємства можуть зберегти свою діяльність навіть у складних умовах війни.

Перелік використаних джерел:

1. Зубар Д. «Зараз не до прибутку». Як працює малий бізнес в Одесі під час війни. Громадське. Новини. 2022. URL: <https://suspilne.media/222573-zaraz-pro-pributok-mova-ne-jde-ak-pid-cas-vijni-pracue-malij-biznes-vodesi>
2. Коваль Н. І. Корніюк К. В. Забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах війни: проблеми та особливості. АГРОСВІТ. 2024. №4. С. 152–157
URL: <http://socrates.vsau.edu.ua/repository/card.php?lang=en&id=35254>
3. Костенко Ю. О. Короленко О. Б. Гузь М. М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО. 2022. №43 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>
4. Огренич Ю.О. Діброва В.О. Економічна безпека промислових підприємств в Україні: стан, проблеми та напрямки покращення. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2023. №15. С. 180–190. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.22>

Малицький Володимир
студент групи ППМ-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Винник Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Malitskyi
Student of the group PPM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Tetiana Vynnyk
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

INCREASING THE FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE: DIRECTIONS OF IMPROVING MANAGEMENT DECISIONS

Фінансова безпека підприємства є ключовим фактором його стабільного розвитку в умовах економічної невизначеності та динамічних змін ринкових умов.

Фінансова безпека підприємств розглядається як складний багаторівневий процес забезпечення захищеності суб'єкта від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз та формування його фінансової рівноваги в поточній і стратегічній перспективі за рахунок ефективного використання його фінансового потенціалу з метою збільшення ринкової вартості [1].

Забезпечення фінансової безпеки вимагає впровадження стратегічних рішень, що охоплюють оптимізацію ліквідності, структури капіталу та ефективне управління ризиками.

Підвищення ліквідності підприємства передбачає впровадження інноваційних методів управління оборотними активами та прогнозування грошових потоків. Зокрема, автоматизація процесів дозволяє покращити управління дебіторською заборгованістю, зменшуючи терміни інкасації та забезпечуючи вищий рівень ліквідності. Оптимізація ліквідності не лише знижує ризик неспроможності виконання короткострокових зобов'язань, але й сприяє підвищенню стійкості підприємства до зовнішніх шоків. Враховуючи сучасні економічні тенденції, підприємствам необхідно переглянути кредитні умови для своїх клієнтів, зокрема скорочуючи терміни оплати та впроваджуючи сучасні системи контролю грошових потоків. Це дозволить підприємствам краще прогнозувати свої фінансові потреби та оперативно реагувати на зміну ринкових умов.

Ще одним важливим аспектом є оптимізація структури капіталу, яка полягає у збалансуванні частки власного і позикового капіталу. Зростаючий рівень фінансового левериджу підвищує ризики неплатоспроможності у разі несприятливих економічних умов, тому стратегічне управління капіталом є необхідною умовою фінансової стабільності. Зменшення частки короткострокових зобов'язань, зокрема шляхом рефінансування на вигідніших умовах або конвертації їх у довгострокові зобов'язання, допомагає знизити фінансовий тиск. Крім того, збільшення власного капіталу за рахунок реінвестування прибутків або залучення додаткових інвестицій підвищує стабільність підприємства та знижує його залежність від зовнішніх джерел фінансування. Ці заходи сприяють створенню фінансової «подушки» на випадок непередбачуваних змін у ринковому середовищі.

Розглядаючи управління ризиками, важливо виділити застосування скорингових моделей для оцінки платоспроможності клієнтів. Цей інструмент дає можливість мінімізувати кредитні ризики та підвищити оборотність дебіторської заборгованості. Результатом такого підходу є зниження періоду інкасації боргів, що позитивно впливає на грошові потоки та стабільність підприємства. Крім того, використання сучасних технологій для аналізу клієнтів дозволяє підприємствам приймати більш обґрунтовані рішення щодо кредитування, що знижує ризик утворення проблемної заборгованості.

Хеджування валютних ризиків є ще одним дієвим інструментом підвищення рівня фінансової безпеки. Використання форвардних контрактів дозволяє підприємствам зафіксувати обмінний курс на певному рівні, забезпечуючи передбачуваність витрат і зниження ризиків, пов'язаних із валютними коливаннями. Це особливо важливо для підприємств, які здійснюють закупівлі за кордоном, оскільки коливання валютних курсів можуть суттєво впливати на собівартість продукції. Стабільність витрат, яку забезпечує хеджування, дозволяє

підприємствам планувати свої фінансові стратегії з урахуванням реалій ринку та мінімізувати ризик непередбачуваних витрат.

Загалом підвищення рівня фінансової безпеки вимагає комплексного підходу, який поєднує вдосконалення управління ліквідністю, оптимізацію структури капіталу та ефективне управління ризиками. Такий підхід забезпечує підприємству фінансову стійкість, знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування, мінімізує ризики та створює передумови для стійкого розвитку навіть в умовах економічної нестабільності.

Перелік використаних джерел:

1. Чепіль, Ю., Ситник, Н. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства (на прикладі ПАТ «Укртелеком»). *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, (May 24, 2024; Zurich, Switzerland), 49-53.

УДК 658.5

Околіта Світлана-Марія

студентка групи ППМ-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор

професор кафедри економіки на фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Svitlana-Mariia Okolita

Student of the group ППМ-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

КЛАСИФІКАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

CLASSIFICATION OF THE ENTERPRISE BUSINESS PROCESSES

Бізнес-процеси є сукупністю взаємозалежних дій, що формують основу функціонування підприємства, а також є ключовими елементами ефективного функціонування будь-якого підприємства, оскільки вони формують додану вартість, інтегруються в бізнес-модель та впливають на конкурентоспроможність. Їх ефективність безпосередньо впливає на загальний стан організаційної системи.

Бізнес-процеси можна класифікувати за різними ознаками: функціональною належністю, рівнем складності, сферою застосування тощо. Кожен тип бізнес-процесу виконує окрему роль в загальній діяльності підприємства, сприяючи досягненню певних результатів. Існує кілька основних класифікацій бізнес-процесів. Зокрема, їх поділяють на основні, допоміжні, процеси розвитку та процеси управління (рис. 1).

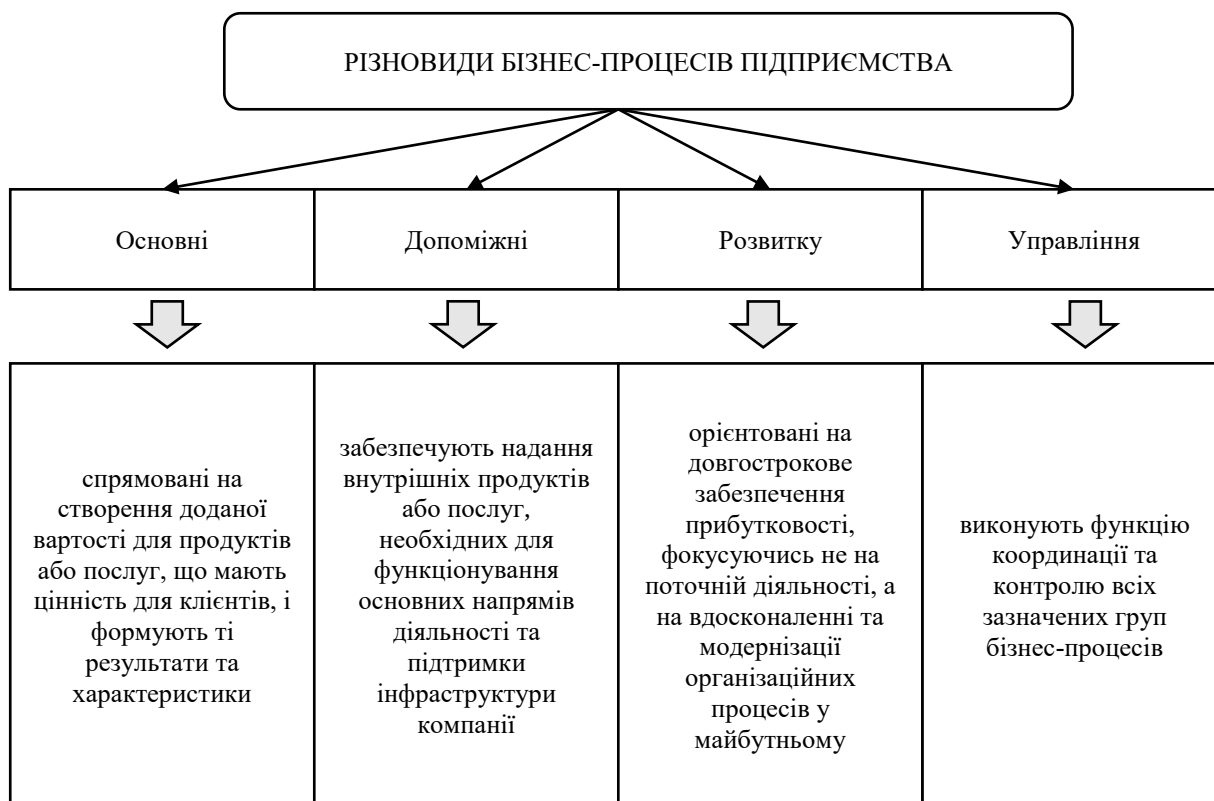

Рисунок 1 Різновиди бізнес-процесів підприємства за функціональним призначенням
Джерело: складено автором на основі [1; 2]

Класифікацію основних бізнес-процесів підприємства за основними ознаками групування відображено на рисунку 2.

Рисунок 2. Класифікація бізнес-процесів на підприємстві за основними функціями

Джерело: складено автором на основі [2]

У відповідності до рівня деталізації вивчення виокремлюють бізнес-процеси детальні, елементарні, верхнього рівня.

Взаємозалежність і взаємопов'язаність процесів забезпечують системність і безперервність їх виконання, що сприяє досягненню загальної мети підприємства. Гнучкість, керованість і вимірність результатів кожного процесу дозволяють оперативно адаптуватися до ринкових змін і оптимізувати використання ресурсів.

Перелік використаних джерел:

1. Ольшанський О.В. Розроблення структури та класифікації бізнес-процесів підприємств торгівлі. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип.9. С. 544 – 547.
2. Чорнобай Л. І., Дума І.О. Бізнес-процеси підприємства: класифікація та структурно-ієрархічна модель. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. Том 22. № 2. С. 171-182.*

Парій Олег
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Радинський Сергій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleh Pariy
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Sergiy Radynskyi
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF FINANCIAL CONTROL IN THE SYSTEM ENTERPRISE MANAGEMENT

У сучасних економічних умовах кризові ситуації на підприємствах виникають через низький рівень розвитку системи менеджменту, що є наслідком недостатньої обізнаності як працівників, так і керівництва. Вагомий вплив також має світова криза, спричинена пандемією COVID-19 та війною України із рф.

Відсутність своєчасного реагування управлінців на наявні проблеми може в майбутньому призвести до банкрутства підприємств. У таких умовах підприємствам необхідно адаптуватися до кризових обставин і шукати нові шляхи для покращення фінансового стану.

Одним з інструментів, який дозволяє завчасно виявляти негативні економічні процеси, є контролінг. Завдяки ефективній системі фінансового контролінгу підприємства можуть пристосовуватися до мінливих умов економічного середовища, підвищувати рівень ліквідності, прибутковості, ділової активності та фінансової стійкості, а також запобігати виникненню фінансових проблем і ризиків. Водночас систему фінансового контролінгу підприємства слід періодично оновлювати й вдосконалювати.

Згідно з теорією О.О. Терещенко та Н.Д. Бабяк, фінансовий контролінг не слід ототожнювати з фінансовим контролем. Перший Глобальні та національні проблеми економіки має під собою значно більше коло завдань і функцій. Контролінг тут – філософія фінансового управління, яка виходить за межі окремого структурного підрозділу і пронизує систему прийняття фінансових рішень. Він спрямований на інформаційну підтримку фінансових рішень, що передбачає використання методів і процедур із бюджетування, стратегічного планування, обліку, діагностики, управління ризиками та внутрішнього контролю, які в сукупності забезпечують координацію окремих підсистем управління і зорієнтовані на оптимізацію фінансових рішень і зростання вартості компанії [1, с. 9–15].

На нашу думку, фінансовий контролінг – це система управління, яка спрямована на моніторинг, аналіз та прогнозування фінансових показників підприємства з метою забезпечення його стабільності та стійкості в умовах мінливого економічного середовища. Вона поєднує методи планування, контролю та управління ресурсами, що дозволяє підприємству своєчасно виявляти та реагувати на можливі фінансові ризики, підвищувати рівень ліквідності та прибутковості, а також забезпечувати довгострокову фінансову стабільність.

Фінансовий контролінг сприяє досягненню фінансових цілей, з його допомогою можна зробити аналіз розбіжностей між фактичними та прогнозованими результатами, коригувати напрямок розвитку підприємства відповідно до цілей та задач, поставлених керівництвом. За цільовим спрямуванням фінансовий контролінг буває операційний та стратегічний.

Операційний контролінг пов'язаний з досягненням цілей у короткостроковій перспективі, які зазвичай визначаються протягом процесу розроблення стратегічного плану. При проведенні даного виду фінансового контролінгу, особлива увага надається статтям «доходи» і «витрати» та звіту про рух грошових коштів [2]. Основні завдання операційного контролінгу передбачають: забезпечення оптимального рівня рентабельності та ліквідності підприємства; мінімізація ризиків у збуті та, відповідно, у виробництві, ефективність використання ресурсів; оцінка виконання поставлених завдань за рахунок аналізу фінансових показників; здійснення операційного управління на основі аналізу фінансових показників; аналіз планових показників; управління грошовими потоками та контроль за поточним фінансовим становищем [3, С. 71].

Стратегічний фінансовий контролінг характеризується досягненням довгострокових цілей, забезпечуючи при цьому ефективність діяльності підприємства. Він базується на вивченні ризиків, розробленні перспектив, виявленні сильних та слабких сторін суб'єкта господарювання [2]. Основні завдання стратегічного контролінгу передбачають: визначення довгострокових цілей діяльності підприємства, розробка стратегії покращення діяльності підприємства за рахунок припущень щодо поточної діяльності, досягнення короткострокових цілей, аналіз розбіжностей в планах сформованої стратегії, оцінювання інвестиційних проектів, пропозиції за новими напрямками діяльності [3, С. 71].

Фінансовий контролінг виступає важливим елементом системи управління підприємством, оскільки дозволяє забезпечити стабільність та ефективність його функціонування. У сучасних умовах мінливого ринкового середовища він сприяє оптимізації витрат, підвищенню фінансової стійкості та контролю ризиків. Основні напрями фінансового контролінгу зосереджені на управлінні витратами, фінансами, інвестиціями, логістичними процесами, а також ризиками та поведінкою персоналу. Таблиця 1 демонструє ключові напрями фінансового контролінгу, що допомагають підприємству адаптуватися до зовнішніх викликів і досягати стратегічних цілей.

Таблиця 1

Найбільш важливі напрями фінансового контролінгу на підприємстві

Назва напрямку	Характеристика
Контролінг витрат	Спрямований на моніторинг та оптимізацію витрат підприємства для підвищення ефективності використання ресурсів і зниження виробничих витрат.
Контролінг фінансів	Охоплює аналіз, планування та контроль фінансових потоків з метою забезпечення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства.
Інвестиційний контролінг	Здійснює оцінку та моніторинг інвестиційних проектів для забезпечення їх доцільності, мінімізації ризиків та забезпечення максимального повернення інвестицій.
Контролінг логістичних систем	Спрямований на оптимізацію процесів постачання, складування та доставки продукції, забезпечуючи ефективне управління логістичними витратами та ланцюгом постачання.
Контролінг ризиків	Передбачає ідентифікацію, оцінку та управління ризиками, що можуть впливати на фінансовий стан підприємства, з метою їхньої мінімізації або уникнення.
Контролінг поведінки	Зосереджений на аналізі та корекції фінансової поведінки працівників та управлінських команд для узгодження їхніх дій із стратегічними цілями підприємства.

Таким чином, фінансовий контролінг на підприємстві охоплює ключові напрями, що дозволяють підприємству ефективно управляти своїми ресурсами та мінімізувати ризики. Контролінг витрат та фінансів допомагає оптимізувати витрати і забезпечувати фінансову стійкість, тоді як інвестиційний контролінг забезпечує раціональне управління інвестиційними проектами. Контролінг логістичних систем сприяє ефективності операційного процесу, а контролінг ризиків допомагає своєчасно виявляти і мінімізувати потенційні загрози. Контролінг поведінки забезпечує узгодженість дій працівників зі стратегічними цілями підприємства, сприяючи його стабільному розвитку.

Перелік використаних джерел:

1. Терещенко О.О., Бабяк Н.Д. Фінансовий контролінг : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2013. 407 с.
2. Адонін С.В., Калашнікова Ю. Фінансовий контролінг в системі управління підприємством. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2022/99.pdf (дата звернення до ресурсу 12.11.2024 року)
3. Сабліна Н. В. Фінансовий контролінг : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 161 с.

Пасека Віктор
студент групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Зарічна Надія
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Victor Paseka
Student of the group PPm-51,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Nadiia Zarichna
PhD (Economics)
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL PRINCIPLES OF PROVIDING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Інноваційна активність сучасного підприємства виступає основною передумовою у формуванні конкурентних стратегій підприємства під впливом змін у глобальному економічному середовищі, що характеризуються активним ростом конкуренції. Компанії, які вибудовують свою тактику відповідно до інноваційного підходу мають набагато ширші перспективи у збереженні та підвищенні показників конкурентоспроможності. Тож, залучення новітніх технологій підприємствами є основою до розвитку інноваційного потенціалу. Саме так, компанія може розвиватися у сфері інновацій лише за умови володіння необхідним інноваційним потенціалом.

Таким чином, для ефективного розвитку підприємства має бути розроблена дієва політика управління інноваційним розвитком, яка б об'єднувала елементи інноваційної діяльності з урахуванням їх мікро- та макрооточення, відображала характер та напрямки їх взаємовідносин у процесі досягнення підприємством бажаних цілей.

Ефективне управління інноваційною діяльністю спонукає до інноваційного розвитку та реалізується шляхом виконання завдань відповідно до функцій, принципів та методів управління (рис.1).

В економічній літературі виокремлюють два підходи щодо проведення оцінки організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства [1, с.360]:

- а) детальний, при якому інновації оцінюються за системою показників з метою виявлення можливості здійснення конкретного проекту;
- б) діагностичний, що полягає в аналізі стану підприємств за рядом зовнішніх і внутрішніх параметрів, в основному експертними методами.

Інструментарій оцінки здатності підприємства до інноваційного розвитку передбачає можливість його співставлення з оптимальним, нормативним рівнями або з певним еталоном.

Загалом оцінювання організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства слід проводити у такій послідовності [2]:

1. Визначення цілей та завдань політики інноваційного розвитку підприємства;
2. Визначення переліку показників для оцінки;
3. Визначення рівня інноваційного потенціалу та можливостей підприємства за відповідними показниками та формування базових значень для проведення порівняння;
4. Встановлення інтегрального показника відповідно до ресурсної та організаційно-управлінської складової та зовнішніх факторів;
5. Проведення порівняння інтегрального показника із заданими показниками конкуруючих підприємств у галузі.

Крім того, при визначенні можливостей підприємства до інноваційного розвитку необхідно враховувати сукупність зовнішніх факторів та умов, від яких залежить здатність господарюючого суб'єкта реалізовувати свої інноваційні цілі в зовнішньому середовищі. Система показників, які необхідні для системного оцінювання організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства, мають відповідати таким вимогам:

- містити показники, які характеризують інноваційний потенціал з усіма складовими;

- забезпечувати можливість порівняння показників, які використовуються для аналізу на різних підприємствах;
- спрямовуватися на виконання підприємством поточних та перспективних завдань;
- взаємозв'язок із наявною звітністю підприємства;
- витрати на збір та обробку інформації мають бути мінімальними.

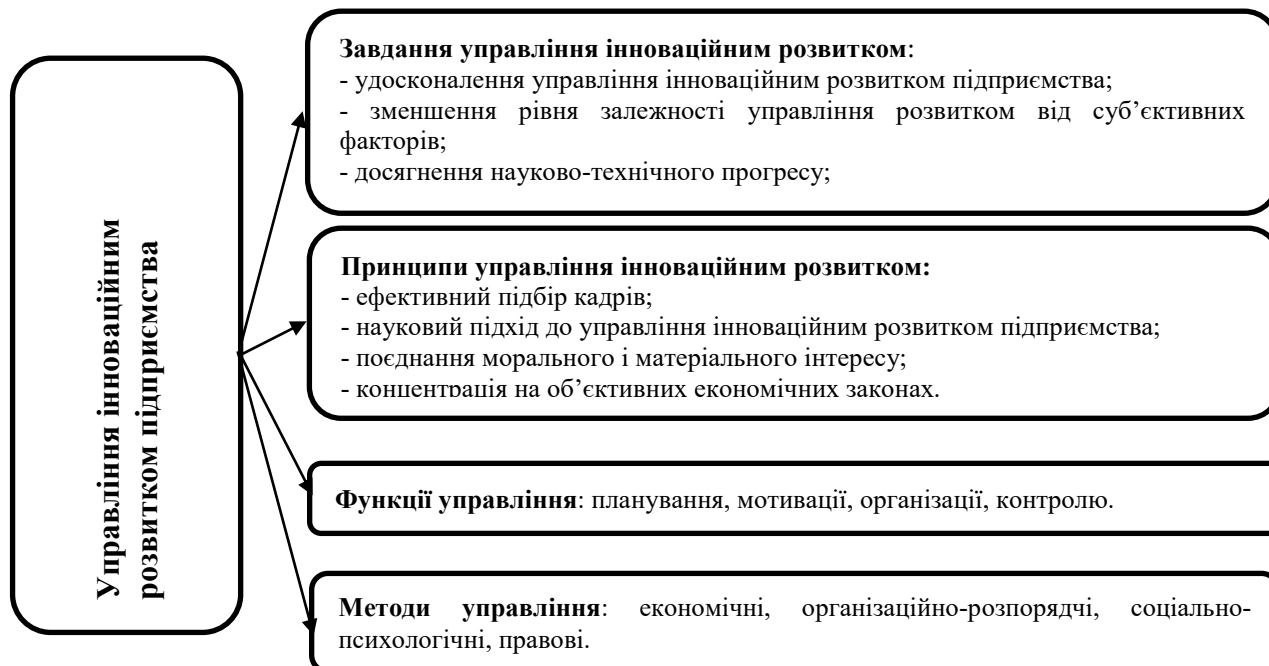

Рис. 1. Основні складові процесу управління інноваційним розвитком підприємства
Джерело: складено автором на основі [2]

На основі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що дієве управління та використання інноваційного потенціалу підприємства сприяє належному інноваційному розвитку та формується відповідно до визначених завдань, принципів, функцій та методів управління, а дієвість організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства залежить від ступеня впливу соціально-економічних факторів та рівня відповідності викликам внутрішнього та зовнішнього середовища.

Перелік використаних джерел:

1. Innovative development of the regions: cooperation between enterprises and state institutions / N. Tyuhtenko et al. Marketing and Management of Innovations. 2019. Issue 3. P. 354–365
2. Олійник Л. В. Управління інноваційним розвитком підприємства на основі формування інноваційних програм. Економіка і організація управління. 2019. Вип. 3. С. 51-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2017_3_7

Радинський Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет

імені Івана Пулюя м. Тернопіль, Україна

Радинська Софія

студентка 2 курсу Університет інформаційних технологій та менеджменту

м. Жешув, Польща

Sergii Radynskyi

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University Ternopil, Ukraine

Sofiya Radynska

2 year Student

University of Information Technologies and Management

Rzeszów, Poland

NOWE PODEJŚCIA DO ZARZĄDZANIA PERSONELEM W PRZEDSIĘBIORSTWIE

W warunkach globalnej niestabilności, która ogarnęła współczesny świat, zarządzanie personelem w przedsiębiorstwie staje przed nowymi wyzwaniami, które wymagają szybkich i efektywnych rozwiązań innowacyjnych. Procesy globalizacji, sprzyjające koncentracji zasobów ekonomicznych, technologicznych i informacyjnych w krajach rozwiniętych, pogłębiają przepaść między nimi a krajami rozwijającymi się. Ta różnica, szczególnie w zakresie wyposażenia technologicznego i zarządzania zasobami ludzkimi, wymaga wdrożenia innowacyjnych podejść w celu zmniejszenia globalnych nierówności.

Jednocześnie pandemia COVID-19 oraz trwająca wojna rosyjsko-ukraińska uwiarydliły kruchość globalnych łańcuchów dostaw oraz znaczące różnice społeczne i ekonomiczne, co jeszcze bardziej zaostrzyło sytuację. W tych warunkach tradycyjne metody zarządzania personelem stały się nieefektywne, a dla zapewnienia adaptacji do szybkich zmian w otoczeniu zewnętrznym pojawia się potrzeba nowych podejść.

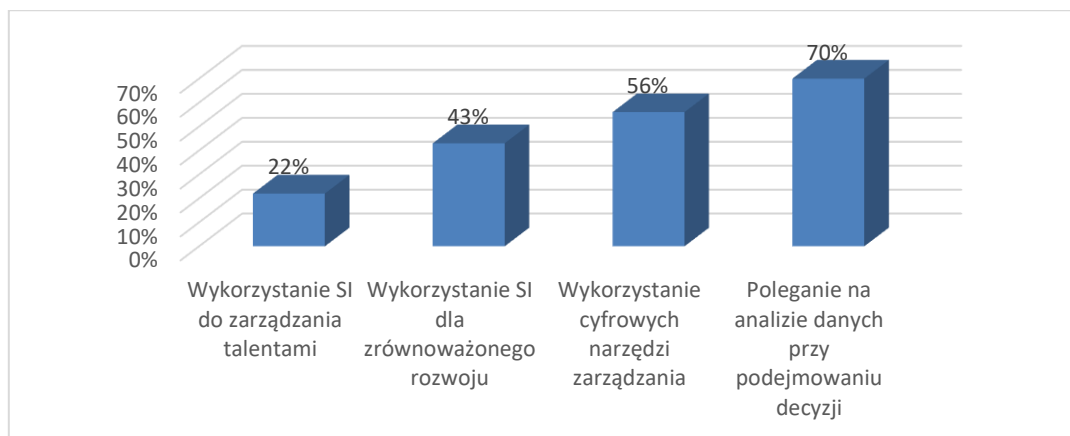
Nowe podejścia muszą być elastyczne i innowacyjne, zdolne do zapewnienia trwałości biznesu, wysokiego zaangażowania pracowników oraz szybkiej reakcji na zmiany w warunkach globalnych i wewnętrznych kryzysów. Badanie i wdrażanie innowacyjnych metod organizacji zarządzania personelem są niezbędne do utrzymania zrównoważonego rozwoju i konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach niepewności i zmian.

Należy stwierdzić, że w obecnych warunkach personel każdego przedsiębiorstwa jest kluczowym elementem wprowadzania innowacyjnych zmian, ponieważ to pracownicy generują nowe pomysły i realizują innowacyjne projekty. Biorąc to pod uwagę, przedsiębiorstwa muszą rozwiązać ważne pytanie: jak efektywnie zarządzać personelem, aby mogli realizować swoje inicjatywy w rzeczywistości i tym samym przyczyniać się do rozwoju firmy.

System zarządzania personelem powinien zapewniać efektywne działania w zakresie kadr i eliminować potencjalne problemy, które mogą wystąpić podczas pracy lub produkcji. Wdrożenie innowacji w politykę kadrową wymaga zmian w podejściu do szkolenia i rozwoju pracowników, rekrutacji, organizacji wsparcia informacyjnego oraz zapewnienia wsparcia psychologicznego i motywacji, co wymaga kompleksowego podejścia do modernizacji zarządzania personelem.

Dane statystyczne pokazują, że w 2023 roku 46% menedżerów dużych światowych firm wykorzystywało innowacyjne technologie w swoim zarządzaniu. Dane z najnowszych materiałów statystycznych z 2024 roku wskazują na zupełnie inną statystykę. Ponad 70% firm opiera swoje decyzje na analizie danych, co bez wątpienia jest innowacyjną metodą podejmowania decyzji, a bezpośrednio narzędzia cyfrowe stosuje 56% firm (rys. 1).

Wyniki badań wskazują na rosnące znaczenie narzędzi cyfrowych i sztucznej inteligencji w zarządzaniu personelem przedsiębiorstw. W szczególności 22% firm stosuje sztuczną inteligencję do pracy z utalentowanymi pracownikami, co pozwala na bardziej efektywne identyfikowanie, przyciąganie i rozwijanie potencjału pracowników. Ponadto 43% przedsiębiorstw wykorzystuje sztuczną inteligencję w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju, automatyzując procesy, co przyczynia się do zwiększenia efektywności i adaptacji do zmiennego środowiska. Narzędzia cyfrowe, zgodnie z danymi badawczymi, stosuje 56% przedsiębiorstw, co pozwala na optymalizację procesów zarządzania, poprawę komunikacji oraz ciągły monitoring efektywności pracy personelu.

Rysunek 1. Wykorzystanie innowacji w zarządzaniu personelem przedsiębiorstw, % [1, S.4]

Wyniki badań wskazują na rosnące znaczenie narzędzi cyfrowych i sztucznej inteligencji w zarządzaniu personelem przedsiębiorstw. W szczególności 22% firm stosuje sztuczną inteligencję do pracy z utalentowanymi pracownikami, co pozwala na bardziej efektywne identyfikowanie, przyciąganie i rozwijanie potencjału pracowników. Ponadto 43% przedsiębiorstw wykorzystuje sztuczną inteligencję w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju, automatyzując procesy, co przyczynia się do zwiększenia efektywności i adaptacji do zmiennego środowiska. Narzędzia cyfrowe, zgodnie z danymi badawczymi, stosuje 56% przedsiębiorstw, co pozwala na optymalizację procesów zarządzania, poprawę komunikacji oraz ciągły monitoring efektywności pracy personelu.

W związku z tym cyfryzacja i integracja sztucznej inteligencji stają się ważnymi elementami strategii zarządzania personelem, ponieważ pozwalają przedsiębiorstwom nie tylko efektywniej zarządzać zasobami kadrowymi, ale także adaptować się do szybko zmieniającego się rynku, zwiększać poziom motywacji pracowników i zapewniać ich ciągły rozwój. Wdrożenie najnowszych technologii pozwala tworzyć elastyczne, adaptacyjne systemy odpowiadające na wyzwania współczesnego środowiska biznesowego, zapewniając przedsiębiorstwom przewagę konkurencyjną na poziomie globalnym.

Dla zapewnienia przejrzystości i lepszego zrozumienia kluczowych trendów w zarządzaniu zasobami ludzkimi (HR) w 2024 roku, podsumowano współczesne trendy innowacyjnego zarządzania personelem (tablica 1).

Таблица 1

Гłówne trendy w zarządzaniu HR w 2024 roku [2]

Kierunek zarządzania HR	Trendy w zarządzaniu zasobami ludzkimi w 2024 roku
Technologie (HR-Tech) i sztuczna inteligencja (AI)	- Integracja generatywnej sztucznej inteligencji (np. ChatGPT) w procesy HR. - Zaawansowana integracja technologii HR dla optymalizacji i automatyzacji rutynowych procesów. - Wykorzystanie analityki (people analytics) do podejmowania decyzji zarządczych. - Platformy e-learningowe, narzędzia do nauki z wykorzystaniem rozszerzonej rzeczywistości. - Systemy monitorowania personelu dla kontroli zaangażowania i produktywności.
Polityka zatrudnienia	- Równowaga między pracą a życiem osobistym, ciągłe kształcenie i podnoszenie kwalifikacji. - Nacisk na różnorodność, inkluzywność i zrównoważony rozwój. - Przyciąganie utalentowanych specjalistów z innych krajów.
Rozwój i zarządzanie talentami	- Strategiczne zarządzanie talentami. - Nowe podejścia do przyciągania talentów. - Podnoszenie kwalifikacji i przekwalifikowanie jako alternatywa dla zatrudnienia. - Innowacyjne programy liderskie. - Mentoring społeczny dla rozwoju pracowników.
Elastyczne zatrudnienie, praca w biurze i praca zdalna	- Elastyczne warunki pracy i transparentne polityki pracy zdalnej. - Doświadczenie pracy w biurze sprzyjające wspólnej produktywności, rozwojowi zawodowemu i networkingowi. - Udział w organizacjach wspierających zespołowość.
Kultura biznesowa	- Kultura korporacyjna ukierunkowana na dobrostan. - Inicjatywy dotyczące inkluzywności i różnorodności, przywództwo ukierunkowane na człowieka. - Liderzy, którzy potrafią prowadzić zespoły przez pracę zdalną lub hybrydową.
Strategie organizacyjne i wyzwania	- Zarządzanie na podstawie danych (people analytics). - Strategie optymalizacji produktywności. - Strajki i akcje przemysłowe: dialogi z pracownikami na temat ich potrzeb. - Wpływ wyższego kierownictwa na HR i zrozumienie roli specjalistów HR
Wynagrodzenia i świadczenia	- Restrukturyzacja modeli wynagrodzeń w celu zachowania lojalności pracowników. - Elastyczne systemy motywacyjne i stymulacyjne z indywidualnym podejściem. - Strategie retencji dla najlepszych pracowników.
Doświadczenie pracy i zaangażowanie	- Poprawa doświadczenia biurowego. - Wysiłki na rzecz retencji personelu. - Rozwój kultury nagradzania i uznania. - Skupienie na dobrostanie poprzez rozwój kultury korporacyjnej. - Tworzenie autentycznej wspólnoty

Wyniki analizy przedstawione w tabeli 1 pokazują, że w 2024 roku zarządzanie HR koncentruje się na integracji nowoczesnych technologii, takich jak generatywna sztuczna inteligencja i analiza danych, w celu optymalizacji procesów i wspierania podejmowania decyzji zarządczych. Polityka zatrudnienia staje się bardziej elastyczna, z naciskiem na równowagę między pracą a życiem osobistym, różnorodność i inkluzywność. Strategie rozwoju talentów obejmują społeczne mentoring, przekwalifikowanie pracowników oraz aktualizację podejść do pozyskiwania talentów. Elastyczność w zatrudnieniu oraz przejrzyste polityki pracy zdalnej stają się ważnymi elementami kultury korporacyjnej. Kultura biznesowa skupia się na dobrostanie pracowników, z inicjatywami w zakresie inkluzywności i różnorodności. Wykorzystanie people analytics do optymalizacji produktywności i strategii zarządzania zyskuje na znaczeniu w rozwiązywaniu wyzwań organizacyjnych. Systemy motywacyjne i wynagrodzeń elastycznie dostosowują się do indywidualnych potrzeb pracowników, wspierając zatrzymanie utalentowanych pracowników.

Перелік використаних джерел:

1. Обіход С.В. Інноваційні підходи до управління персоналом як фактор конкурентоспроможності у контексті глобальної нестабільності. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. №1(107) С.3–9.
2. Marr B. The Eight Biggest HR Trends In 2024. *Forbes*. 2024. URL: www.forbes.com/sites/bernardmarr/2023/12/18/the-eight-biggest-hr-trends-in-2024/?sh=24eada29197c. (дата звернення до ресурсу 9.11.2024 року)

Решету́ха Станіслав
студент групи ПП-61
м. Тернопіль, Україна
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Тернопіль, Україна

Stanislav Reshetukha
Student of the group P6 -31
Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ
(НА ПРИКЛАДІ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТЕПЛОВИХ МЕРЕЖ
«ТЕРНОПІЛЬМІСЬКТЕПЛОКОМУНЕНЕРГО» ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ)**

**PECULIARITIES OF FUNCTIONING OF MUNICIPAL ENTERPRISES IN UKRAINE
(ON THE EXAMPLE OF THE MUNICIPAL ENTERPRISE OF HEAT NETWORKS
“TERNOPILMISKTEPLOKOMUNENERGO” OF TERNOPIL CITY COUNCIL)**

Господарський кодекс України визначає комунальне підприємство як вид підприємства, що заснований на базі відокремленої частини комунальної власності одним власником - територіальною громадою в особі компетентного органу місцевого самоврядування у розпорядчому порядку.

Комунальне підприємство є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Комунальні підприємства, що перебувають у віданні районної чи обласної ради, становлять спільну власність вищеперелічених територіальних громад.

Усі комунальні підприємства, окрім винятків визначених законом, зобов'язанні публічно оприлюднювати інформацію про їх цілі діяльності, квартальну та річну фінансову звітність за останні 3 роки, а також аудиторські висновки щодо річної фінансової звітності. Також в публічному доступі повинен бути статут комунального підприємства, що зазвичай публікується на офіційній веб-сторінці суб'єкта господарювання.

Комунальні підприємства є унітарними, що означає їх неможливість поділу на частини чи акції, також комунальне підприємство може бути приватизованим, окрім винятків, передбачених законом.

Комунальні підприємства мають важливе значення для забезпечення життєдіяльності суспільства та розвитку територіальних громад. Зокрема, комунальні підприємства створюються в тих сферах, котрі є критично важливими для населення. Тобто, комунальні підприємства відповідають за надання послуг в сфері водопостачання, водовідведення, опалення, електроенергії, вивезення сміття, громадський транспорту та догляд за міським благоустроєм та інфраструктурою.

Також важлива функція, котру виконують комунальні підприємства – це забезпечення робочими місцями населення у тих містах та селах, де вони розташовані. Крім того, комунальні підприємства можуть бути інструментом реалізації стратегії розвитку територіальної громади, шляхом розвитку інфраструктури, необхідної для залучення мешканців та бізнесу.

Часто комунальні підприємства створюються у тих сферах, де існування лише одного суб'єкта господарювання, що надає послуги, є економічно вигідніше для кінцевого споживача. Таким чином виникає природна монополія, тобто ситуація, за якої присутність кількох компаній може призвести до погіршення якості наданих послуг та їх суттєве здорожчання, адже існування двох і більше компаній на цьому ринку є просто нерентабельним.

Окрім ситуації природної монополії, перевагами комунальних підприємств є стабільний попит на надані послуги, через те, що вони є критично важливими для населення. Також комунальні підприємства можуть розраховувати на дотації зі сторони місцевої та державної влади, а також на залучення інвестицій, в тому числі і з-за кордону.

Головною перешкодою, із якою часто зіштовхуються комунальні підприємства в процесі діяльності це зношеність обладнання. Через те, що ціни на послуги встановлюються державною та зазвичай перевищують собівартість послуг на незначну частину, комунальні підприємства не мають достатніх фінансових ресурсів, щоб оновити зношене обладнання. Це призводить до того, що замість заміни відбувається лише його ремонт, і як результат, збільшується кількість випадків технічної несправності та погіршується якість наданих послуг для

кінцевих споживачів. Крім того, збільшення цін на ресурси часто негативно впливає на фінансові показники комунальних підприємств, адже підвищення тарифів на послуги може відбуватися значно пізніше, після збільшення собівартості наданих послуг.

Основні можливості розвитку комунальних підприємств зазвичай пов'язані із залученням інвестицій, що можуть бути спрямовані на оновлення виробничої інфраструктури та закупівлю ефективнішого обладнання, що може в перспективі підвищити якість наданих послуг та зменшити їх собівартість. Часто інвестиційні проекти, що реалізуються на комунальних підприємствах, пов'язані із відновлювальною енергетикою.

Одним із комунальних підприємств, що займається виробництвом та транспортуванням теплової енергії є комунальне підприємство теплових мереж "Тернопільміськтеплокомуненерго" Тернопільської міської ради. Підприємство засноване на базі комунальної власності та є підконтрольним Тернопільській міській раді.

У КП «ТМТКЕ» є право на природну монополію у сфері виробництва та транспортування теплової енергії споживачам міста Тернополя. Зокрема, наявність такої ринкової ситуації зумовлюється економічною недоцільністю створення інших підприємств, котрі би надавали такі ж послуги. Тому що, це призведе до суттєвого здороження послуг для кінцевого споживача, крім того, технічна реалізація цього є практично неможливою.

Як і для більшості інших комунальних підприємств в Україні, для КП «ТМТКЕ» є характерною суттєва зношеність обладнання та виробничих фондів, що призводить до частішого виникнення несправностей та перебоїв із наданими послугами.

Окрім того, тарифи на послуги КП «ТМТКЕ» є меншими ніж об вартість наданих послуг, що призводить до систематичної збиткової діяльності підприємства. Також, відсутність достатніх фінансових ресурсів практично унеможливує розвиток виробничої інфраструктури суб'єкта господарювання. Проте, КП «ТМТКЕ» злучає кредитні і грантові кошти, що спрямовуються в основному на розвиток екологічних технологій виробництва теплової енергії.

Отже, комунальні підприємства є необхідними для суспільства, через критичну важливість послуг, які вони надають. Більшість комунальних підприємств в Україні є неприбутковими, оскільки ціни на послуги, що вони надають лише незначно перевищують собівартість. Це зумовлено тим, що ці послуги є критично важливими для населення, і тому держава намагається утримувати тарифи на якомога нижчому рівні.

Перелік використаних джерел:

1. Багацька, К. В. (2021). Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування. *Економіка та держава*, (9), 74-79
2. Багацька, К. В., & Климаш, Н. І. (2023). Фінансові аспекти гарантування безпеки комунальних підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*, (7), 120-127
3. Глухова, В. І., & Кравченко, Х. В. (2021). Фінансовий стан комунальних підприємств і напрями його покращення

Суходольська Ірина
студентка групи ППМ-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Мариненко Наталія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки на фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Sukhodolska
Student of the group ППМ-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Nataliia Marynenko
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF ENTERPRISES

Для формування сприятливого середовища функціонування бізнесу в сучасних турбулентних умовах необхідним є залучення інвестиційних ресурсів.

Інвестиційна привабливість полягає в реалізації стратегії отримання максимального прибутку від вкладеного капіталу. Трактуючи поняття «інвестиційна привабливість», можемо виділити два підходи до інвестиційної привабливості – з позицій інвестора та з прив'язкою до об'єкта (рис. 1).

Рисунок 1. Прояв сутності поняття «інвестиційна привабливість»

Джерело: складено автором на основі [1, с. 127]

Інвестиційна привабливість також є результатом узгодження інтересів учасників інвестиційного процесу (рис. 2).

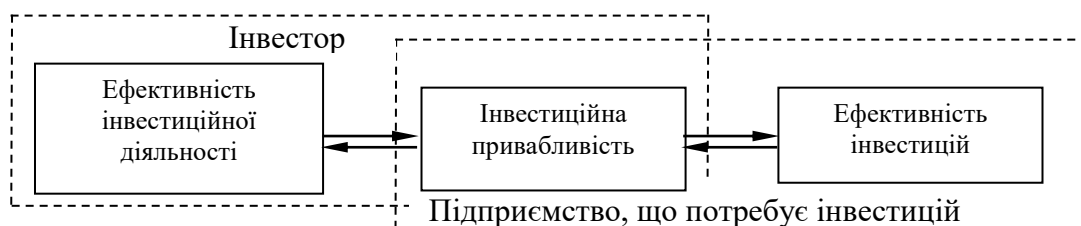

Рисунок 2 Інвестиційна привабливість як результат узгодження інтересів потенційного інвестора та підприємства, яке потребує інвестицій

Джерело: складено автором на основі [2]

Рівень інвестиційної привабливості підвищується при швидкому досягненні консенсусу між суб'єктами інвестиційного процесу.

Перелік факторів, які впливають на інвестиційну привабливість підприємств, можна згрупувати наступним чином [3, С. 596]:

1) зовнішні (галузева приналежність, географічне розташування, наявність та доступність природних ресурсів, екологічна ситуація, культура та освіта населення, економічна стабільність, соціально-політична стабільність, нормативно-правова база, інформаційне поле, пільги для інвесторів, розвинута інфраструктура, економічна свобода підприємств, положення на світовому ринку, контрольні державні органи в сфері інвестування, темп інфляції, можливість експорту, рівень доходів населення, конкуренція в галузі);

2) внутрішні (виробнича програма, маркетингова діяльність, управлінський облік та контролінг, корпоративне управління, кадровий потенціал, юридична діяльність, виробничі технології, стратегія розвитку, конкурентоспроможність, унікальність об'єкту, тривалість інвестиційної програми, рейтинг підприємства в галузі, платіжна дисципліна, стан майна та фінансових ресурсів, витрати, структура капіталу).

Отже, інвестиційна привабливість підприємства є комплексною економічною категорією, яка поєднує різноманітні внутрішні та зовнішні фактори.

Перелік використаної літератури:

1. Ситник О.В. Економічна сутність інвестиційної привабливості підприємства та її характеристики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 127-130.

2. Гладка Д.О. Інвестиційна привабливість підприємства як економічна категорія. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2018/paper/viewFile/3843/3174> (дата звернення до ресурсу 08.11.2024 року)

3. Алексеєнко І.І. Визначення факторів впливу на інвестиційну привабливість підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 593 – 598.

УДК 330.3

Шаварин Сергій

студент групи ППм-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Радинський Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Sergiy Shavaryn

Student of the group PPM-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Sergiy Radynskyi

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

FEATURES OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF WAR

Сьогодні демократична та незалежна України продовжує своє героїчне бойове протистояння жорсткому тоталітарному та аморальному російському режиму. В умовах сьогоденного військового протистояння нашої країни від навали російського війська, важливе значення має окрім фронту бойових дій, наявність та розвиток економічного фронту. Безсумнівно, що військоове протистояння обумовлює значні фінансово-економічні витрати, які можливо фінансувати за рахунок підприємницького сектору, що генерує прибуток та наповнює державний бюджет. Відповідно, налагодження сталого функціонування та забезпечення можливості сталого розвитку підприємств в умовах війни є запорукою подальшої боєздатності нашої армії, відновлення економічного потенціалу України та забезпечення добробуту пересічного громадянина, який потерпає не тільки в моральному, але й також в економічному плані.

Слід констатувати, значне зниження економічного потенціалу та значні втрати українського підприємницького сектору, адже значна частина майна була знищена, розірвані ділові зв'язки із партнерами,

мобілізовані до українського війська професійні кадри, значна частка підприємств була релокована із зони бойового протистояння. Тому, в умовах війни український парламент та уряд прийняв різноманітні ініціативи та заходи (фінансова підтримка, доступне кредитування, зниження податкового тиску, пошук зон для релокації бізнесу) спрямовані на підтримку підприємництва в умовах війни. На наш погляд, саме активізація підприємницької діяльності та подальше стимулювання їх розвитку дадуть можливість посилити економічну стійкість держави та забезпечити подальшу ефективність протистояння у війні із смертельно небезпечним агресором.

В сучасних умовах підприємницький сектор відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування національної економіки в умовах воєнних дій, виконуючи завдання із задоволення попиту ринку та населення на основні товари та послуги. Він здійснює вагомий внесок у формування дохідної частини бюджетів різних рівнів через податкові надходження, сприяє створенню робочих місць та забезпеченню ринкових відносин на засадах справедливості в державі. Разом із тим, діяльність бізнесу значною мірою ускладнюється через руйнування виробничих потужностей і критичної інфраструктури, порушення логістичних процесів, нестачу електроенергії, скорочення пропозиції товарів та послуг, зростання витрат на виробництво, а також через високий рівень корупції та зниження платоспроможності населення. Ці фактори продовжують суттєво впливати на функціонування та розвиток бізнесу у воєнний період.

Економічна та соціальна сфери України у 2022–2023 рр. під дією повномасштабної збройної агресії російської федерації опинилась у надскладній ситуації, що відповідно негативно впливає на умови ведення бізнесу. Зокрема, падіння вітчизняної економіки у 2022 р. було найглибшим за всю історію України. Так, за офіційними даними Державної служби статистики України, реальний ВВП у 2022 р. зменшився на 29,1 % (у 1-му кв. падіння становило 14,9 %; 2-му кв. – 36,9 %; 3-му кв. – 30,6 % та 4-му кв. – 31,4 %). У цінах попереднього року, тобто без впливу інфляції, він становив 3,86 трлн грн проти 5,45 трлн грн у 2021 р. Спад реального ВВП був найбільшим за період незалежності України, а рівень ВВП повернувся до початку 2000-х рр. [1].

Поряд із цим, попри бойові дії та систематичне відключення електроенергії у зимовий період, бізнес в Україні продовжує розвиватися. Після важкого для бізнесу періоду початку повномасштабної війни українці все частіше наважуються відкривати свою справу. Так, за даними Опендатабот: «У червні 2023 р. було зареєстровано рекордну кількість підприємців за останні три роки, а саме 31477 ФОПів. Для прикладу, востаннє більше 30 тис. нових підприємців було зареєстровано у червні та липні 2020 р. Загалом за перше півріччя 2023 р. українці відкрили трохи менше 134 тис. нових бізнесів – це майже 70 % від кількості відкритих ФОПів за весь 2022 р.». Серед найбільш затребуваних сфер, у яких відкривають нові справи, у першій половині 2023-го року (як і у попередньому році) перше місце посіла роздрібна торгівля – нею офіційно почали займатися 38405 українців (28,7 %). Другим за популярністю залишається КВЕД «Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність», який був найпопулярнішим до початку повномасштабної війни. Цьогоріч у цій сфері власну справу розпочало вже 11882 підприємців (8,9 %). Замикає трійку «Надання інших індивідуальних послуг» – у цій сфері розпочали працювати 8745 ФОПів (6,5 %) [2].

Сьогодні основні проблеми, які негативно впливають на діяльність та розвиток українських підприємств наступні:

- **порушення логістичних ланцюгів.** Через військові дії значно порушилися наявні логістичні мережі, особливо в регіонах, які знаходяться у тимчасовій окупації або є прикордонними. Це обмежує можливості бізнесу доставляти товари до споживачів та налагоджувати нові канали збуту. Проблема виникає внаслідок фізичного знищення інфраструктури та обмеження доступу до певних територій;

- **втрата ринків збуту.** У зв'язку із тимчасовою втратою контролю над частиною територій, підприємства втратили значну частину своїх споживачів. Потреба у пошуку нових ринків, зокрема європейських, обумовлена складністю повернення до звичних умов торгівлі, особливо в окупованих чи прикордонних районах;

- **нестача інфраструктури для європейської інтеграції.** Потреба в розбудові нових логістичних і транспортних коридорів до європейських ринків зумовлена тим, що раніше інфраструктура України була налаштована на постачання товарів на ринки інших сусідніх країн. В умовах переорієнтації на ЄС виникає проблема недостатності відповідних шляхів та мереж;

- **високі виробничі витрати та нестача інновацій.** Багато підприємств потребують оптимізації виробничих процесів, проте існуючі технології є застарілими, що ускладнює процеси економії ресурсів. Війна зумовила фінансові обмеження для бізнесу, що утруднює інвестування в нові технології для підвищення ефективності;

- **недостатня доступність інвестиційних ресурсів.** Знищення підприємств, інфраструктури та зростання ризиків для інвесторів призвели до відтоку капіталу та зменшення інтересу до інвестицій. Підприємствам важко знайти кошти для відбудови, що обмежує розвиток та оновлення виробничих потужностей;

- **дефіцит кваліфікованого персоналу.** Міграція населення за кордон, особливо висококваліфікованих кадрів, призвела до гострого дефіциту робочої сили в Україні. Підприємства змушені шукати і навчати нових працівників, що збільшує витрати та подовжує адаптацію персоналу до робочих умов;

- **необхідність енергоефективності та кібербезпеки.** Дефіцит енергоресурсів і часті кібератаки на українські підприємства зумовили необхідність впровадження енергоефективних та захисних технологій.

Безпека стала особливо важливою через цілеспрямовані атаки на підприємства не лише оборонного, а й цивільного сектору.

Серед заходів, які дадуть змогу нівелювати визначені проблеми та активізувати розвиток українських підприємств у найближчій перспективі, є наступні [3, с.162]:

- пошук нових споживачів і ринків збуту продукції, у першу чергу, у зв'язку з руйнуванням логістичних ланцюгів, які були сформовані раніше. Особливо це стосується територій, що перебувають у тимчасовій окупації, а також прикордонних регіонів, де логістичні мережі зазнали серйозних руйнувань через воєнні події. Такі обставини вимагають від підприємств не лише адаптації до нових умов, а й активної пошукової діяльності для забезпечення стабільності та розвитку бізнесу;

- формування інфраструктурного та логістичного забезпечення, що переорієнтовуватиме українські підприємства на європейські ринки збуту;

- орієнтування на інноваційні технології, що обумовить випуск інноваційної продукції, впровадження прогресивних технологій у виробництво та його обслуговування, забезпечить оптимізацію витрат господарської діяльності;

- активне залучення інвестиційних ресурсів для відбудови знищених підприємств та розбудови вже діючих. Розробка та впровадження інвестиційних проєктів, створення та реалізація стартапів, участь у грантових програмах дасть можливість не лише залучити інвестиційні ресурси, а й накопичити досвід створення реальних інвестиційних проєктів та їх реалізації;

- впровадження нових інноваційних форм підприємництва: розбудова бізнесінкубаторів, формування інноваційних центрів та інноваційного середовища діяльності бізнесу, яке відповідає вимогам Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0;

- пошук і подальше навчання висококваліфікованого персоналу. Основна увага підприємств повинна бути орієнтована на збережені та примноженні людського капіталу;

- впровадження у виробничо-господарську діяльність енергоефективних, екологічних і ресурсозберігаючих технологій; застосування безпекових заходів, адже кібератаки ворога спрямовуються не лише на стратегічні підприємства оборонної сфери, а й на інші вітчизняні підприємства.

Узагальнюючи результати дослідження, слід відзначити те, що наша країна потребує економічної стійкості підприємницького сектору для підтримки оборони та відновлення економічного потенціалу в умовах війни. Зусилля уряду, спрямовані на підтримку бізнесу, мають вирішальне значення для подальшого розвитку та стійкості національної економіки.

Перелік використаних джерел:

1. Українці у червні відкрили рекордну кількість ФОПів за останні три роки. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-record-2023>. (дата звернення до ресурсу 11.11.2024 року)

2.Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення до ресурсу 11.11.2024 року)

3.Мариненко Н., Ерстенюк Т. Тенденції функціонування та можливості розвитку вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2024. Вип. 1 (30). С. 152-168.

СЕКЦІЯ 4

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ

УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ

УДК 336.7

Гуменюк Арсен
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Зарічна Надія
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Arsen Humeniuk
Student of the group PFm -51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Nadiia Zarichna
PhD (Economics)
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

MODERN CHALLENGES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

Фінансовий ринок є критично важливою складовою національної економіки, що забезпечує ефективний розподіл ресурсів, підтримує інвестиційну активність і сприяє стабільному економічному розвитку. Проте, в умовах війни та глобальних економічних криз, український фінансовий ринок зазнає серйозних труднощів, що значною мірою ускладнюють його стабільне функціонування.

Одним із головних викликів для фінансового ринку України є втрата довіри до банківських установ, обумовлена військовими діями та економічною невизначеністю. Це, в свою чергу, спричиняє зниження обсягів кредитування, скорочення інвестицій та зростання валютних коливань. Високий рівень інфляції та дефіцит інвестиційних ресурсів є додатковими проблемами для фінансових установ. Крім того, низький рівень фінансової грамотності населення обмежує можливості інтеграції сучасних фінансових інструментів і послуг.

З іншого боку, український фінансовий ринок має кілька перспективних напрямів, які можуть стати основою для його подальшого розвитку:

По-перше, діджиталізація фінансових послуг. Перехід на цифрові платформи дозволяє значно знизити витрати на операції, полегшити доступ до фінансових послуг і сприяє інтеграції України в глобальну фінансову систему. Використання новітніх цифрових технологій також дає змогу прискорити обробку операцій і покращити взаємодію з користувачами.

По-друге, міжнародне співробітництво. Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та підписання угод з ЄС створює умови для залучення інвестицій і обміну досвідом. Це стимулює модернізацію фінансової системи України та сприяє її інтеграції в глобальну економіку.

По-третє, інноваційні фінансові інструменти. Впровадження таких інновацій, як блокчейн, фінансові технології на основі штучного інтелекту та розвиток ринку «зелених» облігацій має великий потенціал для розвитку ринку фінансів в Україні. Ці технології не тільки підвищують ефективність ринку, але й допомагають розвивати екологічно орієнтовані інвестиційні проекти.

По-четверте, покращення регуляторної бази. Важливим етапом для сталого розвитку фінансового ринку є вдосконалення регуляцій, що забезпечують прозорість фінансових операцій, боротьбу з відмиванням коштів та розвиток кібербезпеки. Налагодження тісної співпраці між державними органами та фінансовими установами допоможе підвищити довіру до ринку.

По-п'яте, розвиток фінансової грамотності. Підвищення фінансової грамотності серед громадян є ключовим для ширшого застосування фінансових інструментів. Це також дозволить покращити фінансову інклюзивність і дасть можливість людям брати активнішу участь у фінансових процесах, що допоможе знизити ризики та підвищити ефективність прийняття фінансових рішень.

Цей підхід дозволяє зміцнити позиції фінансового ринку України як на національному, так і на міжнародному рівні.

Необхідно зазначити, що успішна реалізація цих ініціатив сприятиме не лише стабільності фінансового ринку України, але й дозволить країні відновити економічний потенціал після періоду криз та конфліктів. Розвиток інноваційних технологій, активне міжнародне співробітництво та вдосконалення регуляторної політики дозволять Україні інтегруватися в світову фінансову систему, що в результаті принесе нові можливості для інвестицій та економічного зростання [1].

Отже, зважаючи на значні виклики, фінансовий ринок України має потенціал для розвитку через впровадження цифрових технологій, міжнародне співробітництво та інноваційні фінансові інструменти, що дозволить значно зміцнити його позиції як на національному, так і на міжнародному рівні [2].

Перелік використаних джерел:

1. Fares, O. H., Butt, I., & Lee, S. H. (2022). Utilization of artificial intelligence in the banking sector: a systematic literature review. Journal of Financial Services Marketing. URL: <https://doi.org/10.1057/s41264-022-00176-7>
2. Ключко, О., & Шморгун, Я. (2023). Стан та перспективи розвитку технологій штучного інтелекту у сфері банківської діяльності в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. С. 482–486. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/117>

УДК 336.7

Гурзель Олександр

студент групи ППм-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Маркович Ірина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Hurzel

Student of the group PPm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Markovych

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

FEATURES OF BUSINESS MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF WAR

Управління бізнесом в умовах війни є складним процесом, що потребує швидкої адаптації до нових реалій. Війна в Україні принесла серйозні виклики для бізнесу: знищення інфраструктури, перебої з постачанням, нестабільність валют та зміна споживчих уподобань. Багато підприємств зіткнулися з необхідністю припинення виробництва або релокації своїх потужностей у безпечні регіони.

Одним із найбільших викликів для бізнесу стала втрата стабільних постачальників та зупинка виробничих потужностей. Внаслідок бойових дій багато підприємств зазнали значних збитків, а деякі були змушені призупинити діяльність або повністю припинити роботу. Водночас, для інших галузей війна створила нові можливості, зокрема для виробників товарів і послуг, що стали необхідними в умовах війни (наприклад, медичне обладнання, захисні засоби).

Бізнеси почали активно адаптувати свої стратегії до нових умов. Компанії, які змогли перенести частину своєї діяльності в безпечні регіони, зберегли робочі місця та продовжили виробництво. Також важливою стратегією стала диверсифікація постачальників сировини та зміна каналів постачання. Бізнеси почали шукати альтернативні маршрути та постачальників з інших країн, аби зменшити залежність від російських або знищених логістичних шляхів.

Якщо ваш бізнес знаходиться в умовах війни, і ви хочете зберегти його, необхідно адаптуватися до нових реалій, залишаючись в Україні. Якщо ваш бізнес знаходиться близько до фронту, перемістіть його в більш безпечні регіони України, де держава надасть всебічну допомогу для релокації. Водночас, важливо залишатися в країні, бо тільки тут ви можете повністю відчувати потреби своєї справи, бути на зв'язку з командою та клієнтами. Бізнеси, які залишаються в Україні, навіть у складних умовах, можуть скористатися всіма можливостями підтримки та розвитку, що надаються урядом і місцевими органами влади [2].

Держава відіграла важливу роль у підтримці бізнесу в умовах війни. Введення програм субсидування, зниження податків та компенсацій за пошкоджене майно дозволило багатьом підприємствам зберегти свої активи. Крім того, міжнародна підтримка, включаючи фінансові кредити та програми для розвитку, допомогла бізнесам адаптуватися до нових реалій.[1]

В умовах війни бізнеси повинні бути готовими до постійних змін і невизначеності. Тільки через гнучкість, швидку адаптацію та використання новітніх технологій компанії можуть не лише пережити кризу, але й розвиватися навіть у таких складних умовах. Диверсифікація, підтримка держави та інновації є ключовими для виживання та стабільності бізнесу в умовах війни.

Перелік використаних джерел:

1. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
2. Куйбіда С. 10 правил для виживання бізнесу в умовах війни. 2022. URL: https://zaxid.net/blogi_tag50977/

УДК 330

Маряш Микола

студент групи ППм -51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль Україна

Науковий керівник: Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Mariash Mikola

Student of the group PPm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Natalia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА – МАРКЕТИНГ

THE PROBLEM OF UKRAINIAN ENTREPRENEURSHIP IS MARKETING

Українські підприємці зіштовхуються із численною кількістю викликів. Підвищення податкового навантаження, економічна нестабільність, військові дії тощо.

Підвищення військового збору, низька платоспроможність населення, атаки зі сторони агресора погіршують ситуацію для бізнесу. За перше півріччя 2024 року припинили діяльність більш ніж ФОПів, також на 15% зріс показник закриття компаній [1]. Дана річ свідчить про незадовільну роботу підприємств. Однією із найбільших проблем підприємств, окрім зовнішніх чинників, залишається маркетинг, а саме його неповноцінна залученість, скорочення бюджету та відсутність розуміння дієвості бренду.

Попри розвиток спеціалістів в даній галузі, підприємці не готові віддати певні речі в руки маркетологів, так як це практикують спеціалісти у інших країнах. Для розвитку підприємництва та повноцінного розкриття його потенціалу потрібне активне залучення усіх аспектів маркетингу під час створення продукту, а також дослідження ринку. На ринку України помітні такі тенденції: перша – це цифровізація, друга – зміна пріоритетів. Дослідження свідчать про те, що цифровий маркетинг пропонує вищі коефіцієнти конверсії, даючи можливість підприємцям заробляти у 2,8 разів більше [2]. Можна активізувати діджитал маркетинг заради скорочення бюджету витрат на маркетинг в цілому та підвищення заробітку. Наразі частина великих підприємств це демонструє (доставка Сільпо, e-com відділ Сільпо, креативна агенція Banda та інші). Друга тенденція свідчить про невірність підходу засновників. Підприємці-початківці, працюють, спираючись на SWOT-аналіз, “методи плюсів та мінусів”. Дані варіанти показують свою дієвість. Однак в Україні

спостерігається зміна пріоритетів, пов'язана із теперішньою ситуацією в країні. Значна частина українців знизили свої витрати та надали переваги першочерговим потребам (харчі, житло та т.п.). Тому важливо змінити підхід до споживацьких досліджень. Надаючи перевагу «глибшим» дослідженням

Попри це, дослідження та історія показує нам зворотнє. Роланд С. Вейл спостерігав за 200 компаніями під час рецесії 1923 року. Він повідомив, що компанії, які продовжували рекламувати під час кризи, на 20% випередили те, що було до рецесії. З іншого боку, компанії, які скоротили обсяги маркетингу, все ще перебували в період рецесії та на 7% відставали від рівня 1920 року[3]. Дана тенденція впродовж великого відрізка історії дає зрозуміти, що це важлива складова.

Отже, завдяки досвіду споживача, підприємець може створити хорошу базу, що дозволить функціонувати під час рецесивного періоду. При збільшенні довіри під час скорочення споживацьких можливостей, більшість людей будуть надавати перевагу довіреним і впізнаваним брендом, або тим, які залишили їм позитивний споживчий досвід. Саме тому важливо брати до уваги розвиток маркетингової сторони підприємства у сучасних реаліях.

Перелік використаних джерел:

1. Закриття ФОПів в Україні зросло на 54%, а компаній - на 15%
URL:<https://www.epravda.com.ua/news/2024/07/4/716199/>
2. A Study on Digital Marketing and its Impact on Revenue Generation
URL:<https://ijrpr.com/uploads/V5ISSUE5/IJRPR28528.pdf>
3. Вплив маркетингу на прибуток у період рецесії
URL:<https://www.wordstream.com/blog/ws/2020/09/24/marketing-during-recession>

УДК 336.7

Перепелиця Андрій

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крупка Андрій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя м.Тернопіль, Україна

Andriy Perepelytsya

Student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University Ternopil

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Andrii Krupka

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

CONSUMER LENDING IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

Споживче кредитування є одним із найпоширеніших видів кредиту в економічно розвинених країнах, оскільки воно не лише задовольняє споживчі потреби населення, але й стимулює економічне зростання, підвищуючи попит на товари та послуги. Це сприяє зростанню податкових надходжень до державного бюджету, що позитивно позначається на економічному розвитку країни.

Збільшення обсягів споживчого кредитування також поліпшує співвідношення обсягу банківських кредитів для фізичних осіб до ВВП, що наближає країну до рівня розвинених економік. Банки, у свою чергу, мають змогу не лише підвищувати ефективність своєї діяльності, але й покращувати політику обслуговування фізичних осіб, що сприятливо позначається на фінансових результатах їхньої роботи. Водночас, у контексті війни в Україні, споживче кредитування зазнало значного впливу, зокрема через економічну нестабільність, зростання ризиків неповернення кредитів та зменшення платоспроможності населення, що змушує банки переглядати умови кредитування і впроваджувати нові стратегії для мінімізації ризиків у воєнних умовах.

В науковій літературі під терміном «споживче кредитування» розуміють грошові кошти, що надаються споживачу (позичальнику) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних із підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [1]; кошти, які надаються фізичним особам на купівлю споживчих товарів і послуг [2]; кредит, який надається фізичним та юридичним особам на споживчі цілі, коли останні опосередковано надають кошти працівникам

свої організації у вигляді централізованого придбання для них квартир, дач, земельних ділянок [3]; це відносини економічної власності між кредитором і споживачем щодо отримання кредиторами за надані кошти в тимчасове користування фізичним особам [4].

Споживче кредитування має кілька основних ознак, які визначають його характер і відмінності від інших видів кредитування. Розглянемо кожну з них детально [5]:

1. Короткий термін кредитування. Споживчі кредити зазвичай надаються на короткі строки, що відрізняє їх від іпотечних чи бізнес-кредитів, які мають довготривалий характер.

2. Соціальний характер. Споживчі кредити часто мають соціальний характер, оскільки спрямовані на задоволення життєвих потреб фізичних осіб.

3. Специфічні умови надання. Споживчі кредити мають спеціальні умови надання, зокрема відносно невеликі суми, порівняно з іншими видами кредитів, спрощені процедури оцінки кредитоспроможності позичальників, а також можливість оформлення кредиту без застави.

4. Кредитування фізичних осіб. Споживче кредитування орієнтоване на фізичних осіб, які використовують позики для задоволення власних споживчих потреб. Це відрізняє споживче кредитування від кредитів для бізнесу, які спрямовані на комерційні цілі.

5. Кредитором є банківська установа. Більшість споживчих кредитів надають банки, які мають відповідні ліцензії і ресурси для здійснення кредитування. Хоча існують також небанківські фінансові установи, які можуть надавати споживчі кредити, банки залишаються основними гравцями завдяки стабільній фінансовій базі, прозорим умовам і широкому спектру послуг.

В цілому, споживче кредитування - це надання кредитів фізичним особам з метою покриття їхніх поточних споживчих потреб. Воно дозволяє споживачам послуг отримати доступ до необхідних товарів і послуг, навіть якщо вони не мають достатньої кількості коштів на момент покупки.

Споживче кредитування є важливою частиною фінансової системи, оскільки сприяє зростанню споживчого попиту, покращенню життєвих умов населення та стимулюванню економіки. Основні риси споживчого кредитування включають короткий термін погашення, соціальний характер, спеціальні умови, орієнтацію на фізичних осіб, участь банківських установ як кредиторів, і цільове призначення для покриття споживчих потреб.

Сучасна практика кредитування в Україні свідчить про те, що споживчі кредити користуються великою популярністю серед населення. Протягом останніх років частка кредиту такого типу в Україні становила, в середньому, одну п'яту загального кредитного портфеля банківських установ, хоча за останні три роки вона дещо збільшилася [6].

Однак, війна, безперечно, зробила свій вплив на загальні тренди розвитку, зокрема, зменшивши обсяги кредитування на кілька кварталів підряд. З початком повномасштабного вторгнення відбулося значне зниження попиту населення на кредити й, відтак, простежувалися зміни основних характеристик кредиту. Таким чином, спостерігалось зменшення загального рівня відсоткових ставок за кредитами (до 22,1% у середині 2023 року). Однак, відновлення активності діяльності банківських установ та відновлення кредитування в другій половині 2023 року привело й до поступового повернення ставок до довоєнного рівня [6].

Особливо важливою характеристикою споживчого кредиту, як і будь якого кредиту загалом, є його поверненість. Однак, в сучасних умовах банки стикаються з проблемою неналежного дотримання даної умови надання кредиту (принципу кредитування). Основні проблеми, пов'язані з ризиковістю кредитного портфеля споживчого кредитування, включають:

- кредитний ризик, тобто ризик неповернення кредиту позичальниками, який зростає через відсутність стабільних доходів у деяких споживачів. Особливо це стосується короткострокових кредитів без забезпечення;

- ризик недостатньої оцінки платоспроможності. Через спрощені умови оформлення споживчих кредитів оцінка платоспроможності може бути недостатньо точною, що підвищує ймовірність видачі кредитів неплатоспроможним клієнтам, що збільшує ризик невиконання;

- ризик концентрації. Якщо значна частина кредитів видана певним категоріям клієнтів (наприклад, працівникам одного сектору економіки), банк може зіткнутися з труднощами, якщо цей сектор зазнає кризових явищ, що підвищує ризик одночасного невиконання зобов'язань великою кількістю клієнтів;

- макроекономічний ризик. Споживчі кредити можуть стати більш ризиковими у випадку економічного спаду, зростання інфляції чи безробіття, що впливає на платоспроможність позичальників;

- операційний ризик. Пов'язаний із можливими помилками в обробці кредитів, шахрайством або неправильною роботою систем, що також може призвести до збитків. Недосконалі процеси контролю можуть підвищити ризик неправомірних видач кредитів;

- ризик процентної ставки. У випадку зростання процентних ставок позичальники можуть втратити здатність обслуговувати кредити через зростання виплат, що підвищує ризик дефолтів, що також може вплинути на фінансові показники банку.

Усі зазначені ризики становлять серйозну загрозу стабільності та прибутковості банків, які займаються споживчим кредитуванням, вимагаючи ефективного управління та дієвих механізмів контролю для мінімізації потенційних втрат. У зв'язку з цим постає необхідність подальших наукових досліджень, спрямованих на

вдосконалення підходів до ідентифікації, оцінки та управління ризиками у сфері споживчого кредитування, що дозволить забезпечити сталий розвиток фінансової системи.

Перелік використаних джерел:

1. Кульчицька Є. В. Споживче кредитування і його вплив на фінанси домогосподарств: збірник. Київ: КНЕУ, 2019. 722 с.
2. Добрик Л. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 8. С. 369–372.
3. Гаврилко Т. О. Споживче кредитування в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського: *Економіка і управління*. 2019. Том 30(69). С. 110–115.
4. Алескерова Ю. В., Дзюбенко А. Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Одеса. 2018. № 27(2). С. 87–92.
5. Кучер Н.О., Юрчишина Л.В. Теоретичні основи та оцінка споживчого кредитування в банках України. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. №14. т.2. С.226-231.
6. Моташко Т.П., Перхайло С.П. Банківське споживче кредитування в Україні в умовах війни: сучасні тренди та ризики контрагентів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №6. С. 176-185.

УДК 330.3

Петрик Анастасія

студентка групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Тимошик Наталія

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Anastasiia Petryk

Student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Nataliia Tymoshyk

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

FINANCIAL LEASING AS AN EFFECTIVE FORM OF SMALL BUSINESS SUPPORT

Розвиток економіки України та її інтеграція до таких міжнародних організацій, як Світова організація торгівлі (СОТ), Європейський Союз (ЄС) і НАТО, висуває вкрай важливе питання про конкурентоспроможність національної промисловості, сільського господарства і підприємницького сектору. Ця проблема набуває особливої значущості в умовах фінансової кризи, коли фінансування процесу оновлення основних засобів фактично зупинилося через недостатній прибуток підприємств та значне зниження обсягів виробництва, а зношеність основних фондів досягає критичного рівня в 75%.

Питання залучення інвестиційних ресурсів кожне підприємство вирішує по-своєму. Зазвичай, звертаються до кредитування чи оренди основних засобів. Проте, у ситуації світової фінансової кризи, коли доступ до таких засобів майже відсутній, вільні кошти стають дефіцитом, а надавати кредити під заставу майна банкам стає не вигідно, тим паче на тлі масового неповернення кредитів, починається пошук альтернативних варіантів інвестування. Світова практика доводить, що саме лізингові операції є найбільш доцільним і мобільним методом фінансування, а отже можуть сприяти збереженню ліквідності більшості підприємств, а також їхньому подальшому розвитку. Саме тому лізингові операції розглядаються як новий вид фінансування. Цьому сприяють загальні тенденції економічного розвитку та вигоди, що притаманні лізингу, зокрема:

– зменшений обсяг ліквідних засобів у зв'язку із труднощами, що постійно виникають на грошовому ринку;

- підвищення конкуренції, що потребує оптимізації інвестицій, які надають можливість суттєво розширити ринок збуту за рахунок залучення до господарського обігу малих і середніх фірм;
- підтримка розвитку лізингових операцій з боку державних органів влади і фінансових ділових осередків у цілому, що стимулює зростання інвестиційної діяльності;
- загальне збереження ліквідності підприємств;
- створення міцної основи для здійснення розрахунків, що надає балансові переваги та страхові вигоди.

Всі вищевикладені аргументи свідчать про те, що лізингова діяльність є, по суті, пільговою галуззю інвестиційної діяльності. Досвід іноземних країн підтверджує цю точку зору [2].

Для України розвиток лізингу є особливо актуальним з огляду на такі обставини.

По-перше, українська економіка характеризується високим ступенем зношеності основних фондів, яка в цілому по національному господарству країни складає 49,3%, в тому числі за основними видами економічної діяльності: промисловість - 58,3%, сільське господарство – 51,1%, транспорт і зв'язок – 49,9%, будівництво – 48,5%. Загальний обсяг інвестицій, необхідних для відновлення вартості основних засобів в Україні, оцінюється експертами в сумі близько 562,6 млрд. грн. Проте, за попередній рік освоєно лише 82,5 млрд. грн. – це приблизно 15% від необхідного рівня. При цьому підприємства змушені фінансувати інвестиції переважно із власних коштів, оскільки кредити банків, кошти інститутів спільного інвестування та інші джерела зовнішнього фінансування складають порівняно невеликий відсоток від загального обсягу капітальних вкладень в економіці.

По-друге, в країні є недостатньо розвинутим сектор малих та середніх підприємств, насамперед через ускладнений доступ до фінансування. Активне впровадження лізингових операцій сприятиме оновленню основних фондів завдяки збільшенню доступу підприємств до зовнішніх джерел фінансування інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу завдяки більшій доступності лізингових операцій порівняно з іншими інструментами запозичень. Окрім того, розвиток лізингу стимулюватиме підвищення ефективності кредитної політики банків у результаті створення конкурентного середовища між джерелами фінансування та розвиток організованого вторинного ринку багатьох видів техніки [3].

До пріоритетних напрямів використання лізингу в Україні можна віднести такі галузі та сфери економіки:

- високотехнологічні наукомісткі галузі: літако- і машинобудування, порошкова металургія, кераміка, електрозварювальне виробництво; енергозберігаючі технології, нафтогазовий комплекс, агропромисловий комплекс;
- видобувні та металургійні галузі, кольорові метали, уран, вугілля, сталь і прокат;
- виробництво товарів народного споживання;
- малий та середній бізнес.

Не зважаючи на цілий ряд перешкод на шляху здійснення лізингових операцій, в силу тих чи інших обставин, в Україні уже на сьогодні існують його переваги порівняно з іншими джерелами фінансування. Зокрема, для лізингоотримувача:

- більш прості схеми забезпечення виконання зобов'язань, оскільки майно, яке передається у лізинг, є водночас і заставою – з цієї причини лізингодавці менш вимогливі до попередньої кредитної історії лізингоодержувача; це дозволяє новоствореним та малим підприємствам отримувати лізингове фінансування легше, ніж банківські кредити;
- лізинг не обмежує можливості підприємства в отриманні кредитів, оскільки не вноситься до кредитної історії;
- лізинг є однією з найбільш доступних форм довгострокового фінансування для отримання техніки.

Лізингодавці звичайно спеціалізуються на певних видах обладнання, а це дозволяє їм залучати кредити від виробників обладнання або мати доступ до іноземних ринків капіталу, беручи на себе частину кредитного ризику при наданні лізингового майна;

- гнучкість платежів – платежі за договором лізингу можна побудувати у відповідності до очікуваного грошового потоку лізингоотримувача. Для лізингодавця:
- менші ризики порівняно із кредитами, оскільки майно, що є предметом лізингу, одночасно виступає забезпеченням виконання зобов'язань за договором, а позичені кошти лізингоодержувачі використовують за цільовим призначенням;
- менш жорстке регулювання та сприятливий податковий режим (зокрема, в багатьох країнах при операціях лізингу застосовують прискорену амортизацію, яка зменшує базу оподаткування) [4].

Розвиток лізингу позитивно впливає на економіку, оскільки він є ключовим джерелом стимулювання інвестиційної активності. Лізинг підвищує банківську діяльність, перенаправляючи фокус з ринку цінних паперів на інвестиційний сектор. За даними Міжнародної фінансової корпорації, 70% лізингових компаній є дочірніми підрозділами банків. Крім того, лізинг може суттєво сприяти загальному економічному розвитку: він відкриває нові ринки збуту для виробників лізингових продуктів, надає можливість лізингодавцям та посередникам організовувати свою діяльність, а лізингоотримувачам — розвивати власний бізнес.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 04.02.2021 № 1201-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201>.
2. Петрашевська А. Д., Колонтай С. М. Характеристика видів лізингу, їх переваги та недоліки. Вісник ХНТУ. № 2(85). 2023 р. С. 221-227. URL: <http://surl.li/ruaawq>
3. Тимошик Н.С. Загальний стан та пріоритетні напрями розвитку фінансового сектору України в умовах війни. Modern science: challenges of today: Collective monograph, 2023. С. 89-123 URL: <http://surl.li/xyvgvy>
4. Чкан І.О. Стан та проблеми розвитку фінансового лізингу в Україні. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2 (22). Т. 4. С. 336–342. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/1732/1/915.pdf> (дата звернення 15.05.2024).
5. Romanchukievych, V., Khymych, I., Prymostka, A., Novikova, L., Arkhireisk, N., & Kobushko, I. (2023). The assessment model of the financial sustainability of the fund for financing leasing operations. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 3 (50). PP. 151-163. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4085>.

УДК 330.322

Письменний Віталій

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Голойда Олександр

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Vitalii Pysmennyi

Doctor of Sciences (Economics), Docent

Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Oleksandr Holoida

Student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

РИЗИКИ ІНВЕСТИВАННЯ В ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

RISKS OF INVESTMENT IN INNOVATION IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Інновації є рушійною силою економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності, оскільки дозволяють створювати нові технології, продукти та послуги. Впровадження інновацій підвищує ефективність виробництва, знижує витрати і поліпшує якість продукції, що дозволяє компаніям не лише зберігати, а й зміцнювати свої позиції на внутрішньому та міжнародному ринку. У глобалізованому світі інновації відкривають нові можливості для розвитку високотехнологічних галузей, створюючи передумови для структурних змін в економіці.

Однак інвестування у новітні технології супроводжується високим рівнем ризику, що пов'язано з непередбачуваністю ринкових умов, технічною складністю проєктів, швидкими змінами технологічного середовища та необхідністю значних капіталовкладень. Також ризики можуть посилюватись нестабільною ситуацією в державі, що впливає на доступність фінансування та загальну привабливість інвестиційного середовища. Тому інвестори повинні оцінювати потенційні загрози та використовувати диверсифіковані стратегії.

В Україні лише за найскромнішими оцінками інвестиційний потенціал інноваційних технологій становить 11 мільярдів доларів США [1]. Однак сучасна економічна реальність, обтяжена війною, створює унікальні ризики для інвесторів і компаній, які прагнуть впроваджувати інноваційні проєкти (табл. 1). В умовах воєнного стану зростає невизначеність щодо майбутнього економічного розвитку, що впливає на стабільність ринків та доступність капіталу. Багато суб'єктів змушені адаптувати свої стратегії до змінюваних умов, що зокрема включає перебої в постачаннях, ризики втрати активів через бойові дії та обмежену спроможність до інвестицій через зміни в політичному середовищі.

Основні види ризиків інвестування в інновації в умовах воєнного стану*

Категорія ризиків	Види ризиків
Ринковий ризик	Невизначеність економічного розвитку та коливання ринків під впливом зовнішніх факторів, волатильність цін на товари та послуги, що впливає на вартість активів і стабільність доходів
Технологічний ризик	Висока технічна складність інноваційних проектів, швидкі зміни технологічного середовища, що можуть призводити до втрати актуальності впроваджених технологій
Політичний ризик	Нестабільна політична ситуація, що включає зміни у державній політиці
Фінансовий ризик	Обмежений доступ до кредитів і зовнішнього фінансування через високі процентні ставки та знижену інвестиційну привабливість країни, значні капіталовкладення, необхідні для розробки і впровадження інновацій
Операційний ризик	Перебої в операційних процесах через бойові дії або пошкодження інфраструктури, втрата активів через дії військового характеру
Ризик безпеки	Необхідність адаптації бізнес-процесів до умов безпеки, що можуть знижувати ефективність та збільшувати витрати на забезпечення безпеки
Ризик ланцюгів постачання	Перебої у постачанні сировини та комплектуючих через обмеження транспорту та логістики, потреба в адаптації ланцюгів постачання
Ризик втрати конкурентоспроможності	Зростаюча конкуренція з боку компаній, що мають більш стабільне економічне середовище, залежність від людських ресурсів, що можуть бути обмежені через мобілізацію або міграцію населення

*Примітка: розробка авторів

В умовах воєнного стану взаємодія різних типів ризиків створює синергійний ефект, що значно ускладнює процес прогнозування та прийняття ефективних управлінських рішень. Поєднання політичних, економічних, фінансових, технологічних, безпекових і соціальних ризиків може призвести до непередбачуваних наслідків, оскільки зміни в одній сфері викликають ланцюгові реакції в інших. Це знижує точність традиційних методів оцінки ризиків і вимагає застосування більш гнучких підходів для розробки стратегій управління в умовах невизначеності, породжених російсько-українською війною.

Одним із ключових аспектів є необхідність адаптації до нових реалій безпеки та регуляторних змін, які можуть призвести до перебоїв в операційних процесах і зменшення інвестиційної привабливості. Для компаній важливо не лише забезпечити безперервність бізнесу, а й знайти способи залучення капіталу в умовах обмеженого доступу до кредитів. Водночас, війна створює і нові можливості для впровадження інноваційних технологій, зокрема в сферах, які забезпечують безпеку, відновлення інфраструктури, енергоефективності тощо.

Це вимагає гнучких підходів до управління ризиками та стратегічного планування для забезпечення стійкості в умовах воєнного часу, зокрема через застосування інноваційних моделей фінансування, диверсифікацію джерел доходів і розвитку нових бізнес-моделей. Одним з важливих аспектів є розробка антикризових стратегій, що включають готовність до швидкої адаптації до зовнішніх умов, зокрема до непередбачених змін в економічному, політичному та соціальному середовищі. Важливими інструментами в цьому контексті є сценарний аналіз, розробка кризових планів й удосконалення управлінських механізмів.

Комплексне управління ризиками повинно охоплювати як макроекономічні, так і мікроекономічні аспекти, в тому числі прогнозування можливих кризових сценаріїв, аналіз волатильності ринку та здатність швидко реагувати на зміни в попиті і пропозиції. Особливу увагу варто приділити технологічним інноваціям, які здатні забезпечити більш ефективну автоматизацію виробничих процесів, знижуючи залежність від людського ресурсу та підвищуючи безпеку операцій. Впровадження таких технологій дозволяє зменшити операційні витрати і покращити точність прогнозів.

Враховуючи виклики, з якими стикаються компанії в умовах російсько-української війни, важливо розвивати гнучкі стратегії управління ланцюгами постачання, запроваджувати новітні технології для оптимізації витрат і ресурсів, активно співпрацювати з міжнародними партнерами для розширення доступу до нових ринків та інвестицій. Успіх у таких умовах вимагає не лише інноваційних підходів до бізнесу, а й здатності швидко адаптуватися до змін, підтримуючи баланс між ризиком і можливістю довгострокової стійкості.

Перелік використаних джерел:

1. Нечипорук, О. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни. Економіка та суспільство. 2023. №54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-6>

Письменний Віталій
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Долик Ірина
студентка групи ПФМ-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Pysmennyi
Doctor of Sciences (Economics), Docent
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Iryna Dolyk
Student of the group PFm-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ НАРАХУВАННЯ І СПЛАТИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

PROBLEMS OF THE EXCISE TAX CALCULATION AND PAYMENT MECHANISM AND SOLUTION WAYS

Акцизний податок є одним з найважливіших джерел бюджетних доходів, що дає змогу фінансувати соціальні програми, інфраструктурні проекти, оборонні видатки тощо. Однак сучасні виклики, зокрема зростання рівня ухилення від оподаткування і функціонування тіньового ринку, вимагають модернізації податкових процесів і більш жорсткого податкового контролю. Поліпшення механізму нарахування і сплати акцизного податку сприятиме підвищенню прозорості та справедливості системи акцизного оподаткування, допоможе зменшити соціальні й економічні наслідки нелегальної торгівлі підакцизними товарами, покращити рівень довіри до держави.

Товари, що виробляються або імпортуються на територію України та підлягають акцизному оподаткуванню, передбачають специфічні особливості обчислення акцизного податку. Основним принципом є те, що сума акцизного податку визначається платником самостійно, базуючись на об'єкті оподаткування та податковій ставці. Законодавством встановлено, що сплата повинна відбутися протягом 10 календарних днів після останнього дня строку подання декларації, тобто до 30 числа наступного місяця [1]. Такий підхід до нарахування і сплати дозволяє забезпечити контрольованість й передбачуваність бюджетних надходжень.

При ввезенні підакцизних товарів на митну територію України процедура сплати акцизного податку відбувається за інших умов: платники зобов'язані його сплатити до або в день подання митної декларації [1]. Хоча ця вимога має на меті мінімізувати ризики ухилення від оподаткування і сприяти прозорості митних операцій, платники податків можуть стикатися з викликами через обмеженість часу для виконання цих зобов'язань. Це також створює додатковий фінансовий тиск на бізнес, особливо для малих підприємств, які не завжди мають достатні оборотні кошти. Іншою проблемою є труднощі, пов'язані з митним оформленням і швидкістю обробки документів.

Оптимізація механізму нарахування та сплати акцизного податку є необхідною умовою для підвищення ефективності системи акцизного оподаткування, що відповідає загальносвітовим тенденціям. Інтеграція сучасних технологій для автоматизації податкових процесів може значно спростити адміністративні процедури для всіх суб'єктів податкових відносин. Важливо також покращити інформаційно-роз'яснювальну роботу з метою покращення рівня податкової грамотності та попередження помилок при розрахунках. Це дасть змогу забезпечити стабільне наповнення бюджету й зменшити ризики ухилення від оподаткування.

Чинна система нарахування акцизного податку в Україні передбачає використання двох типів ставок. Адвалорна ставка, що становить 12%, базується на вартості товарів без урахування ПДВ, тоді як специфічна ставка, яка складає 40%, розраховується з одиниці товару. Розрахунок суми податкових зобов'язань за адвалорною ставкою може стимулювати виробників й імпортерів занижувати ціни для зменшення розміру податку. Це створює умови для недоотримання бюджетом значних сум надходжень. З іншого боку, застосування специфічної ставки є більш передбачуваним, але не враховує змін вартості товару, що може призводити до зменшення реальної вартості податкових надходжень в умовах інфляції.

Для вдосконалення системи акцизного оподаткування пропонується переглянути адвалорні ставки та методику їх обчислення. Наприклад, можна встановити чіткі обмеження на зміну максимальних роздрібних цін підакцизних товарів і посилити контроль за їх дотриманням. Водночас специфічні ставки мають бути

адаптовані з урахуванням інфляційних змін, щоб уникнути втрати реальної вартості податкових надходжень. Важливим також є розробка інструментів для регулярного аналізу ефективності ставок та їх впливу на ринок. Це дозволить своєчасно коригувати політику оподаткування, мінімізуючи негативні наслідки для бюджету та споживачів.

Контроль за нарахуванням і сплатою акцизного податку є ключовим елементом функціонування системи акцизного оподаткування. Однак чинна практика має низку недоліків, які впливають на ефективність контролю та управління процесами оподаткування. Однією з проблем є недостатня взаємодія між податковими й митними органами, що може призводити до затримок у передачі інформації та дублювання функцій. Відсутність уніфікованої системи обміну даними створює простір для можливих порушень і зловживань. Це збільшує адміністративні витрати на забезпечення належного нагляду за сплатою акцизного податку.

Крім того, існують проблеми, пов'язані з недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів у податкових і митних органах, що впливає на якість проведених податкових перевірок та контрольних заходів. Основний акцент щодо підвищення збираності акцизного податку необхідно зробити саме на якісному зростанні кадрового забезпечення податкового апарату держави [2, с. 81]. Недостатнє фінансування й обмежені ресурси, виділені на навчання та підвищення кваліфікації співробітників, призводять до зниження ефективності податкового контролю. Це особливо важливо й актуально в контексті надмірного зростання кількості складних схем ухилення від оподаткування.

В умовах розвитку цифрової економіки та необхідності посилення ефективності управління податковими процесами вагомим кроком є цифровізація адміністрування акцизного податку. Запровадження сучасних технологій дозволяє значно підвищити прозорість, знизити рівень ухилення від оподаткування, мінімізувати людський фактор, який може вплинути на помилки й корупційні ризики. Ефективна цифровізація передбачає створення якісних інтегрованих електронних систем, що забезпечують автоматичний збір, обробку й аналіз даних у режимі реального часу. Це дасть змогу оптимізувати облік і контроль за виробництвом, транспортуванням та реалізацією підакцизних товарів.

Перелік використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Письменний В. Податкові органи держави в системі управління оподаткуванням. Світ фінансів. 2005. Вип. 3–4. С. 75–86.

СЕКЦІЯ 5
ІННОВАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ БІРЖОВІЙ СФЕРІ
ТА БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 336.717

Письменний Віталій

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Романюк Марія

студентка групи ПФМ-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Pysmennyi

Doctor of Sciences (Economics), Docent
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Maria Romanjuk

Student of the group PFM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КРЕДИТНИЙ РИЗИК БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

FACTORS AFFECTING THE BANK'S CREDIT RISK

Кредитний ризик є одним з ключових аспектів у функціонуванні банківської установи. У сучасних умовах динамічних змін у банківській системі управління цим ризиком набуває особливого значення. Неправильна оцінка кредитоспроможності позичальників, недостатній моніторинг за ризиковими активами й невчасна реакція на зміни в економічному середовищі можуть мати суттєві наслідки. Тому визначення й аналіз чинників, що впливають на кредитний ризик, є необхідною умовою фінансової стійкості та прибутковості банківської установи.

Кредитний ризик визначається як ймовірність часткової або повної втрати виданих банком кредитів разом з відсотками за їх використання. Виникнення цього ризику зумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Перші включають макроекономічну ситуацію, кон'юнктуру галузі, природні катаклізми та інші форс-мажорні обставини. Другі стосуються якості управлінських рішень банківської установи, методів оцінки кредитоспроможності та застосовуваних стратегій ризик-менеджменту. Окремо можна виділити чинники, пов'язані з позичальником, як-от фінансовий стан, особисті якості тощо (табл. 1).

Характеристика чинників впливу на кредитний ризик банківської установи*

Група	Види	Характеристика
Зовнішні чинники	Макроекономічна ситуація	- Економічний цикл - Інфляція - Безробіття
	Кон'юнктура галузі	- Стан галузі, в якій працює позичальник - Конкуренція - Технологічні зміни
	Природні катаклізми та інші форс-мажорні обставини	- Пожежі, повені, землетруси - Пандемії - Війна
Внутрішні чинники банку	Якість управління ризиками	- Ефективність систем моніторингу та контролю - Досвід персоналу
	Кредитна політика банку	- Стратегія кредитування - Ліміти кредитування
	Системи оцінки кредитоспроможності	- Методи оцінки - Моделі прогнозування
	Інформаційні системи та сучасні технології	- Якість бази даних - Швидкість обробки інформації - Використання методів аналізу великих даних, алгоритмів машинного навчання тощо
Чинники, пов'язані з позичальником	Фінансовий стан позичальника	- Ліквідність - Прибутковість - Заборгованість
	Бізнес-модель позичальника	- Стабільність бізнесу - Конкурентоспроможність
	Особисті якості позичальника	- Репутація - Досвід - Мотивація - Рівень фінансової грамотності

*Примітка: розробка авторів

Негативний вплив цих чинників може призвести до значних фінансових втрат, зокрема зниження ліквідності, що ускладнює виконання банківською установою своїх зобов'язань перед вкладниками й іншими кредиторами. Подібні труднощі можуть призвести до втрати конкурентних позицій на ринку та зниження довіри з боку інвесторів і партнерів. Накопичення проблемних кредитів і підвищений рівень ризикових активів вимагають перегляду банківської стратегії та посилення внутрішнього контролю з метою мінімізації потенційних збитків.

До зовнішніх чинників впливу на кредитний ризик банківської установи належать макроекономічна ситуація, що визначається фазою економічного циклу (періоди підйому чи спаду), рівнем інфляції, безробіття тощо. Ці чинники характеризують загальні економічні умови, в яких функціонують суб'єкти кредитних відносин, безпосередньо впливаючи на платоспроможність позичальників. Стабільність економічного середовища є вирішальним аспектом для ефективного управління ризиками, оскільки негативні зміни можуть значно підвищити ймовірність дефолтів за кредитними зобов'язаннями.

Оцінюючи кредитний ризик, важливо враховувати не тільки загальноекономічні чинники, а й специфіку галузі, в якій працює позичальник. Кон'юнктура галузі, рівень конкуренції та швидкість технологічних змін суттєво впливають на фінансову стійкість позичальника і, відповідно, на його здатність своєчасно та в повному обсязі повернути кредит. Зокрема, спад у галузі, посилення конкуренції або швидке застарівання технологій можуть призвести до зниження прибутковості та збільшення ймовірності неповернення кредиту.

Для ефективного управління кредитним ризиком банківська установа повинна враховувати широкий спектр чинників, включаючи природні катаклізми та форс-мажорні обставини. Пожежі, повені, землетруси, пандемії та війни можуть спричинити значні фінансові втрати та негативно вплинути на стабільність банківської системи. Тому розробка ефективних стратегій управління ризиками є одним з ключових завдань для банківського сектору. Важливо також забезпечити адаптивність цих стратегій, аби вони могли оперативно реагувати на непередбачувані зміни в зовнішньому середовищі та мінімізувати втрати.

Одним з ключових внутрішніх чинників, що впливають на кредитний ризик, є якість управління ризиками. Ефективність систем моніторингу та контролю, досвідченість персоналу, наявність чітких внутрішніх регламентів та процедур – все це визначає рівень готовності банківської установи до виявлення та нейтралізації потенційних загроз. Важливу роль відіграє також культура ризик-менеджменту, яка формується на всіх рівнях організації та впливає на прийняття рішень щодо надання або ненадання кредиту в умовах мінливого ринкового середовища.

Кредитна політика банківської установи, що включає стратегію кредитування, ліміти кредитування та системи оцінки кредитоспроможності, має прямий вплив на структуру кредитного портфеля та рівень кредитного ризику. В сучасних умовах суб'єкти кредитування активно застосовують найрізноманітніші методи оцінки кредитоспроможності, зокрема скорингові моделі, аналіз фінансової звітності та використання альтернативних даних. Важливість якості цих моделей та їх адаптації до змінливих ринкових умов є критичною для ухвалення обґрунтованих кредитних рішень.

Розвиток інформаційних технологій значно розширює можливості управління кредитним ризиком. Сьогодні кожна банківська установа, яка хоче бути конкурентоспроможною, повинна активно використовувати методи аналізу великих даних, алгоритми машинного навчання та інші інноваційні інструменти для більш точного прогнозування поведінки позичальників й ідентифікації ознак потенційних фінансових проблем. З огляду на це, інвестування в сучасні технології та інфраструктуру стає необхідною умовою для її розвитку в банківському секторі.

Оцінка кредитного ризику значною мірою залежить від чинників, пов'язаних з позичальником, які впливають на його здатність повернути кредит. Серед основних – ліквідність, прибутковість та рівень заборгованості, які визначають стабільність фінансових потоків. Також важливою є стабільність бізнесу, конкурентоспроможність на ринку, особисті якості (репутація, досвід, мотивація) та рівень фінансової освіченості, позаяк фінансово грамотні позичальники краще захищені від фінансових ризиків і відповідально ставляться до управління своїми фінансами [1, с. 7].

Таким чином, дослідження підтвердило, що кредитний ризик є багатовимірним явищем, яке залежить від широкого спектра чинників. Їх розуміння дозволяє банківській установі виробити ефективні стратегії управління кредитними ризиками, що включає розробку моделей оцінки кредитоспроможності, формування резервів під можливі втрати та формування планів відновлення у разі виникнення проблем. На практиці це означає, що вона зможе приймати більш обґрунтовані рішення щодо кредитування та мінімізувати потенційні збитки.

Перелік використаних джерел:

1. Кізима Т. О., Письменний В. В., Коваль С. Л., Карпишин Н. І. та ін. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб. / за ред. д. е. н., професора Кізими Т. О. Тернопіль: Осадця Ю. В., 2017. 200 с.

Черкашин Інна
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Гапон Вадим
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Inna Cherkashyn
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Vadym Hapon
Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВІЙ АНАЛІТИЦІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FINANCIAL ANALYSIS: PROS AND CONS

Кілька років тому мало кому було відоме поняття «штучний інтелект» (ШІ), а сьогодні практично кожен використовує його у повсякденному житті: від електронної пошти й соціальних мереж до голосових помічників та автоматизації фінансів.

Застосування штучного інтелекту у фінансовій сфері відкриває нові горизонти для покращення аналітичних процесів, якості та швидкості ухвалення рішень. У контексті фінансової аналітики, штучний інтелект містить кілька ключових концепцій, які радикально трансформують способи збору та інтерпретації даних, а саме: машинне навчання, обробку великих даних та автоматизацію процесів, кожна з яких відіграє вирішальну роль у покращенні точності, швидкості й ефективності ведення фінансової аналітики. Безумовною перевагою застосування штучного інтелекту є здатність швидко і точно обробляти величезні обсяги даних, ніж це можливо при традиційних підходах. Окрім того, ШІ виявляє складні закономірності та тенденції, допомагає в автоматизації повсякденних задач, які можуть залишитися непоміченими людиною, а використання машинного навчання та алгоритмів дозволяє прогнозувати ринкові тенденції, генерувати ідеї щодо підвищення прибутковості підприємства, підвищувати ефективність управління ризиками та розробляти альтернативи для оптимізації бізнес-портфелів.

Таким чином, можемо виділити наступні основні переваги використання штучного інтелекту:

- підвищення ефективності операційної діяльності та автоматизація [1] (ШІ має вирішальне значення для підвищення операційної ефективності за рахунок автоматизації, що призводить до значного підвищення загальної продуктивності, оптимізації робочих процесів і поліпшенню розподілу ресурсів в організаціях);
- обробка великих масивів інформації (сучасний бізнес працює в середовищі зі змінною інформацією, а завдяки складним алгоритмам і моделям машинного навчання ШІ може швидко аналізувати величезні масиви даних, виявляти певні закономірності та тенденції й отримувати значущі висновки. Це надає організаціям цінну інформацію, сприяє стратегічному плануванню та покращує загальну бізнес-аналітику);
- генерування ідей (ШІ є каталізатором інновацій та творчості в різних галузях);
- скорочення витрат і оптимізація ресурсів (завдяки автоматизації процесів бізнес може знизити витрати на робочу силу, пов'язані з виконанням рутинних завдань, мінімізувати втрати і досягнути кращих фінансових результатів завдяки підвищенню операційної ефективності та оптимізації розподілу ресурсів);
- посилення безпеки та виявлення шахрайства (у сфері кібербезпеки ШІ є потужним союзником у виявленні потенційних загроз і реагуванні на них. Системи безпеки на основі ШІ використовують алгоритми

машинного навчання для аналізу шаблонів транзакцій, виявлення аномалій чи порушень та реагування на інциденти безпеки в режимі реального часу. Такий продуктивний підхід до кібербезпеки підвищує загальну стійкість бізнесу до кіберзагроз, захищаючи компанії та їхніх користувачів від потенційних фінансових ризиків).

У свою чергу, слід зазначити й деякі недоліки використання штучного інтелекту:

- високі початкові витрати (інтеграція ШІ у фінансові операції вимагає значних початкових інвестицій, пов'язаних, у першу чергу, з придбанням передових технологій, розвитком надійної інфраструктури та наймом кваліфікованих фахівців, здатних розробляти, впроваджувати та обслуговувати системи штучного інтелекту);

- втрата робочих місць і проблеми з працевлаштуванням (можливості ШІ знижують необхідність втручання людини, що призводить до втрати робочих місць, а завдання, які є рутинними і легко автоматизуються, можуть призвести до зменшення шансів щодо працевлаштування на певні посади);

- «відсутність емоцій» (нездатність машин створити зв'язок, який формує команду; відсутність глибокого розуміння людського контексту має вирішальне значення для ефективного прийняття рішень в певних ситуаціях [2]).

Отже, можемо зробити висновок, що ШІ – це технологія, яка швидко розвивається, намагаючись імітувати людський інтелект за допомогою машин, дозволяючи їм виконувати широкий спектр завдань, від найпростіших до складних. Як і кожна інновація, він має певні переваги та недоліки, а впровадження неминуче впливає на різні аспекти нашого життя та змінює звичні підходи до роботи, навчання й спілкування. З одного боку, штучний інтелект відкриває нові можливості для розвитку технологій і суспільства загалом, а з іншого – ставить перед нами етичні, соціальні та економічні виклики, які потребують обережного та усвідомленого підходу. Зрештою, успішне майбутнє штучного інтелекту залежатиме від того, наскільки відповідально ми навчимося використовувати його можливості, зберігаючи баланс між технологічним прогресом і людськими цінностями.

Перелік використаних джерел:

1. Штучний інтелект у фінансовій аналітиці: революція у прийнятті рішень. URL: <https://ukr.visotsky.com/knowledges/shtuchniy-intelekt-u-finansoviy-analititsi-revolutsiya-u-priynyatti-rishen> (дата звернення: 07.11.2024)

2. Штучний інтелект. Частина 1 - Переваги та недоліки використання ШІ. URL: <https://ardenis.com.ua/blog/shtuchnyj-intelekt-shi-perevagy-ta-nedoliky-chastyna-1/> (дата звернення: 07.11.2024)

СЕКЦІЯ 6
СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ – КАТАЛІЗАТОР ЧИ
СТРИМУВАЧ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ?

УДК 368.03

Гнатюк Лідія
студентка групи ПФз-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Тимошик Наталія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Lidiia Hnatiuk
Student of the group PFz-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Nataliia Tymoshyk
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

INNOVATIVE MECHANISMS OF FINANCIAL MANAGEMENT IN INSURANCE COMPANIES

Інноваційні механізми фінансового управління відіграють ключову роль у розвитку страхової галузі, особливо в умовах економічної та соціально-політичної нестабільності, яка спостерігається в Україні. Враховуючи поточну ситуацію в країні, важливим аспектом є забезпечення платоспроможності страховиків та оптимізація їхніх бізнес-процесів. Інновації в цій сфері мають на меті не тільки покращення фінансової стійкості компаній, але й адаптацію їхніх послуг до нових потреб клієнтів.

Впровадження нових технологій та удосконалення існуючих фінансових механізмів допомагають підвищити ефективність роботи страхових компаній і знижувати витрати на надання послуг. У зв'язку з новими викликами на ринку, інноваційні підходи до фінансового управління стають необхідністю для збереження конкурентоспроможності та стабільності підприємств. Зокрема, це включає розширення каналів дистрибуції страхових продуктів і підвищення рівня їхньої відповідності потребам споживачів.

У даному контексті важливим є дослідження і впровадження інноваційних фінансових механізмів, які допоможуть страховим компаніям адаптуватися до змінюваного середовища і забезпечити свою довгострокову стабільність.

З початком широкомасштабної агресії в Україні, страховий ринок країни опинився в складній ситуації, коли до традиційних ризиків, властивих страховій діяльності, додалися нові загрози, що ставлять під сумнів безпеку національного страхового сектору. Серед цих ризиків можна виокремити неповне або спотворене представлення фінансового стану страхових компаній, втрату майна, невиконання вимог щодо платоспроможності, а також ризик невиконання зобов'язань за договорами, особливо в зонах бойових дій.

Враховуючи зазначені фактори, а також негативний вплив військових дій на економіку країни, стає критично важливим застосування ефективного фінансового управління та стратегічного планування в діяльності страхових компаній, в тому числі і ПрАТ СК «ПЗУ України», що дозволяє трансформувати стратегічні цілі в конкретні дії.

В умовах воєнного конфлікту в Україні процес фінансового управління страховою компанією повинен включати кілька ключових елементів [1]:

- 1) бюджетування, яке передбачає прогнозування доходів і витрат для забезпечення ефективного фінансового управління страховою компанією, включаючи основні статті бюджету, такі як доходи, витрати, інвестиції та рух грошових коштів;
- 2) попередній розподіл ресурсів, що включає визначення необхідних фінансових ресурсів для досягнення стратегічних цілей, зокрема управління капіталом, ліквідністю та оптимізацією балансу;
- 3) оцінку ризиків, що охоплює валютні, кредитні, процентні та ринкові ризики, з подальшою розробкою методів їх мінімізації.

Для вирішення проблем, пов'язаних зі зниженням прибутковості та підвищенням ефективності фінансового управління у зазначеній страховій компанії, надзвичайно важливим є впровадження інноваційних механізмів фінансового управління в ПрАТ СК «ПЗУ України». Ці механізми можна систематизувати та представити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика інноваційних механізмів фінансового управління, які можуть бути використанні в діяльності
ПрАТ СК «ПЗУ України»

Механізм	Характеристика	Очікуваний результат
Впровадження web-програми надання страхових послуг	Створення онлайн-платформи для зручного оформлення та обслуговування страхових продуктів клієнтами.	Збільшення доступності послуг, зниження витрат на обробку запитів клієнтів.
Чат-бот	Автоматизація процесу взаємодії з клієнтами через чат-бота, що відповідає на стандартні питання та приймає заявки.	Зниження навантаження на контакт-центр, підвищення швидкості обслуговування.
Створення інформаційного відділу	Формування окремого відділу для збору, аналізу та обробки інформації, що стосується фінансових і управлінських аспектів діяльності компанії.	Покращення контролю за фінансовими потоками та прийняття обґрунтованих рішень.
Регламентация інформаційного забезпечення	Розробка стандартів для ефективного збору та обробки даних, створення політики доступу до важливої інформації.	Підвищення точності та достовірності даних, безпека інформаційних ресурсів.
Удосконалення інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку	Впровадження сучасних програмних засобів для автоматизації бухгалтерських операцій та інтеграції з іншими системами.	Покращення точності фінансових звітів, зниження кількості помилок у обліку.
Вдосконалення єдиного сховища даних	Оновлення та інтеграція всіх даних компанії в єдину базу для зручного доступу та аналізу інформації.	Підвищення ефективності роботи з даними, зменшення витрат часу на пошук.
Підготовка детальних інструкцій по використанню налагодженої ERP системи	Розробка чітких інструкцій для працівників компанії з використання ERP системи для забезпечення безперебійної роботи.	Збільшення ефективності внутрішніх процесів, скорочення часу на навчання персоналу.

Впровадження інноваційних механізмів фінансового управління в ПрАТ СК «ПЗУ України» є важливим етапом у підвищенні ефективності діяльності компанії. Інтеграція web-програм та чат-ботів дозволить забезпечити зручний доступ до страхових послуг, а створення інформаційного відділу та удосконалення бухгалтерського обліку підвищить точність фінансових операцій. Регламентация інформаційного забезпечення дозволяє забезпечити безпеку та достовірність даних, що є критичними для прийняття правильних управлінських рішень. Вдосконалення єдиного сховища даних сприятиме швидшому обміну інформацією та зменшенню витрат на її обробку. Запровадження ERP системи та детальних інструкцій для персоналу забезпечить ефективну автоматизацію бізнес-процесів і підвищить загальну продуктивність працівників. Всі ці інновації сприятимуть не тільки зниженню витрат, але й збільшенню прибутковості компанії, покращенню взаємодії з клієнтами та забезпеченню стабільності в умовах економічних змін.

В цілому, застосування інновацій є необхідним для подальшого розвитку та укріплення позицій ПрАТ СК «ПЗУ України» на страховому ринку.

Перелік використаних джерел:

1. Богріновцева Л.М., Ключка О.В., Заїчко І.В. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-007_2/2024-60-57 (дата звернення до ресурсу 9.11.2024 року)

СЕКЦІЯ 7
МАЙБУТНЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: РОЗУМНЕ
УПРАВЛІННЯ, РОЗУМНІ ТЕРИТОРІЇ, РОЗУМНИЙ БІЗНЕС

УДК 339

Ерстенюк Тарас

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Кутко Тарас

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Taras Ersteniuk

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Taras Kutko

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ТОРГІВЛІ ТА ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАНЬ

THE ROLE OF TECHNOLOGIES IN TRADE AND SUPPLY CHAIN

Зменшення фінансових витрат та оптимальне використання ресурсів, часу і праці на всіх етапах виробництва, транспортування та розподілу товарів і послуг є можливим за рахунок економічно ефективної торгівлі – процесу, за якого здійснюється обмін товарами та послугами таким чином, щоб забезпечити максимальну вигоду при мінімальних витратах. Основна ідея економічної ефективності полягає у досягненні найкращих результатів за мінімальних витрат, що дозволяє забезпечити високу продуктивність, прибутковість та конкурентоспроможність.

Економічно ефективна торгівля сьогодні вимагає інтеграції новітніх технологій, сталих практик і оптимізації ланцюгів постачань. В умовах глобалізації, зміни ринкових умов і розвитку цифрових технологій підвищення ефективності торгівлі стало важливим аспектом для бізнесу та держав.

Ключовими аспектами економічної ефективності є баланс попиту та пропозиції, мінімізація транзакційних витрат та раціональне використання ресурсів. Якщо в класичній економічній теорії ефективність торгівлі часто пояснювали через концепцію порівняльної переваги (коли країни спеціалізуються на виробництві товарів, для яких мають менші альтернативні витрати), то сьогодні ефективність торгівлі набуває більш складного вигляду, що включає не лише економічні фактори, але й соціальні, екологічні та технологічні.

Основним фактором економічної ефективної торгівлі є технології, які змінюють обличчя торгівлі, особливо в контексті електронної комерції та автоматизації бізнес-процесів. Зокрема, прикладом є Amazon, яка активно використовує автоматизацію та робототехніку на складах. Компанії вдалося зменшити час обробки замовлень з 60 до 15 хвилин за допомогою роботизованих систем складів, що дозволяє значно знизити витрати і підвищити ефективність обробки. В результаті, компанія скоротила витрати на робочу силу та підвищила швидкість доставки [1]. Вітчизняним прикладом є Rozetka, яка активно використовує автоматизовані склади для управління інвентарем. Використання IT-інфраструктури дозволяє оптимізувати процеси приймання, зберігання і доставки товарів, що скорочує витрати та покращує обслуговування клієнтів [2].

Автоматизація й оптимізація ланцюгів постачання є невід'ємним фактором економічно ефективної торгівлі. Автоматизація ланцюгів постачань та використання новітніх технологій дає змогу знижувати витрати на доставку та скорочувати час обробки замовлень. IBM Food Trust Blockchain – це платформа, яка використовує блокчейн для відстеження продуктів харчування, таких як кава, у ланцюзі постачання. Це дозволяє знизити витрати на повернення товарів та підвищити прозорість постачань [3]. Укрпошта активно впроваджує автоматизацію процесів обробки посилок, скорочуючи час обробки на складах і знижуючи транзакційні витрати. Інвестиції в інфраструктуру дозволили значно збільшити ефективність доставки по всій Україні [4].

Перехід до сталих практик та «зелена» торгівля є важливим аспектом економічної торгівлі. У відповідь на глобальні виклики, такі як зміни клімату та забруднення навколишнього середовища, багато компаній зосереджують свої зусилля на сталих практиках. Зокрема, «Нова Пошта» активно впроваджує «зелені»

технології у логістиці. В 2021 році запущено перший екологічно чистий вантажний транспорт на електричних вантажівках, ініціатива розвивається і в 2024 році. Це дозволяє знизити витрати на паливо та скоротити викиди CO₂ [5].

Економічно ефективна торгівля є ключовим фактором забезпечення високої продуктивності та конкурентоспроможності на сучасних ринках. Сучасні технології значно підвищують ефективність торгівлі, скорочуючи витрати та покращуючи обслуговування клієнтів. Інтеграція інновацій, таких як блокчейн у ланцюгах постачання, а також сталий розвиток та використання «зелених» технологій, стають важливими складовими економічної ефективності. В умовах глобалізації та змінюваних ринкових умовах, бізнес та держави повинні активно впроваджувати ці технології для досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат, що, в свою чергу, сприятиме економічному розвитку та збереженню навколишнього середовища.

Перелік використаних джерел:

1. Research: Warehouse and Logistics Automation Works Better with Human Partners. URL: <https://hbr.org/2024/06/research-warehouse-and-logistics-automation-works-better-with-human-partners>.
2. Автоматизація складу найбільшого інтернет-магазину України. URL: <https://kapelou.com/de/projekte/avtomatizaciya-skladu-marketplejsu>.
3. «IBM Food Trust: Blockchain for Food Supply Chain Transparency». URL: <https://www.ibm.com/products/supply-chain-intelligence-suite/food-trust>.
4. Укрпошта запустила першу автоматизовану сортувальну лінію. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua/news/57882-ukrposhta-zapustila-pershу-avtomatizovanu-sortuvalnu-liniju>.
5. «Нова пошта» обирає електромобілі: новий крок до екологічної доставки. URL: <https://startermedia.com.ua/news/companynews/2024/06/03/nova-poshta-obyraie-elektromobili-novyy-krok-do-ekolohichnoi-dostavky/>.

УДК 006.01

Зарічна Надія

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Nadiia Zarichna

PhD (Economics)

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF STANDARDISATION AND CERTIFICATION PROCESSES IN UKRAINE

Посилення євроінтеграційних процесів в Україні передбачає адаптацію та уніфікацію національного законодавства до правового простору Європейського союзу, в цих умовах виникає необхідність міжнародної стандартизації та сертифікації майже усіх товарів і послуг для збільшення товарообороту та ефективності виробництва, покращення якості продукції, розвитку та оптимізації міжнародного економічного, наукового та технічного співробітництва. Основна мета, як стандартизації так і сертифікації, полягає в інформаційному забезпеченні потенційних користувачів (споживачів) та різних контрагентів (від національного і до міжнародного рівня) щодо якісних характеристик продукції (послуг).

Однак, існують численні виклики і проблеми, пов'язані з реалізацією цієї мети. По-перше, існує проблема неоднорідності стандартів і вимог щодо якості на різних ринках та в різних країнах, що ускладнює міжнародну торгівлю та глобальну інтеграцію бізнесів. По-друге, суб'єкти господарювання повинні ефективно впроваджувати системи управління якістю, а це супроводжується високими витратами та необхідністю залучення висококваліфікованого персоналу. По-третє, сертифікація продукції зазвичай є складним і тривалим процесом, що може призвести до затримок у випуску продукції на ринок і втрати конкурентоспроможності, або ніші ринку. Тому забезпечення ефективності сучасних бізнес-процесів передбачає необхідність вирішення проблем, пов'язаних з роллю сертифікації, стандартизації та управління якістю продукції.

Стандартизація дуже тісно пов'язана із сертифікацією. Проте, процеси сертифікації не регулюються на міжнародному рівні. Відповідно, не існує міжнародних органів сертифікації, які могли б видавати міжнародні сертифікати. Процес сертифікації відбувається на рівні кожної країни національними організаціями з

акредитації. Визнання сертифікатів, виданих органом сертифікації однієї країни, в іншій країні можливо або на основі міжурядових угод, або акредитації зарубіжного органу сертифікації, або на основі двосторонніх і багатосторонніх угод між національними організаціями з акредитації про взаємне визнання як систем акредитації, так і органів сертифікації, акредитованих в цих системах [1].

В умовах посилення глобалізаційних процесів і євроінтеграційного вектору розвитку України необхідно трансформувати цільову спрямованість стандартизації та відійти від уніфікації, взаємозамінності та сумісності. Слід зосередити увагу на цільовому спрямуванні стандартизації – забезпеченні зовнішньої та внутрішньої торгівлі і безпеки життєдіяльності як окремих суб'єктів, так і національної економіки і соціуму вцілому. Використання інструментів європейської стандартизації і сертифікації в Україні є дієвим механізмом консолідації країни на європейський ринок.

Перелік використаних джерел:

1. Міжнародна стандартизація сертифікації URL: <http://nvppoint.com/uk/mizhnarodna-standartizatsiya-ta-sertifikatsiya/> (дата звернення 10.11.2024 р.)

УДК 331.4

Столярчук Богдана

студентка 4 курсу

Науковий керівник: Іванченко Анатолій

к.е.н., докторант

Національний університет водного господарства і природокористування

м. Рівне, Україна

Bohdana Stoliarchuk

4th year Student

Scientific supervisor: Anatoliy Ivanchenko

PhD

The National University of Water and Environmental Engineering

Rivne, Ukraine

ЗБІЛЬШЕННЯ ПРОДАЖІВ У МАГАЗИНІ ОДЯГУ ЗА РАХУНОК ПОКРАЩЕННЯ ОСВІТЛЕНOSTІ

INCREASE IN CLOTHING STORE SALES DUE TO IMPROVED LIGHTING

Освітлення – це процес створення видимості об'єктів за допомогою природного або штучного світла. Це не лише ключовий елемент декору та дизайну торгового приміщення, а й фактор, що істотно впливає на комфорт покупців і, прийняття рішення щодо покупки, а відповідно та збільшення продажів [1].

Система освітлення у магазинах відіграє ключову роль у створенні затишної атмосфери, забезпеченні комфорту відвідувачів та підтримці безпеки. Вибір правильного обладнання, дотримання стандартів освітленості та уникнення поширених помилок – це важливі кроки на шляху успішної реалізації освітлення.

Не завжди організація освітлення у магазині здійснюється успішно. Ось деякі поширені помилки, яких слід уникати:

- недостатня освітленість. Неправильно підібране або недостатнє освітлення для магазину може призвести до негативного досвіду відвідувачів та погіршити візуальне сприйняття продуктів;

- неправильний вибір колірної температури. Невдалий вибір палітри світла може спотворити сприйняття товарів та архітектурних деталей [2].

Слід детально проаналізувати освітлення у магазині одягу та можливості покращення освітлення на збільшення обсягів продажів, використовуючи реальний магазин:

1. *Загальне освітлення магазину.* На представлених зображеннях видно, що магазин має рівномірне загальне освітлення, завдяки вбудованим точковим світильникам на стелі. Це забезпечує гарну видимість товарів і комфортні умови для відвідувачів. Рівномірність освітлення зменшує кількість тіней і сприяє тому, що покупці можуть чітко бачити весь простір магазину та всі товари. Однак, для збільшення продажів варто розглянути можливість вдосконалення освітлення у конкретних зонах.

2. *Освітлення вітрин і акцентне освітлення.* На вітринах, де представлено взуття, присутнє локальне освітлення з величиною освітлення близько 800 лк, що допомагає створити акценти на продукції. Це є важливим фактором для залучення уваги покупців до конкретних товарів. Освітлення товарів на верхніх полицях чітко й видиме, що підкреслює їхній вигляд і створює відчуття якості.

Проте, можна стверджувати, що нижні полиці не отримують достатньої кількості світла. Це може вплинути на візуальну привабливість взуття, розміщеного на цих полицях, і знизити інтерес покупців до цих моделей.

Додавання додаткового освітлення на нижніх рівнях вітрини зробило б їх більш помітними і допомогло підвищити їхні продажі. Варто розглянути можливість використання більш яскравих і направлених джерел світла на окремих товарних стійках. Це може покращити видимість ексклюзивних або нових товарів, привертаючи до них увагу покупців. Направлене світло створює відчуття важливості товару і може підвищити інтерес до нього.

3. *Атмосфера та вплив освітлення на клієнтську поведінку.* Освітлення у магазині не лише забезпечує видимість товарів, але й впливає на загальну атмосферу та емоційний стан покупців. У магазині використовуються теплі й м'які відтінки світла, що створює комфортне середовище. Це сприяє тривалішому перебуванню покупців у приміщенні, що може підвищити ймовірність покупки. Для посилення ефекту можна використовувати освітлення різної інтенсивності у різних зонах магазину. Наприклад, тепле й м'яке світло можна застосовувати біля каси, де клієнти роблять остаточні рішення про покупку. Водночас у зонах із сезонними або новими товарами можна використовувати яскравіше та більш насичене освітлення, щоб привернути увагу та створити відчуття ексклюзивності.

На основі проведеного аналізу освітлення у магазині можна зробити кілька важливих висновків:

1. *Загальне освітлення.* Середній рівень освітлення у магазині становить приблизно 1500 лк. Це є відмінним показником для загального освітлення, оскільки норма для роздрібних торговельних площ зазвичай становить від 750 до 1000 лк. Проте, для забезпечення максимальної зручності та привабливості простору, варто розглянути можливість вдосконалення освітлення шляхом створення зон з різною інтенсивністю світла та додаванням акцентів на конкретні товари.

2. *Освітлення вітрин.* Вітрини добре освітлені, що дозволяє покупцям легко розглядати товари на рівні очей. Проте нижні полиці, де також розташовані товари, потребують додаткового підсвічування, оскільки їхня видимість обмежена. Рекомендоване освітлення для вітрин зазвичай становить від 2000 до 2500 лк, тому покращення підсвічування на нижніх рівнях допоможе краще презентувати товар та привернути увагу покупців.

3. *Акцентне освітлення.* Не на всіх позиціях товару акцентована увага освітленням, особливо на новинках або продуктах, які потребують виділення для стимулювання інтересу покупців. Застосування акцентного освітлення на ключових продуктах може сприяти збільшенню продажів, оскільки акцентоване світло привертає увагу до товару, робить його візуально привабливішим та стимулює імпульсні покупки.

4. *Колірність освітлення.* Для торгових залів оптимальною вважається колірна температура в діапазоні від 3000K до 4000K, яка забезпечує теплий або нейтральний білий відтінок. Такий тип світла комфортний для очей та сприяє створенню затишної атмосфери.[4] У даному магазині колірна температура дотримується в межах цих норм, проте для окремих зон можна використовувати більш теплі або холодні тони, щоб акцентувати певні товари.

5. *Акцент на новинках.* Освітлення новинок у торговому залі недостатньо акцентоване. Рекомендується додати спеціальне освітлення для нових товарів, що виділятиме їх серед решти продукції та підкреслюватиме їхню унікальність. Використання яскравішого освітлення для новинок допоможе привернути увагу покупців до свіжих пропозицій та сприятиме збільшенню інтересу до них.

Загалом, освітлення у магазині є задовільним і відповідає базовим нормам, проте його можна вдосконалити для збільшення продажів та покращення враження покупців таким чином:

- застосувати зонування з різною інтенсивністю світла для створення акцентів на конкретних зонах.
- додати підсвічування на нижніх полицях вітрин для кращої видимості товарів.
- використовувати акцентне освітлення на ключових продуктах та новинках для привернення уваги та стимулювання покупок.
- підтримувати колірну температуру на рівні 3000-4000K, з можливим виділенням певних зон за допомогою тепліших або холодніших відтінків для створення динамічнішої атмосфери в магазині.

Врахування усі викладені фактори з вдосконалення освітлення, у магазині одягу може підняти продажі аж до 12 % [3].

Перелік використаних джерел:

1. Як правильно спроектувати освітлення магазину та бутика? // Svetilnikof. 2024. URL: <https://svetilnikof.com.ua/ua/blog/kak-pravilno-sproektirovat-osveshchenie-magazina-i-butika?srsId=AfmBOoqRDbkCVMCLXm9bC3jFpcPHR-IuPqHgwggb60kuZiqXS2aVWSDvj>.
2. Освітлення в магазині: продаж, комфорт та безпека відвідувачів // Svetilnikof. 2024. URL: <https://svetilnikof.com.ua/ua/blog/osveshchenie-prodazhi-komfort-i-bezopasnost>.
3. Д. Конрат. Гнучкі продажі. Як продавати в епоху змін. К., Центр навчальної літератури, 2024. 252 с.
4. Б. Стоун. Продається все. Джефф Безос та ера Amazon. К. Наш формат, 2023. 400 с.
5. Чет Голмс. Ідеальна машина продажів. К., Фабула, 2019. 288 с.

Янчинський Володимир
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Yanchynskyi
Postgraduate Student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО ПОСТУПУ БІЗНЕСУ: НАПРЯМИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ СТРАТЕГІЇ «ЗЕЛЕНОЇ» ТРАНСФОРМАЦІЇ

THE ROLE OF RENEWABLE TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF SUSTAINABLE BUSINESS PROGRESS: DIRECTIONS AND MANAGEMENT STRATEGIES OF GREEN TRANSFORMATION

У контексті загострення екологічних проблем – зміна клімату, виснаження природних ресурсів, зростання екологічних ризиків, – питання необхідності переходу країни до «зеленої» відбудови стає стратегічно важливим не лише задля забезпечення екологічної безпеки, а й з метою досягнення соціально-економічної стійкості держави. Переходячи до сталого розвитку, Україна як країна котра має євроінтеграційні прагнення, повинна запроваджувати екологічні принципи у процеси післякризового відновлення, орієнтуючись на досягнення довгострокових позитивних результатів у сфері екології та економіки.

Особливу роль у цьому контексті відіграє бізнес як головний агент перемін, що може не тільки пристосовуватися до нових реалій, але й бути драйвером сталого зростання. Сьогодні вітчизняні підприємці повинні переорієнтувати свої виробничі та управлінські стратегії відповідно до характеристик «зеленої» трансформації. Однак, вважаємо, що у складних умовах війни відбувається здебільшого зосередження на термінових пріоритетах, ставлячи на другорядне місце – ініціативи щодо «зеленого» переходу. Ключовими напрямками впровадження екологічно орієнтованого управління в усіх сферах економіки – від енергетики до аграрного сектора, що сприяє підвищенню загальної екологічної свідомості та формуванню стійких виробничих процесів, повинні бути [1]:

- перегляд планів та стратегій розвитку бізнесу із врахуванням переходу до «зеленої» енергетики та ресурсозбереження;
- управління ризиками переходу до «зеленої» енергетики;
- забезпечення сталості енергопостачання завдяки диверсифікації джерел енергії акцентуючись на відновлювальних ресурсах;
- підвищення рівня усвідомленості корпоративної соціальної відповідальності за дотримання екологічних стандартів перед суспільством та навколишнім середовищем;
- інвестування в інновації та дослідження, спрямовані на вироблення ефективних рішень в галузі «зеленої» енергетики.

«Зелена» відбудова не лише дозволяє зменшити екологічні ризики, а й відкриває нові можливості для економічного зростання, сприяючи створенню нових робочих місць у відновлювальних секторах. Україна має значний потенціал для реалізації «зеленої» відбудови, а сама державна підтримка бізнесу у таких питань є критично важливою. Відтак, необхідним є забезпечення належного фінансування, розробка потужних інструментів для залучення інвестицій, зокрема в малий та середній бізнес, сприяння зростанню рівня екологічної освіти та обізнаності серед населення, що сприяє покращенню соціальної підтримки державних екологічних ініціатив, створення сприятливого регуляторного клімату, впровадження «зеленого» оподаткування, субсидії для малих та середніх підприємств, стимулювання приватно-державного партнерства для запровадження інноваційних рішень. Сьогодні вкрай важливим є об'єднання зусиль держави, бізнесу та міжнародних організацій, оскільки така співпраця дасть змогу розробити й запровадити науково обґрунтовані стратегії сталого розвитку акцентуючись на теперішніх екологічних й економічних вимогах.

Вважаємо, що ефективними управлінськими стратегіями бізнесу, котрі ґрунтуються на успішних міжнародних практиках, в умовах сталого росту можуть бути:

- інтеграція екологічних цілей у стратегічне планування бізнес-структур;
- впровадження екологічно орієнтованих бізнес-моделей;
- інвестування у «зелені» нові технології;
- цифровізація для підвищення ефективності екологічного управління;
- розвиток партнерських відносин для підтримки «зелених» ініціатив;
- створення внутрішніх політик корпоративної екологічної відповідальності та підвищення екологічної культури серед працівників.

«Зелена» трансформація бізнесу в Україні є етапом забезпечення стійкого економічного розвитку. Впровадження відновлювальних технологій та екологічно орієнтованих стратегій управління дозволяють бізнесу не тільки адаптуватися до нових викликів, а й прогресувати в побудові стабільної економіки. Консолідація зусиль між державою, бізнесом і міжнародними організаціями повинна сприяти ефективному впровадженню «зелених» ініціатив та інтеграції України в глобальний контекст сталого поступу.

Перелік використаних джерел:

1. Маслак О., Кузь А. Напрямки трансформації управління підприємствами в умовах переходу до зеленої енергетики. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3811/3731>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-97+>

СЕКЦІЯ 8

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 338.48:352.075

Голич Степан
студент групи ІІІМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Stepan Holych
Student of the group ІІІМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

NATURE AND RECREATION RESOURCES AS A DRIVER OF THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Природно-рекреаційні ресурси є унікальним, стратегічно важливим активом територіальних громад, що мають потужний потенціал стимулювати їх сталий розвиток, зміцнювати місцеву економіку та формувати якісний соціальний капітал. В умовах децентралізації влади та переорієнтації на локальне самоврядування громади отримують ширші можливості для ефективного використання цих ресурсів, гармонійно поєднуючи економічну, соціальну та екологічну компоненту у свої стратегії розвитку.

Ефективне управління природно-рекреаційними ресурсами передбачає комплексний підхід, що враховує збереження екосистем, модернізацію інфраструктури та створення доданої вартості для громад. Наприклад, розвиток зеленого туризму, водолікувальних курортів, створення еко-парків або інтегрованих рекреаційних зон може стати пріоритетним чинником залучення інвестицій, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя місцевого населення.

У сучасних умовах формування територіальних громад розвиток туризму відіграє вирішальну роль у стабілізації економіки населених пунктів, забезпеченні зайнятості населення громад, їх виходу з соціально-економічної кризи, забезпеченні демографічної стабільності. Водночас правильне та ефективне використання туристичних ресурсів територіальних громад дає змогу зацікавити та привернути увагу як туристів, так і інвесторів до певних територій, що, своєю чергою, забезпечує поступ громади й країни загалом [1].

У такому контексті особливу увагу слід приділити інтеграції рекреаційного потенціалу у стратегії росту самих громад. Успішні практики свідчать, що взаємодія між органами місцевого самоврядування, підприємцями та громадськістю є ключовою умовою реалізації проєктів у цій сфері. Наприклад, у громадах із багатими природними ресурсами доцільно створювати місцеві фонди розвитку, які фінансуватимуть інноваційні екологічні проєкти.

З огляду на такий аспект, доцільно виокремити основні проблеми розвитку туристичної привабливості територіальних громад, що потребують вирішення шляхом стратегічного планування, застосування цифрових інструментів чи залучення інвестицій, зокрема це [2]:

- незадовільний або скоріше взагалі відсутній рівень координаційної роботи з туризму у громаді;
- недостатній рівень реклами та популяризації територіальних громад;
- низька специфіка послуг індустрії громадського туризму (громадське харчування, відпочинок, проживання, розваги, транспорт та інше);
- незадовільний рівень туристичної інфраструктури в громаді (вказівники на пам'ятки, зупинки для туристів, під'їзди та інші складові);
- незадовільний зовнішній, естетичний вигляд історичних об'єктів;

- короткочасне перебування (транзит) туристів у громадській сфері;
- незадовільний рівень участі громади у виставкових заходах та презентаціях (регіональних та всеукраїнських);
- відсутність якісної фото- та відеопродукції для громади;
- відсутність бачення перспектив та напрямків розвитку туризму в громаді;
- відсутність узгодженості дій між організаторами та графіки заходів тощо.

Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для територіальних громад. Використання цифрових платформ для інтерактивних карт, систем онлайн-бронювання, віртуальних турів, а також для популяризації туристичних об'єктів дозволяє зробити громади доступнішими для відвідувачів та інвесторів. Цифровізація також сприяє прозорості управління ресурсами і підвищує ефективність використання фінансового та людського капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Сфери впливу природно-рекреаційних ресурсів на розвиток територіальних громад для зміцнення місцевої економіки

Сфера впливу	Можливості	Результати для громад
Економічна	Залучення туристів, створення нових робочих місць, розвиток підприємництва.	Зростання місцевих доходів, зменшення рівня безробіття.
Соціальна	Підвищення якості життя через доступ до рекреації, розвиток локальних культурних ініціатив.	Соціальна згуртованість, покращення демографічної ситуації.
Екологічна	Охорона природних ресурсів, розвиток екотуризму.	Збереження біорізноманіття, мінімізація впливу на екосистеми.

Примітка: самостійно сформовано

Відтак, природно-рекреаційні ресурси є не лише потужним активом, але й стратегічним інструментом для досягнення сталого розвитку територіальних громад. Їх ефективне використання потребує інноваційних підходів, цифрових рішень та інтеграції у локальні стратегії росту. Завдяки міжсекторній співпраці, комплексному плануванню та прозорому управлінню громади можуть максимально ефективно реалізувати свої можливості, забезпечивши довгострокову стійкість та стабільність економіки, суспільства й екології.

Перелік використаних джерел:

1. Барвінок Н. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу і туристичної інфраструктури Гайворонської та Завалівської територіальних громад Кіровоградської області. *Економічні горизонти*. 2023. № 2 (24), С. 4-20. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(24\).2023.281149](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(24).2023.281149)
2. Гуцал Л.А., Шоробура І.М. Формування туристичної привабливості територіальних громад в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2356/2277>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-47>

УДК 332.146 (477)

Яворський Андрій

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Andrii Yavorskyi

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МАЙБУТНЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: РОЗУМНІ ТЕРИТОРІЇ

FUTURE OF COMPETITIVENESS: SMART TERRITORIES

Під розумними територіями будемо розуміти регіони, охоплені концепцією смарт-спеціалізації, яка забезпечує їм сталий поступальний розвиток, чітку спеціалізацію та мобілізацію всього потенціалу регіону для впровадження інноваційних рішень, що дозволить збудувати або відновити та розвинути сильні сторони регіону та забезпечити його конкурентоспроможність. Ще у 2005 р Концепцію смарт-спеціалізації територій «Знання для розвитку» розробила рада дослідників ЄС.

Як відзначено в цьому документі, «смарт-спеціалізація» – це концепція розумної спеціалізації в сфері інноваційної політики, інструмент для визначення й побудови теперішнього та майбутнього становища регіону, що ґрунтується на знаннях і враховує такі принципи [4]:

1) впровадження смарт-спеціалізації передбачає проведення великої кількості досліджень та інновацій, які створюють конкуренцію і дають змогу використати ефект масштабу та поширення;

2) конкуренція в європейських країнах і регіонах у тих самих галузях наукових досліджень та економіки може призвести до відсутності очікуваного результату через відсутність економії від масштабу і відповідної критичної маси перетворень інноваційного характеру;

3) сутність визначення поняття смарт-спеціалізації визначають технології загального призначення, які характеризуються тим, що є повсюдно і застосовуються у багатьох галузях людської діяльності, а їх використання вимагає додаткових інвестицій у певних секторах;

4) впровадження смарт-спеціалізації має полягати у «підприємницькому процесі» навчання, який виявлятиме галузі науки і техніки, в яких регіон або держава зможуть бути лідером в Європі та світі.

Р. McCann, R. Ortega-Argilés відзначають, що «смарт-спеціалізація» – це інноваційний підхід, розроблений для стимулювання економічного зростання, а також створення нових робочих місць, що зрештою дозволяє кожному регіону в Європі не лише визначити свою конкурентну перевагу, але й розвивати та використовувати її [2].

Ми переконані, що головним бенефіціаром, а, отже, і рушієм процесів смарт-спеціалізації повинні бути підприємці. Звичайно, при підтримці державних та регіональних інституцій, особливо тих аспектів, які стосуються нормативної бази, відкритості інформації, забезпечення необхідної інфраструктури, дешевого державного фінансування тощо.

В сучасних умовах можна стверджувати про неабияку актуальність концепції розумного регіону (смарт-спеціалізації) для України, особливо у після-воєнний період відновлення регіонів.

Як і кожна інноваційна ідея, смарт-спеціалізація зіштовхується із багатьма викликами, серед яких: інерційний супротив державних структур, місцевих еліт, регіональні корупційні зв'язки, недоліки або відсутність інфраструктури, недостатня цифровізація процесів, дорогі чи малодоступні фінансові ресурси.

Проте, насправді, дієвої альтернативи розвитку не існує. Так, взаємозв'язок смарт-спеціалізації регіонів та конкурентоспроможності описано у праці [3], зокрема, йдеться про те, що смарт-спеціалізація, як стратегія, стане важливою рушійною силою розвитку територій.

В умовах відновлення, у післявоєнний період в Україні, у програмах розумної спеціалізації регіонів нам не варто зосереджуватися на надлишковій спеціалізації територій, а також дозволити регіонам розвиток без екстра диверсифікації ризиків у кількох пріоритетних напрямках.

Взаємозв'язок впливу стратегії смарт-спеціалізації зі сталим розвитком досліджується і в українських джерелах. Так, історичну ретроспективу впровадження на регіональних рівнях в Україні даної стратегії описує та систематизує Слинко М. Ю. Автор виокремлює такі характеристики оцінювання: фінансове та інвестиційне забезпечення, інноваційний потенціал, інноваційна активність стейкхолдерів, інтенсивність реалізації проектів та інноваційна результативність [1].

Отже, у післявоєнний період відновлення та побудови конкурентоспроможності держави нам необхідно, зокрема, зосередитися на концепції смарт-спеціалізації регіонів як підґрунті для ведення розумного управління та розумного бізнесу, що дозволить забезпечити сталий розвиток територій.

Перелік використаних джерел:

1. Слинко М. Ю. Нормативне підґрунтя реалізації смарт-спеціалізації в регіонах України. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2021. Випуск 61. DOI: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.61.2021.236192> (дата звернення: 17.10.2024).

2. P. McCann, R. Ortega-Argilés Smart specialisation, regional growth and applications to EU cohesion policy. IEB Working Paper, 2011. № 14. P. 1–32. URL: <http://hdl.handle.net/2445/116560> (дата звернення: 10.11.2024).

3. Alexandra Polido, Sara Moreno Pires, Carlos Rodrigues, Filipe Teles, Sustainable development discourse in Smart Specialization Strategies, Journal of Cleaner Production, 2019. Volume 240. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118224> (дата звернення: 07.11.2024).

4. Бжуска Я., Пика Я. Розумна спеціалізація регіону. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика. 2012. № 749. С. 362–366.

СЕКЦІЯ 9

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.332

Джерелейко Юрій
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Радинський Сергій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yuriy Dzhereleyko
Student of the group PFM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Sergiy Radynskyi
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА

FEATURES OF THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF INVESTMENT STRATEGIES OF THE ENTERPRISE

У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, зростаючої конкуренції та динамічного розвитку технологій ефективна інвестиційна стратегія є критично важливою для забезпечення стабільного розвитку підприємства. Інвестиційна стратегія визначає напрями та пріоритети вкладень, що дозволяють компанії адаптуватися до змінних умов ринку, забезпечити фінансову стійкість і створити умови для довгострокового зростання. Особливості розробки інвестиційної стратегії в нестабільному середовищі передбачають необхідність оцінки ризиків, обґрунтування капіталовкладень з урахуванням можливих макроекономічних змін, а також пошук шляхів для гнучкого управління ресурсами. Інвестиційна стратегія виступає важливим інструментом підтримки конкурентоспроможності, підвищення прибутковості та забезпечення сталого розвитку підприємства, що є особливо актуальним у кризові періоди, коли здатність до швидкої адаптації стає запорукою успіху.

Інвестиції є основним фактором економічного зростання та розширення діяльності підприємств. Загальновідомо, що інвестиції поділяються на такі основні типи: інвестиції в матеріальні активи (наприклад, будівництво, обладнання); фінансові інвестиції (придбання часток у капіталі інших підприємств, акції, державні та корпоративні облігації, депозитні сертифікати); інтелектуальні інвестиції (патенти, трансфер знань, винаходи, товарні знаки тощо); інвестиції у розвиток персоналу (підготовка кадрів, підвищення кваліфікації, стажування). У науковій літературі зазначається, що обсяги інвестицій підприємств і організацій залежать від кількох фундаментальних факторів, таких як ринкова вартість підприємства та інституційне середовище його діяльності, довгострокові цілі розвитку, а також наявність взаємозв'язку між інвестиційними стратегіями та обсягами інвестицій [1, с. 21]. Важливим елементом інвестиційної діяльності підприємств є розуміння інвестиційної стратегії, зміст якої науковці інтерпретують по-різному, залежно від контексту. Здійснимо дослідження змісту та сутності інвестиційної стратегії підприємства.

Дослідження ряду визначень щодо інвестиційної стратегії підприємства показує, що всі автори акцентують увагу на довгострокових цілях, яких підприємство прагне досягти в своїй інвестиційній діяльності, проте підходи до трактування змісту цього поняття мають певні відмінності.

Зокрема, перш за все робиться фокус на довгострокових цілях. У всіх визначеннях інвестиційна стратегія пов'язана з визначенням довгострокових цілей, що забезпечує спрямованість діяльності підприємства на перспективний розвиток. Довгострокові цілі включають не лише капіталовкладення, а й структурні зміни у виробництві, формування оптимального портфеля інвестицій, та підтримання конкурентоспроможності на ринку.

Досліджуючи сутність інвестиційної стратегії більшість авторів, зокрема І. А. Бланк, наголошують на тому, що інвестиційна стратегія має бути узгоджена із загальними завданнями розвитку підприємства, що включає формування інвестиційної ідеології та вибір відповідних шляхів для досягнення стратегічних цілей.

Ряд науковців (Л. М. Докієнко, В. В. Клименко, Л. М. Акімова) підкреслюють комплексний характер інвестиційної стратегії, яка включає не лише формування цілей, але й визначення конкретних дій для їх досягнення. Цей підхід забезпечує структурованість і послідовність в реалізації інвестиційної діяльності.

У визначеннях Т. В. Майорової та Н. А. Хрущ підкреслюється важливість прогнозування умов реалізації інвестиційної стратегії, що враховує змінні фактори інвестиційного ринку. Це дозволяє адаптувати інвестиційну діяльність до коливань ринкових умов, забезпечуючи її гнучкість та ефективність.

Більшість визначень (зокрема, Н. П. Мешко, Є. О. Солонська) підкреслюють важливість не тільки формулювання цілей, а й вибору найефективніших шляхів для їх досягнення, що означає те, що інвестиційна стратегія включає як постановку завдань, так і пошук оптимальних засобів їх реалізації [2].

Отже, особливістю підходів до визначення інвестиційної стратегії підприємства є її комплексний та системний характер, що поєднує постановку довгострокових цілей з розробкою ефективних шляхів і методів їх досягнення, а також враховує змінність умов інвестиційного середовища.

Розробка та реалізація інвестиційної стратегії підприємства є важливим елементом забезпечення його сталого розвитку й конкурентоспроможності. Цей процес включає послідовність взаємопов'язаних дій, що дозволяють підприємству ефективно використовувати наявні ресурси та реагувати на ринкові зміни. Розглянемо основні етапи формування інвестиційної стратегії.

На першому етапі розробки інвестиційної стратегії важливо здійснити комплексний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, що включає детальне вивчення ринкових умов, оцінку фінансових можливостей підприємства, а також аналіз конкурентів і потенційних загроз. На цьому етапі особливу увагу слід звернути на зміну кон'юнктури ринку, економічні тенденції та нормативно-правове регулювання. Аналіз внутрішніх чинників передбачає оцінку ресурсного потенціалу підприємства, рівня його фінансової стабільності, а також управлінських і технічних можливостей. Усе це дозволяє виявити ключові фактори, які можуть як сприяти, так і обмежувати інвестиційну діяльність підприємства, та є основою для прийняття зважених стратегічних рішень.

Другий етап включає визначення інвестиційних цілей підприємства, що є критичним кроком для забезпечення його довгострокового розвитку. На цьому етапі важливо чітко сформулювати стратегічні цілі, які підприємство прагне досягти за рахунок інвестицій. До таких цілей можуть належати підвищення конкурентоспроможності, освоєння нових ринкових сегментів, збільшення доходів та створення додаткової цінності для акціонерів. Формулювання цілей має враховувати як зовнішні можливості, так і внутрішні обмеження, що дозволяє підприємству концентруватися на реалістичних і досяжних завданнях.

Третій етап передбачає розробку стратегічних напрямів інвестування, що є визначальним для спрямування ресурсів у найбільш пріоритетні сфери. Основні напрями вкладення коштів можуть включати розвиток виробничих потужностей, оновлення технологічного обладнання, освоєння нових ринків збуту, підвищення якості продукції або послуг, а також оптимізацію управлінських процесів. На цьому етапі важливо визначити, які інвестиційні напрями найкраще відповідають потребам підприємства та сприятимуть його зростанню.

Четвертий етап є одним із найбільш відповідальних, оскільки він передбачає оцінку та відбір інвестиційних проектів для реалізації. Вибір проектів здійснюється на основі критеріїв дохідності, ризику, термінів окупності та відповідності стратегічним цілям підприємства. На цьому етапі також важливо враховувати можливі економічні, політичні та соціальні ризики, які можуть вплинути на успішність інвестицій. Зважений відбір проектів дозволяє оптимізувати використання ресурсів і спрямувати зусилля підприємства на найбільш перспективні та прибуткові напрями.

П'ятий етап включає формування бюджету та ресурсного забезпечення обраних проектів. На цьому етапі здійснюється детальне планування необхідних фінансових ресурсів, а також матеріальних та кадрових потреб для успішної реалізації інвестиційних проектів. Важливим аспектом є оптимізація витрат та забезпечення доступності фінансування, що дозволить уникнути затримок у процесі реалізації інвестицій. Також розглядаються альтернативні джерела фінансування, включаючи залучення інвестиційних фондів, банківських кредитів чи власних коштів підприємства.

Завершальним етапом є контроль та коригування інвестиційної стратегії. Регулярний моніторинг прогресу реалізації проектів дозволяє оцінювати їхню ефективність, виявляти відхилення від запланованих результатів та своєчасно вносити необхідні корективи. Це особливо важливо в умовах швидкої зміни ринкової кон'юнктури або зовнішніх факторів, що можуть впливати на інвестиційну діяльність. Контроль забезпечує досягнення цілей інвестиційної стратегії та знижує ризик недосягнення запланованих показників.

У цілому, ефективна розробка та реалізація інвестиційної стратегії є основою для забезпечення довготривалого розвитку підприємства і його адаптації до змін ринкового середовища. Дотримання етапності дозволяє підприємству приймати виважені рішення та ефективно використовувати ресурси. Постійний контроль та можливість внесення корективів у стратегію підвищують її гнучкість і адаптивність. Зрештою, вдала інвестиційна стратегія сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та забезпечує стале економічне зростання.

Таким чином, розробка інвестиційної стратегії дозволяє підприємству адаптуватися до змін ринку та забезпечити стабільний розвиток. Реалізація даної стратегії забезпечує підприємству досягнення його інвестиційних цілей та створення додаткової цінності для акціонерів. Регулярний моніторинг ефективності інвестиційних проектів дає змогу своєчасно коригувати стратегію. Успішна реалізація інвестиційної стратегії є запорукою підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Перелік використаних джерел:

1. Каут О. В., Дунайчук С. М. Аналіз типових інвестиційних стратегій промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 20–24.
2. Ситник Й.С., Романів А.В. Особливості розроблення інвестиційних стратегій в підприємництві. *Економіка та суспільство*. 2024. №59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-66>

УДК 330.5

Курах Олександр

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Kurah

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

OPTIMIZATION OF BUSINESS PROCESSES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Проблематика оптимізації бізнес-процесів у контексті розвитку територіальних громад стає дедалі важливішою, оскільки сучасні підходи до управління мають сприяти інтеграції інноваційних рішень для підвищення ефективності функціонування громад. Враховуючи швидкі зміни в економічному середовищі, необхідно адаптувати системи управління до нових викликів, застосовуючи структуровані методології, що забезпечують гнучкість та стійкість до змін.

Бізнес-процес у широкому значенні – це структурована послідовність дій з виконання певного виду діяльності на всіх етапах життєвого циклу предмета діяльності – від створення концептуальної ідеї через проектування до реалізації і результату (здача в експлуатацію об'єкта, постачання продукції, надання послуг, закінчення певної фази діяльності), тобто певний системно-замкнений процес [1].

Основою вдосконалення бізнес-процесів є процесний підхід, який дозволяє створювати взаємозалежні механізми для системного управління процесами у межах громади. Застосування принципів процесного управління вимагає ідентифікації ключових бізнес-процесів, оцінки їхньої результативності та подальшої адаптації з урахуванням специфіки місцевих потреб. Наприклад, оптимізація ланцюгів створення доданої вартості на рівні територіальної громади має орієнтуватися на задоволення потреб мешканців шляхом підвищення якості послуг та ефективного використання ресурсів.

Важливою складовою ефективного управління бізнес-процесами є впровадження контрольних точок для оцінки виконання процесів, що дає змогу вчасно виявляти відхилення від очікуваних результатів та оперативного вносити коригувальні дії. Інструментарій для моніторингу може включати автоматизовані системи збору та аналізу даних, що значно підвищує прозорість і точність управлінських рішень.

Окрім цього, важливим напрямом є впровадження цифрових рішень у систему управління громадою. Це може стосуватися автоматизації процесів адміністрування, інтеграції інформаційних систем, що сприяють зростанню якості надання послуг та підвищенню довіри громадян до місцевих органів влади. Цифровізація

дозволяє не тільки скоротити терміни виконання процедур, але й знижує операційні витрати, що є вагомим фактором у сучасних умовах економії ресурсів.

Для досягнення максимальної ефективності необхідно також забезпечити взаємодію між процесами різних суб'єктів – як підприємницьких, так і непідприємницьких структур, що функціонують у межах територіальної громади. Формування чітких механізмів координації та обміну даними забезпечує синергію, яка сприяє досягненню загальних соціально-економічних цілей.

Управління ризиками та адаптація до викликів є важливими аспектами оптимізації бізнес-процесів. Врахування факторів зовнішнього середовища, проведення аналізу сильних та слабких сторін процесів сприяє їхньому вдосконаленню та мінімізації ризиків. У рамках таких процесів значну увагу слід приділяти підготовці кадрів та розвитку людського капіталу, що є ключовим ресурсом для успішного впровадження змін.

Таким чином, процесна організація та управління бізнес-процесами на рівні територіальних громад є дієвим інструментом підвищення ефективності їх функціонування. Використання сучасних підходів, адаптація моделей підприємницького управління до потреб громад, інтеграція цифрових рішень та належна координація між усіма учасниками процесів створюють умови для стабільного розвитку, покращення якості життя мешканців та підвищення конкурентоспроможності регіону.

Перелік використаних джерел:

1. Чорна Н.Л., Уніят Л.М. Теоретичні аспекти поняття бізнес-процесів, їх класифікація в діяльності підприємств. Інноваційна економіка. № 4 (2022) <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/974/1088>

УДК 330.3:502

Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Синюверський Назар

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Nazar Synoverskyi

Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРИНЦИПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

PRINCIPLES OF BUSINESS PROCESSES TRANSFORMATION FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Сталий розвиток є однією з ключових цілей сучасного бізнесу. У відповідь на глобальні виклики, такі як зміна клімату, соціальна нерівність, обмеженість ресурсів і, зокрема, збройні конфлікти, компанії все більше інтегрують принципи сталого розвитку у свої бізнес-процеси. Війна в Україні, що розпочалася у 2022 році, стала серйозним викликом для міжнародного співтовариства, створивши нові економічні та соціальні проблеми, а також сприяла переосмисленню підходів до розвитку бізнесу. У таких умовах трансформація бізнес-процесів у контексті сталого розвитку не лише забезпечує відповідальне ставлення до навколишнього середовища, але й сприяє підвищенню стійкості та адаптивності компаній у кризові часи.

Сутність трансформації бізнес-процесів полягає у досягненні позитивного впливу на всі сторони, зацікавлені у розвитку бізнесу. Це означає, що бізнес має бути економічно вигідним, екологічно стійким і соціально відповідальним. В умовах війни це також передбачає гнучкість у постачаннях, захист інтересів працівників та підтримку економіки. З одного боку, це включає оптимізацію ресурсів, зниження відходів та використання відновлюваних джерел енергії. З іншого боку, компанії мають підтримувати добробут суспільства та створювати робочі місця, що відповідають принципам рівності та справедливості [1].

Сучасні підходи до трансформації бізнес-процесів для сталого розвитку базуються на таких основних принципах [2; 3]:

1. Ефективне використання природних ресурсів та впровадження енергоефективних технологій дозволяють знижувати витрати та мінімізувати екологічний вплив. У цей час в Україні це питання стає ще важливішим, адже ресурси, зокрема енергія, стають критично важливими для підтримки стабільності.

2. Використання цифрових інструментів, таких як штучний інтелект, автоматизація та інтернет речей, допомагає підвищити ефективність бізнес-процесів і зменшити вплив на довкілля. У кризові часи цифрові технології стають необхідними для забезпечення стабільності, віддаленої роботи та захисту даних.

3. Вибір екологічно відповідальних постачальників та зменшення викидів на всіх етапах ланцюга постачання є декількома аспектами трансформації бізнесу. Під час серйозних економічних та соціальних потрясінь сталість ланцюгів постачання є критичною, оскільки забезпечення безперервності постачань має суттєвий вплив на економіку та добробут населення.

4. У сучасних умовах підтримка соціальних ініціатив, створення рівних можливостей та забезпечення безпечних умов праці є невід'ємними елементами сталого розвитку. На тлі сучасних потрясінь корпоративна соціальна відповідальність набуває ще більшого значення, оскільки компанії можуть допомогти постраждалим громадам, підтримати переселенців та забезпечити захист своїх працівників

Прозорість звітності щодо досягнення у сфері сталого розвитку посилює зміцнення довіри з боку споживачів, партнерів та інвесторів. В умовах кризи така прозорість стає важливою складовою підтримкою довіри до бізнесу, що дозволяє споживачам і партнерам бачити реальні дії компанії в умовах нестабільності.

Швидкий розвиток технологій потребує відповіді на соціальні та екологічні виклики, змушують бізнес адаптуватися до змін. Наприклад, використання цифрових платформ, електронної комерції та блокчейн технологій дозволяє оптимізувати ланцюги постачання, зменшити витрати та підвищити прозорість у відносинах зі споживачами. Для нинішніх умов бізнесу необхідно швидко адаптуватися, підтримувати гнучкість і зосередження на стратегіях, які забезпечують стабільність і ефективність у непередбачуваних ситуаціях.

Таким чином, трансформація бізнес-процесів у напрямку сталого розвитку є ключем до забезпечення довготривалої конкурентоспроможності та стійкості компаній у сучасному світі. Використання принципів сталого розвитку, зокрема ефективного використання ресурсів, цифровізації, екологічної відповідальності та прозорої звітності, допомагає бізнесу зберігати довіру клієнтів, підтримувати соціальну відповідальність і забезпечувати стабільність навіть у найскладніших умовах, зокрема під час війни.

Перелік використаних джерел:

1. Деліні М., Аксентюк М. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. Економіка та суспільство, №66. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-65>

2. Омельчук А. С., Кватернюк С. М. Енергоефективність та використання альтернативних джерел енергії / Матеріали ЛІІ науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 21-23 червня 2023 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp-2023/paper/view/17669>.

3. Наталія Супрун, Дарина Антоненко. Екологічна відповідальність бізнесу як форма реалізації стратегії сталого розвитку / Laudato Si: екологічний внесок для сталого розвитку суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 10-11 грудня 2019 р. / [наук. ред. Карамушка В.] ; Кафедра екології Національного університету «Києво-Могилянська академія» [та ін.]. Київ ; Івано-Франківськ ; Дрогобич : Коло, 2020. С. 140-148.

Пастухевич Ігор
студент групи ППм-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Олена Панухник
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Ihor Pastukhevych
Student of the group PPM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Research supervisor:
Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

MAIN DIRECTIONS OF VIRTUAL ENVIRONMENT IMPROVEMENT IN MODERN BUSINESS

Глобальна цифрова трансформація суспільства є однією із основних реалій сучасного світу, що охоплює всі галузі та сфери життєдіяльності людини через інформаційні технології. Четверта промислова революція базується на Третій, цифровій революції, котра розпочалася в середині ХХ століття, при чому вона характеризується інтеграцією різноманітних технологій, що розмивають межі між фізичною, цифровою та біологічною сферами.

Незважаючи на те, що цей процес триває вже досить давно, найбільш помітним він став саме в контексті сучасної кризи, спричиненої глобальною пандемією COVID-19 та війною України із рф. Дані чинники не лише стали каталізатором нової кризи, а й стимулювали активний розвиток інформаційних технологій та телекомунікацій, оскільки «жодна криза не ламає тенденцій, які набрали сили до її початку. Вона не змінює системи, які існували до цього, а прискорює їх розвиток. Кризова ситуація тільки пришвидшує рух по вже встановлених шляхах».

У результаті цієї кризи розпочалося інтенсивне переформатування міжнародних та національних економік, соціально-економічних відносин, а також переосмислення існуючих умов і нових можливостей, що виникли на основі сучасних підходів, з чітким визначенням пріоритетності розвитку онлайнових напрямків.

Сьогодні технології дозволяють здійснювати діяльність з будь-якої точки світу і залишатися на зв'язку 24 години на добу. Відтак, тренд на віддалену роботу та навчання став важливою складовою розвитку сучасного суспільства, і все більше людей прагнуть працювати та навчатися вдома. Криза, спричинена COVID-19 та війною із рф, значно прискорила процес упровадження технологій для організації віддаленої роботи, надавши потужний поштовх їх розвитку в менеджменті та технічній сфері, що призвело до різкого зростання попиту на ці технології [1, с.191].

В умовах сучасних військових подій та карантину можливість працювати дистанційно перестала бути питанням вибору чи бажання, а стала нагальною необхідністю. Коли перед людиною постає вибір між збереженням власного здоров'я та економічним виживанням, лише можливість працювати віддалено дозволяє вирішити ситуацію. Водночас для забезпечення цього потрібне всебічне проникнення інфокомунікаційних технологій у всі сфери людської діяльності, і саме карантин продемонстрував необхідність та реальну можливість їх впровадження.

Сьогодні більшість населення не лише чула про ці інструменти, а й активно використовує програми для організації дистанційної діяльності, такі як Zoom, Moodle, Meet, Viber, Telegram, Skype тощо. Менеджери сучасних підприємств, які змогли адаптуватися до умов карантину, вже мають досвід організації віддаленої роботи для своїх підлеглих.

Реалізація віддаленої роботи обумовила необхідність формування віртуальних команд, які виконують завдання, поставлені управлінським персоналом. Віддалена команда – це група осіб, що працюють з різних локацій, об'єднані спільною метою та використовують інформаційно-комунікаційні технології для організації комунікації та координації своїх дій. Члени такої команди можуть перебувати в різних часових зонах та мати різний робочий графік, але їх об'єднує загальна відповідальність за виконання завдань і досягнення цілей. Віддалені команди зазвичай характеризуються високим рівнем самостійності, гнучкістю та здатністю

ефективно організовувати робочий процес з використанням сучасних цифрових інструментів для спільної роботи, управління проектами та комунікацій.

Основними проблемами реалізації роботи віртуальної команди на сучасному етапі розвитку цифровізації та діджиталізації бізнес-процесів підприємства стали:

– комунікаційні бар'єри – складнощі в ефективному спілкуванні між членами команди, що можуть виникати через різницю в часових зонах, мовні бар'єри, відсутність невербальних сигналів у відео-конференціях або текстових повідомленнях;

– технічні проблеми – обмеження у доступі до необхідних інструментів та технологій, нестабільне інтернет-з'єднання, проблеми з сумісністю програмного забезпечення і призводить до збоїв в роботі;

– мотивація та залучення співробітників – труднощі в підтримці високої мотивації та залученості членів команди, коли вони працюють в ізоляції, відсутність прямого нагляду може знизити відповідальність за виконання завдань;

– координація та управління завданнями – складнощі в організації ефективної координації між членами команди, коли вони працюють у різних часових зонах та мають різний графік, що може призвести до затримок в обміні інформацією та виконанні завдань;

– недостатній рівень довіри та командної згуртованості – відсутність особистих зустрічей і спільної роботи може знижувати рівень довіри та командної згуртованості, що ускладнює виконання завдань і прийняття рішень;

– визначення чітких ролей і обов'язків – труднощі у визначенні чітких меж відповідальності та ролей членів команди в умовах віддаленої роботи, що може призводити до конфліктів або невизначеності в процесі виконання завдань;

– управління продуктивністю – важкість у відстеженні продуктивності співробітників, оцінці ефективності їхньої роботи та контролі за виконанням завдань без фізичної присутності менеджера, що може призвести до зниження якості виконуваних завдань.

Кожна із визначених проблем обумовлює використання підходів для їх нівелювання, зокрема в науковій літературі пропонується сконцентрувати увагу на наступних заходах підвищення якості віддаленої роботи та роботи віртуальної команди, що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи удосконалення та підвищення якості віддаленої роботи та роботи віртуальної команди на підприємстві [2]

Засіб вирішення проблем	Характеристика засобу
Постановка реалістичних завдань та цілей	Менеджери не повинні дозволяти своїм амбіціям перевищувати можливості команди. Вони можуть почати з невеликих цілей, які допоможуть їхнім командам спрямувати свою енергію на спільну мету, не перевантажуючи їх. Дані «швидкі перемоги» можуть підняти моральний дух і спонукати команди почати працювати над досягненням більш амбітних цілей.
Візуалізація цілей	Працівники мають записувати свої цілі та розміщувати їх на видному місці, що слугує візуальним нагадуванням про мету та допомагає їхній команді залишатися зосередженою
Постановка цілей за концепцією S.M.A.R.T.	Менеджери повинні працювати зі своєю командою, щоб розробити цілі, які є конкретними, вимірюваними, досяжними, реалістичними та обмеженими у часі.
Постійний перегляд цілей	Для досягнення цілей потрібен постійний час і зусилля, а це означає, що керівники повинні стежити за їх досягненням зі своїми працівниками, призначати зустрічі з членами команди, щоб дізнатися, що їм потрібно, з якими перешкодами вони стикаються, які у них запитання тощо
Стимулювання Віртуальної команди	Менеджери мають надавати певні командні та персоналізовані стимули, наприклад, кар'єрне підвищення, командний бонус чи додаткова відпустка
Святкування Перемог та досягнень	Цілі команд складаються з невеликих етапів. Щоразу, коли вони досягають однієї, їх слід відзначати. Для віртуальних команд це потрібно робити в цифровому середовищі. Менеджери можуть влаштувати неформальну зустріч онлайн або командний онлайн-обід.

Відповідно, удосконалення віддаленої роботи та роботи віртуальних команд потребує чіткої постановки реалістичних цілей та завдань, що дозволяє уникнути перевантаження команди та підвищити її мотивацію через досягнення «швидких перемог». Важливою є візуалізація цілей та використання концепції S.M.A.R.T., відповідно дозволяє чітко визначити завдання і забезпечити їх ефективне виконання. Постійний перегляд цілей та організація регулярних зустрічей допомагають з'ясувати потреби команди та усунути перешкоди на шляху

досягнення цілей. Крім того, стимулювання команди та святкування досягнень через цифрові платформи сприяє підвищенню командного духу та мотивації.

Узагальнюючи усе вищезазначене, слід відмітити, що задля задоволення вимог щодо продуктивності, управління змінами та інноваціями, а також подолання викликів сучасних умов, бізнес все більше орієнтується на організацію роботи віртуальних команд, які повинні відповідати високим професійним та соціально-економічним стандартам, а також здатним координувати свою діяльність в екстремальних умовах. Віртуальні команди надають компаніям можливість залучати найкращих світових фахівців за меншу оплату, пропонуючи значну гнучкість та автономію працівникам. Не викликає сумнівів, що цифрова еволюція суттєво змінює майбутнє трудової діяльності. Проте, попри численні переваги віртуальної співпраці, організації стикаються з низкою проблем, які необхідно вирішувати.

Перелік використаних джерел:

1. Бондаренко О. М., Тардаскіна Т. М., Богатирьова Л. Д. Дослідження розвитку віддаленої роботи в умовах пандемії COVID-19. *Бізнес-інформ*. 2021. №2. С. 190-197.
2. Варіс І.О., Кравчук О. І., Кир'янова О. В. Напрями оптимізації віртуального командного менеджменту в сучасному бізнес-середовищі. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2197/2123> (дата звернення до ресурсу 18.11.2024 року)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

***Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції
«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У
ГЛОБАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ЛОКАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»***
(Тернопіль, 25 листопада 2024 р.)

***Proceedings of the 13 International Scientific-Practical Conference
“FORMATION OF THE MECHANISM OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS
COMPETITIVE POSITIONS STRENGTHENING IN
GLOBAL, REGIONAL AND LOCAL DIMENSIONS”***
(Ternopil, November 25, 2024)

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей, 25 листопада 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2024. 110 с.

ISBN 978-617-7875-87-0

Координати оргкомітету:
кафедра економіки та фінансів ТНТУ
вул. Білогірська, 50, каб. 204,
м. Тернопіль, Україна, 46000
ел. адреса: kafedra.ef@gmail.com
Редагування, оформлення, верстка Маркович І.Б.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори

Підписано до друку 09.12.2024 Формат 60×90, 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Умовно-друк. арк. 9,2. Наклад – 100 прим.
Замовлення № 1--09122024

Друк ФОП Паляниця В. А.
Свідоцтво ДК №4870 від 20.03.2015 р.
м. Тернопіль, вул. Б. Хмельницького, 9а, оф.38.
тел. (0352) 528–777.